

MUZSIKA

ZENEMŰVÉSZETI
ZENETUDOMÁNYI
ÉS ZENEKRITIKAI
FOLYÓIRAT

~ 1929 ~

HEGEDŰ, VIOLA, CELLO
ÉS ALKATRÉSZEI, KVINTTISZTA HÚROK

TÓTH (KOMÁROMY ÉS TÓTH)
MŰVÉSZHEGEDŰ-ÉPÍTŐNÉL
BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-UTCA 10. SZÁM

ELSŐRANGŰ
MŰVÉSZHEGEDŰ-ÉPÍTŐ MŰTEREM

Csere, vétel, becslés, művészi javítás.
Kedvező fizetési feltételek. Prospek-
tus díjtalan. *Altalam épített hegedűn*
a mai napig nagyobb számú hegedű-
művész és tanár hangversenyezik.
*Párisi nemzetközi hegedű-
versenyen 23 hegedűből 13 —
genfi 51 hegedűből 38 darabot —
Budapesten az összes magyar, olasz,*

német, francia régi hegedűket le-
győztem.
Az 1928. évi aranykoszorús mester,
versenyen zsüri tag. Magyar királyi
I-ső honvéd, magyar királyi folyam-
ország zenekar, székesszérvárosi zene-
tanfolyam, zenéiskolák, stb. szállí-
tója. Nemlétező hangfokozó geren-
dáról díjjalalan tájékoztató.

Külföldi világmárkás zongorák legdúsabb válaszfékban. — Részlet

Legújabb zenekari és jazz-hangszerek
Élőhang — Pathé — Olotonál — Beszélőgép

BUDAPEST, VII., RÁKÓCZI-ÚT 60 (Saját palota)

ALAPITVA
1847.

SCHUNDA

ALAPITVA
1847.

MAGYAR KIR. UDVARI SZÁLLÍTÓ, STB.

BUDAPEST, IV. KER., MAGYAR-UTCA 18. SZÁM — GRÓF KÁROLYI-UTCA 5. SZÁM

Mindennemű hangszerek, továbbá zongorák, pianinók
és harmóniumok, gramfonok és gramfonlemezek
Részletfizetés mellett is! — Lehető legjobbat, legjutányosabb áron!

KÉPEK
KERETEK
HOFFMANN FERENC
BUDAPEST
IV., GERLÓCZY-Ú. 5., VI., KÁROLY-KORÚT 28.
Alapítva: '880. évben Telefon: A. 891-95.

ELŐKELŐ, ÚRI CSALÁDOK
TALÁLKOZÓHELYE A RÉGI HÍRES

PILVAX

KÁVÉHÁZ
(BELVÁROS, PILVAX-KÖZ)
(Hazánk elhunyt nagy költője, Petőfi Sándor emléktáblája)

TULAJDONOS:
ÖZV. PÁRIS VILMOSNÉ

Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási R.-T.
Igazgatóság: Budapest, V, Mária Valéria-utca 11

I. Személyforgalom

- A Dunán: 1. Budapest—Dozsony—Wien között
2. Budapest—Mohács között, fényesen berendezett termesgőzösökkel, hajófülkék, hálólhelyek, elsőrendű étterem a Nemzetközi Hálókocsi-Társaság kezelésében
3. Budapest—Visegrád—Dömös—Esztergom között
A Tiszán: Szolnok—Csongrád, Csongrád—Szeged között

II. Teheráruforgalom az egész Dunán és annak hajózható mellékfolyóin

TARTALOM

	Lap
<i>Sipőcz Jenő</i> : A debreceni dalosverseny a magyar dalosügy szolgálatában	3
<i>Hubay Jenő</i> : Mihalovich Ödön †	5

TANULMÁNYOK

<i>Major Ervin</i> : Mihalovich Ödön	7
<i>Lajtha László</i> : A kultuszminisztérium gramofonakciója	26
<i>Pukánszky Béla</i> : Wagner a magyar lírában	30

EGYHÁZI ZENE

<i>Koudela Géza</i> : Az egyházi zene lényege és célja	34
--	----

KRITIKA

<i>Papp Viktor</i> : Jeritza (arckép)	36
<i>P. V.</i> : Francesca da Rimini. — Kerner István jubileuma	39

TUDÓSÍTÁSOK

Debrecen, Esztergom, Győr, Kecskemét, Miskolc, Sopron, Szeged	42
---	----

KULFOLD

ADATTÁR

<i>Hárich János</i> : Liszt Ferenc életrajzához	47
<i>Isoz Kálmán</i> : Hahn János és Rózsa Lőrinc orgonái Kolozsvárt	49

IRODALOM. LAPSZEMLE

A NEMZETI MÚZEUM KOZLÉSEI

MAGYAR DALPÁLYÁZAT FELTÉTELEI

FIGYELŐ

AZ ORSZ. ZENEPEDAGÓGIAI EGYESÜLET KOZLÉSEI

MUZSIKA

JÚNIUSI SZÁMÁNAK CIKKIRÓI:

SIPŐCZ JENŐ, az Országos Magyar Dalosszövetség elnöke. — HUBAY JENŐ, a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója. — LAJTHA LÁSZLÓ ny. nemzeti múzeumi igazgatóőr. — PUKÁNSZKY BÉLA egyetemi magántanár. — HÄRICH JÁNOS levéltáros. — ISOZ KÁLMÁN, a Nemzeti Múzeum főkönyvtárnoka. — GÁRDONYI ZOLTÁN zenei író. — KRESZ GÉZA hegedűművész.

A „MUZSIKA“

MEGJELENIK HAVONTA EGYSZER

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Egész évre	--- --- --- --- ---	20 pengő
Félévre	--- --- --- --- ---	10 „
Egyes szám ára	--- --- --- --- ---	3 „

Egyes szám ára		Előfizetési ár félévre	Egész évre
Ausztriában --- 5.— Schilling		17.50	35.— Schilling
Csehszlovákiában 27.— cseh korona		90.—	180.— cseh korona
Olaszországban 12.— lira		45.—	90.— lira
Égyéb külföldön 16.— fr. frank		55.—	110.— fr. frank

MUZSIKA

INHALT:

Eugen Sipőcz: Die Bedeutung des Sängerfestes in Debrecen.

Eugen Hubay: Edmund Mihalovich †

Studien:

Ervin Major: Edmund Mihalovich. — Biografie des am 22. April 1. J. verstorbenen Komponisten, Direktors und späteren Präsidenten der Hochschule für Musik. Seine Beziehungen zu Liszt, Wagner und zu anderen hervorragenden Musikern des XIX. Jahrhunderts. Im Anhang Bibliografie und Verzeichnis der Werke Mihalovich's.

Ladislau Lajtha: Die Gramofon-Aktion des ung. Kultusministeriums. — Das Kultusministerium bezweckt die Verbreitung der schönsten Produkte der ungarischen Volksmusik in je breiteren Schichten sowohl der städtischen, als auch der ländlichen Bevölkerung. Verfasser betont die Notwendigkeit der Verarbeitung der Motive und zählt die seelischen Vorbedingungen auf, die zur richtigen Verarbeitung der Volkslieder unerlässlich sind. Neben dem ung. Volksliede soll auch der Zigenermusik Platz eingeräumt werden. Das jetzige musikalische Programm der ungarischen Zigeuner besteht aber grösstenteils aus

CONTENU:

Eugène Sipőcz: L'importance de la fête des chanteurs à Debrecen.

Eugène Hubay: Edmond Mihalovich †

Etudes:

Ervin Major: Edmond Mihalovich. — Biographie du compositeur et directeur, puis président de l'Académie de Musique (décédé le 22 Avril 1929). Ses relations avec Liszt, Wagner et avec d'autres musiciens célèbres du XIXe siècle. Bibliographie, catalogue de ses compositions.

Ladislau Lajtha: Une nouvelle action du ministère de l'instruction. — Le ministère de l'instruction veut faire connaître les plus beaux produits de la musique populaire aussi bien parmi les habitants des villes que parmi ceux de la campagne. L'auteur accentue la nécessité de l'emploi des motifs populaires et détaille les conditions préliminaires indispensables de l'emploi de ces motifs. La musique tzigane y doit aussi avoir sa place; mais le programme des tziganes de nos jours consiste pour la plupart de pièces dérivées de chants d'art du XIXe siècle. Quant à la musique populaire, les tziganes n'en connaissent que les pièces de danse de nouvelle origine.

Stücken, die aus Kunstliedern des XIX. Jahrhunderts entstanden sind. Auch aus dem Bereiche der Volksmusik kennen sie bloß die Tanzstücke neueren Ursprunges. Nur die gewissenhaften Aufnahmen des bei den Bauern gesammelten Volksmusik-Materials kann daher ein richtiges Kulturbild der volkstümlichen ungarischen Musik geben.

Béla Pukánszky: Richard Wagner in der ungarischen Lyrik. — Der literarische Einfluss Wagners in der ungarischen Lyrik kommt besonders in der dekadenten Dichtung der neunziger Jahre zur Geltung. Er fördert die literarische Rezeption von Schopenhauers Ethik und Ideenlehre und regt zu mannigfachen Bearbeitungen des Erlösungsmotivs an.

Kirchenmusik:

Géza Koudela: Wesen und Zweck der Kirchenmusik.

Kritik:

Viktor Papp: Maria Jeritza (Portrait).

Berichte.

Musikwissenschaftliche Mitteilungen:

Johann Hárigh: Zur Biografie Franz Liszt's.

Koloman Isoz: Die Orgeln Johann Hahn's und Lorenz Rózsa's in Kolozsvár.

Literatur. — Zeitschriftenschau.

Mitteilungen der Musikabteilung des National-Museums.

Preis Ausschreibung des Kultus-Ministeriums.

Kleinere Nachrichten.

Mitteilungen der Landes-Vereinigung der Musikpaedagogen.

Seule la collecte consciencieuse de la matière de musique populaire parmi les payans donnera une véritable image de la musique populaire hongroise.

Béla Pukánszky: Richard Wagner dans la poésie lyrique en Hongrie. — L'influence de Wagner sur la poésie décadente de la fin du XIXe siècle. La réception de l'éthique et des doctrines de Schopenhauer est le résultat de cette influence et elle donnait aussi l'initiative au culte du motif de la rédemption.

Musique religieuse:

Géza Koudela: L'essentiel et le but de la musique religieuse.

Critique:

Viktor Papp: Maria Jeritza (Portrait).

Nouvelles.

Publications de science musicale:

Jean Harich: François Liszt. Dates biographiques.

Koloman Isoz: Les orgues de Jean Hahn et de Laurent Rózsa à Kolozsvár.

Littérature. — Périodiques.

Communications de la Section de Musique du Musée National.

Les conditions du concours musical du ministère du culte.

Petites nouvelles.

Communications de la Société des pédagogues de musique.

MUZSIKA

ZENEMŰVÉSZETI
ZENETUDOMÁNYI
ÉS ZENEKRITIKAI
• FOLYOIRAT •

FELELŐS SZERKESZTŐ ~
PAPP VIKTOR ~

TÁRSSZERKESZTŐ
STEFÁNIAI IMRE KOUDELA GÉZA ~
MAJOR ERVIN ~

MAJOR ERVIN
KÖNYVTÁRSZ

BUDAPEST, VI. RÓZSA UTCA = 111. SZÁM

TELEFON:
AUTOMATA 112-45, -46, -47.

R12

no. 4085

ISZOR ERVIN STÜJEMÉNYE

MIA ZENEKÖRNYEI

IRATOK

11. 413/68

Stádium Sajtóvállalat Rt. Budapest, VI., Rózsa-utca 111. Felelős üzemvezető: Gyóry Aladár.

A DEBRECENI DALOSVERSENY A MAGYAR DALOSÜGY SZOLGÁLATÁBAN

Debrecen, az ország harmadik városa, szomorúan körülnyirbált hazánknak immár, sajnos, majdnem határmenti északkeleti kultúrcentruma, látja most vendégül a magyar dalosokat és bennük az egész dalkultúrát. A magyar dal barátai, fáradhatatlan terjesztői, jelentős ünnepnek tekinthetik ezt a mostani egybegyűlést, a magyar dalosegyleteknek, a tízezernyi magyar dalosnak ezt a büszke és öntudatos seregszemléjét.

Ám ennek az eseménynek az egész társadalom ünnepévé kell lennie, mert nem a kevesek különleges kedvtelése számol itt be képességeiről a hozzáértők, beavatottak szűk köre előtt, hanem egy nemes és nagyra hivatott mozgalom viszi eredményeit bírálatért, de egyben buzdításul a nagyközönség elé. Egymással versengenek itt énekkarok a győzelem pálmájáért, mégis úgy vélem, ennek a versenynek legkivánatosabb győzelme az eszme, az igyekezet győzelme lesz a közömbösség felett.

A magyar karének kultuszát én annak a nemes misszióknak látom, mely a művészet szent jelszavát írva zászlajára, elindul új egyéneket, új tömegeket hódítani magának, új híveket a zenében való elmélyülésnek, a művészi megértésnek, az élet megszépítésének. Az elmélyülés, a megértés és felemelkedés a művészetben az emberi lélek legnagyobb szerűbb hódítása, az anyagtól való felszabadulás legragyogóbb megvalósítása és a művészet terjesztése, hirdetése, közkinccsé tétele sok hitetlenkedőnek nem ismert szépségekhez juttatását, nem várt kincsekkel gazdagítását, magasabb emberi lét felé vezetését jelenti.

A művészet általánossá tételének egyik leghathatósabb eszköze a karének fokozott szeretete és kultusza, mert itt az egyes ember, ki képességei legjavát viszi az együttes alkotásba, mint aktív közreműködő maga is részt vesz a művészet gyakorlásának felemelő öntudatában, megismeri az alkotás gyönyörűségét és így megszereti a művészetet, mint az emberi teremtmény korlátlan lehetőségét biztosító szépséges birodalmát.

Az éneknek, ennek a legősibb művészetnek, mely a primitív emberben élő magasabb alkotó ösztönnel talán első megnyilvánulása, kezdetben szórakozás-szerű, időtöltésből való gyakorlása, fokról-fokra észrevétlenül vezet a művésziesebb alkotások átértéséhez és visszaadásához, észrevétlenül árad belőle a művészet titkos vonzereje, mely az egyént az igazi művészet gyakorlására mind jobban és jobban készíti, rajta keresztül pedig újabb vonzást gyakorol a kívül állókra, így toborozván újabb csatlakozókat a dal kultuszához.

De másra is tanít a karénekkal való foglalkozás. Megismerteti az együttes működés hathatóságát, megtanít az egymáshoz való alkalmazkodás törvényei mellett az egymásra való támaszkodás kívánatoságára, a szerepek megosztásából és mindenkinek a maga helyére állításából fakadó erőszaporulatra és megérteti az egyénekből egybesereglett egység közös munkájának alapfeltételét: az összhangot, a harmóniát. Ethikai értékek ezek, tülemelkednek a zene népszerűsítésének, a zenei ismeretek, zenei tudás terjesztésének speciálisabb céljain a nemzetnevelés magasabb körébe. Az egyéni akarat alárendelése a közös akaratnak: a nemzeti munka alaptörvénye; az egyén teljesítményeiből kibontakozó közös teljesítmény a nemzeti munka sikerének legfontosabb előfeltétele.

Aki a dal kultuszát hirdeti, közös munkára nevel. Az országos dalosverseny, mely a magyar vidék művelődési középpontjait veszi sorra, ennek a kultusznak a tett erejével való propagandáját szolgálja, mindaz az előkészület, amelyet a szervezők tesznek, a verseny minél szélesebb körökben való népszerűsítése, azok a külső, de nem külsőséges keretek, amelyekkel a vendéglátó város a kultúra ünnepevé kívánja ezt az eseményt avatni, az egyszeri alkalom mulandósága felett, a maradandó kultúr munka eredményességét hivatottak előmozdítani. Ősi tradíciójú város nemes szelleme veszi körül a versengőket, a magyar kultúráért való fáradozás évszázados hagyomány Debrecen falai között.

Az eszközök a századok során sokszor változtak, a közelebbi célok is, csak az eszme maradt ugyanaz. A múltó idő viszontagságai között Debrecen sok hányattatását látta magyar hazájának, sok országhatár múltó megvonását érte meg, de a munka célja, mely benne, mint a magyar művelődés erős várában, forrott, sohasem az országhatárhoz igazodott, hanem csakis a gondolat vonta határokhöz, melyet a térkép vonalain túl is megértének a magyarul érző elmék. Debrecennek ezekre a hagyományaira és a magyar művelődés munkásainak magasztos hivatására kell gondolni azoknak a dalosoknak, akik mint szerény tagjai a magyar művelődésért dolgozó munkás hadseregnek, váll a váll mellett állanak oda, hogy az együttműködés összhangjával a magyar dal diadalmas szárnyalását hirdessék az egybegyülteknek, de a távollevőknek is.

Sipőcz Jenő.

MIHALOVICH ODON

MIHALOVICH ÖDÖN †

*M*egrendülve, mély fájdalomtól áthatva állunk itt, Mihalovich Ödön, a Zeneművészeti Főiskola örökös elnökének ravatalánál. Most, hogy küzdelmekben, de sikerekben is gazdag, nemesen eltöltött életed befejeztél, érezzük mindnyájan: rokonaid, tisztelőid, barátaid, munkatársaid és tanítványaid a veszteség nagyságát! Addig, míg éltél s érintkezhattünk veled és érezhettük irányító kezzednek baráti melegét, érezhettük gondolkozásodnak és érzelmeidnek önzetlen nemességét, nem sejtettük még veszteségünk nagyságát. Most, hogy örökre lehunyta szemed, látjuk a betölthetetlen ürt, melyet magad után hagytál.

Miđön tíz év előtt a forradalom végzetes hullámai Mihalovich Ödönt is elsodorták s ő végleg nyugalomba vonult, az akkori m. kir. kultuskormány képviselője többek közt e szavakat intézte hozzá: Voltaképpen szoboravatásra jövök. Kész már a szobor számodra, egyelőre ugyan még nem az anyagiasság fogható bronzában, de kész bennünk, a lelkekben: ott áll, abból az imponderabilis szellemi fémből mintázottan, mely több a holt ezüstnél, több a holt aranynál, mert az élve élő szeretet isteni érce az. Igen, az elismerés, a szeretet a szobrásza e szobornak. A szobor már áll a köztudatban, csak még a nevet kell ráírni a műsának a talapzatra.

Mihalovich mint zeneszerző Liszt és Wagner szellemében nőtt nagygyá. Őt e két férfihoz baráti szálak fűzték s ők voltak Mihalovich Ödön eszményei, akikhez haláláig hű maradt. Vasakarattal és céltudatossággal mindent elkövetett, hogy e két lángelme műveit és eszméit bel- és külföldön terjessze. Nagy megalégedéssel és boldogsággal töltötte őt el, hogy e két mester zenéjének teljes diadalát megélhette.

Mihalovich már kora ifjúságában komponált. Alig 22 éves korában írta meg Faust nyitányát. Egymásután következnek szimfóniai költeményei: a Rémhajó, a Sellő, Heró és Leander, a Sabbat és a Pán halála. Közben megírta „Hagbarth és Signe“ című első operáját, mely 1882-ben Drezdában került színre. E siker után a külföld szeme is feléje irányult. Hagbarth és Signe után következett második nagy színpadi műve: az „Eliana“, melyet még a „Toldi szerelme“ előtt írt meg. Operáinak megalkotása közben írta négy nagy művészi beccsel bíró szimfóniáját, melyek nálunk kerültek első előadásra.

* Mihalovich Ödön temetésén a Zeneművészeti Főiskola előcsarnokában mondott emlékbeszéd.

De férfikorának delelőjén kiforrt és kifejlődött művészetének teljében a magyar zene vonzotta őt hatalmasan. Tudta ő is, hogy a nemzetközi művészet és a nemzetközi művek tömkelegében örökbecsű mű nem keletkezhetik. Amint Wagner minden ízében német és Verdi olasz s amint két nagy zeneszerzőnk, Liszt és Erkel magyar, úgy Mihalovich is kibontakozott az internacionalizmus fojtó karjaiból és az egyetemes nemzetközi témák után a honi hősköltészet világába merülve, magyar szellemben, magyar témákra és motívumokra építette fel legmaradandóbb és legértékesebb művét: „Toldi szerelme” című zenedrámáját.

Ugyanakkor, mikor mint zeneszerző fejt ki ily nagymérvű tevékenységet, fokozatosan tovább építi és fejleszti a Zeneművészeti Főiskolát. Midőn Mihalovich átvette Liszt halála után barátjától: a nagyérdemű Végh Jánostól a Főiskola vezetését, alig volt 6—7 tanára az intézetnek s mikor nyugalomba vonult, már 36-ra emelkedett a tanárok száma. Az országban alig volt értékesebb zenei tehetség, melyet Mihalovich Ödön fel ne használt volna. Az ő nevéhez fűződik ez intézet nagymérvű emelkedése és világhírveve. Az ő égisze alatt jött létre a zeneművészet e palotája, mely örökké fogja hirdetni halhatatlan érdemeit.

Mihalovich Ödön nagyműveltségű, szarkazmusra hajló, szellemes, erősakaratú ember volt, ki elveiből és meggyőződéséből nem engedett. De az ő látszólag kemény szíve azonnal meglágyult, ha mások nyomorának enyhítéséről volt szó. Nobilis volt a szó legigazibb értelmében.

És most el kell válnunk tőled. Halandó formában eltávozol, de a halhatatlan részed velünk marad. Mi ápolni fogjuk a te nagy emlékedet és tovább fogunk haladni az általad megjelölt úton. A te fennkölt szellemed őrt fog állni itt, Liszt Ferenc házában, hogy e csarnok küszöbét mindig csak azok léphessék át, kik úgy, mint dicső elődeid, Liszt Ferenc és Erkel Ferenc s utánuk te magad is, — tiszta szándékkal, magyar szívvel, magyar gondolkozással és magyar érzelmekkel közelednek.

Isten veled! Nyugodjál békében!

Hubay Jenő.

TANULMÁNYOK

MIHALOVICH ÖDÖN

Mihalovichot, a zeneszerzőt, már életében „elintézték“ a kritikusai. A „magyar wagneriánus“ — ezt írták róla és felmentve érezték magukat az alól, hogy behatóbban foglalkozzanak vele. Kétségtelen, hogy most se látjuk tisztán Mihalovich művészi pályáját. Érthetetlen, hogy Mosonyi Mihály tanítványa miért nem tudott kapcsolatot találni a magyar zenével. Hiszen nem tudatosan állt értetlenül a magyar zenével szemben. Olvassuk csak azokat a sorait, melyeket a „Toldi szerelme“ komponálásakor tett közzé:¹ „A cselekmény főszemélyeit, magyar egyéniségük jellemzésére, nemzeti színezetű motívumokkal emeltem ki, de minden egyéb, a cselekmény alapját képező szenvedélyt, mint általános emberi érzéseket zeneileg egyetemes nyelven iparkodtam kifejezésre juttatni.“ Mégis hiába keressük ebben a művében is azokat a magyar elemeket, amelyeket oly gyakran emlegettek méltatói.

Felmerül tehát egy probléma, melynek megoldását csak a jövőtől remélhetjük.

Mihalovich életrajza megírásánál is akadnak nehézségek. Amilyen mozgalmas életének első szakasza, Liszttel, Wagnerral, Bülowval és Corneliusszal való kapcsolata révén, olyan kevésbé érdekes pályája attól az időtől fogva, hogy a Zeneakadémia igazgatója lett. Mihalovich, a zeneszerző, lassanként háttérbe szorul az igazgatóval szemben. Innen ered az életrajz aránytalansága.

Természetesen nem térhettem ki élete minden mozzanatának részletes ismertetésére, így nem tárgyalhattam a maga teljességében Liszt Ferencsel való kapcsolatát. Ez külön dolgot igényelne, úgyszintén igazgatói működése is. Tanulmányom írásakor nagy segítségemre volt Mihalovich németnyelvű naplója, melyet 1868 jan. 11-én kezdett vezetni visszamenőleg, lakonikus rövideggyel; a 29 oldalas kézirat utolsó feljegyzése 1928-ból való.

*

Mihalovich Ödön (Péter József) született 1842 szeptember 13-án a szlavóniai Feričancen (Verőce m.). Atyja, Mihalovich Péter földbirtokos volt († 1863), régi horvát nemesi családból,² anyja Szallopek Teréz († 1878). A feričancei anyakönyv szerint a család eredetileg Mihalovičnak írta magát.³

¹ Pesti Napló 1890 márc. 30. (Mihalovich levele).

² M. Demeter 1716-ban kapta a nemességet III. Károly királytól. V. ö.: Siebmacher's *grosses und allgemeines Wappenbuch* IV. Band, 13. Abt. Der Adel von Kroatien und Slavonien. Von Ivan von Bojničić. Nürnberg, 1899. 119. l.

³ A feričancei róm. kath. plébániának 1865 január 20-án kelt anyakönyvi kivonata.

Mihalovich naplójában gyermekéveiről, zenei érdeklődésére vonatkozólag csak azt jegyzi fel, hogy ujjaival dobolt hol asztalon, hol deszkákon, melyek képzeletében orgonává, zongorává alakultak át. Kétségkívül hatással volt rá édesanyja zongorajátéka is.

1855-től kezdve Pesten tanult, először Szőnyi Pál intézetében,⁴ utóbb a piaristák gimnáziumában. 1859-ben szülei elváltak, atyja Grácsba ment lakni, anyja feljött Pestre. Mihalovich nem tartozott a piarista gimnázium jó tanulóinak közé: a VI. osztályban a 38-ik volt az 59 növendék közt, a VII.-ben a 43-ik az 52 között, az érettségén már csak éppen hogy átment, a 39-ik lett a 40 tanuló közt⁵ (a VIII. osztályt 1862/63-ban járta). Osztálytársai részint megbecsülésből, részint gúnyból — „filozófus“-nak nevezték, szkeptikus természete, az egyházi tanokkal nem éppen egyező felfogása miatt. Ekkor kezdett érdeklődni a filozófia iránt és erre az időre esnek első kísérletei a zeneszerzés terén is.

A zeneszerzést először Mosonyi Mihálynál tanulta,⁶ naplójában azonban nem tesz róla említést. Első rendesen leírt kompozíciója volt: nyitány Shakespeare Athéni Timonjához. Különösen figyelemreméltó az a naplófeljegyzése, hogy már akkor is az embergyűlölő Timon foglalkoztatta képzeletét. 1861-ből való a kéziratot hegedű-zongora szonátája (Es-dur),⁷ 1862-ből vázlatok⁸ és korál-harmonizációk⁹ maradtak fenn.

Wagner Richard 1863-i pesti két hangversenyének döntő befolyása van Mihalovich zenei pályájára. Ekkor ismerkedik meg behatóbban Wagner műveivel, ekkor válik rajongó követőjévé a wagneri zenének.¹⁰

1864-ben egyetemi tanulmányokat folytat. Ebben az évben jelenik meg első kompozíciója, a már wagneri szellemben írt Faust-nyitánya zongorára, négykézre. A kompozíciót báró Fechtig Károlynak, a wagneriánus magyar zenei írónak ajánlotta.¹¹

1865-ben Lipcsébe ment s néhány hónapon át zeneszerzést tanult Hauptmannál. Közben Münchenbe utazik, hogy meghallgassa Tristan és Isolde előadását s ekkor megismerkedik Wagnerrel és Bülowval.¹² Ez év augusztusában tárgyal Adolf Stern íróval első operájának: *Hagbarth és Signé*nek szövegkönyvéről. Stern szövegkönyve Adam Oehlenschläger dán költő Hagbarth og Signe című tragédiája nyomán készült. Még augusztusban Pestre jön, hogy jelen lehessen Liszt Szent

⁴ Mihalovich közlése Vaszy Viktorral.

⁵ L. a pesti kegyes tanítórend tudósítványait az 1860/61., 1861/62. és 1862/63. tan évekről.

⁶ V. ö.: Zeneszeti Lapok 1865 dec. 14. (VI. évf. 11. sz.)

⁷ Zeneművészeti Főiskola könyvtára 12.327. sz.

⁸ *Musikalische Skizzen* (Fest-Marsch, Polonaise, Sonate, német szövegű dalok stb.). U. o.

⁹ *Choräle mit beziffertem Bass von J. S. Bach, 4 Stimmig ausgeschrieben von E. M.* U. o. 7985. sz.

¹⁰ Mihalovich naplója: „Der Eindruck war überwältigend; sofort enthusiastischer Verehrer u. Anhänger Wagner'scher Musik.“ A naplóban Wagner első pesti tartózkodásául tévesen az 1862. évet jelöli meg.

¹¹ *FAUST | OUVERTURE | composée pour le Piano a 4 mains | par | Edmond de Mihalovich | PEST | chez Adolphe Kugler.* | — Wágner József *Goethe Faustjának zenei hatósáiról* c. művében (Arad, 1913.) Mihalovichnak ezt a művét nem említi, csupán az 1880-ban komponált Faust-fantáziát.

¹² Mihalovich naplója.

Erzsébet oratoriumának első előadásán, a pest-budai zenede negyedszázados ünnepele alkalmából (aug. 15) s megismerkedik Liszttel. Dec. 17-én adták elő a filharmonikusok indulóját. A Zenészeti Lapok a következőképpen fogadja a bemutató új szerzőt:¹³

„Egészen új volt *Mihalovics Ödön*, fiatal, kezdő zeneszerző „indulója“, mely ezúttal először került nyilvános előadásra. Szerző sok reményre jogosít s idővel, ha eszméi átszűrődnek, megtisztulnak s határozott irányt, kifejezést nyernek, párosulván a kitartó szorgalom és tanulmánnyal, szép eredményeket fog felmutathatni. Hangszerelési ügyessége már is feltűnő és sok tehetségre mutat, habár a szakértő könnyen felismeri belőle, hogy szerző az egyes hangszerek természetével s a kombinálásuk által célzott hatással még nincsen egészen tisztában. Még nagyon kirí belőle a zongorátétel, utólagosan hangszerelve. Egy pár vonással bebizonyítja, hogy az úgynevezett Wagner-effektusokat szorgalmasan tanulmányozá s utánozni is képes. Az induló kezdete elég erőteljes, s hatásosan is van hangszerelve; de a középtétel halvány instrumentális hangszínezetet mutat s a gondolat újdonsága, frissességével sem kárpótol. Ismételjük, hogy szerző szép tehetség s a fiatal hazai zeneszerzők sorában hivatva van feltűnő helyet foglalni el. A közönség megtapsolá ez első kísérletét. Óhajtanók, hogy szerző a magyar zeneirodalom művelésére s gazdagítására is vállalkoznék kiváló tehetségével.“

1866-ban Münchenben Peter Corneliusnál tanulja a fugát. Cornelius leveleiben sokszor említi Mihalovichot: így 1866 febr. 16-án Reinhold Köhlerhez intézett levelében.¹⁴ Menyasszonyának: Bertha Jungnak, első ízben márc. 4-én, ezt írja Mihalovichról: „M.-nak ma két jó fugát hoztam, hogy okuljon rajtuk. Zenei esténk lesz ma együtt. Ő igen derék fiú, nekem örömem telik a vele való foglalkozásban.“¹⁵ Másodízben a nagyhét előtt kelt levelében: „Mihalovichtól nem kérhetek semmit, megegyeztem vele, hogy majd akkor fizet honoráriumot, ha hat ép-kéz láb fugát készített. Azóta azonban rájött arra, hogy egy világfájdalmas uvertűrt kell írnia Shakespeare Timonjához és én hagytam őt, míg kegyesen ismét a fugához fog fáradni, titáni alkotása egéből ismét a tanulás mezejére fog leszállni.“¹⁶ Mihalovich, úgy látszik, csakhamar visszatérhetett a fugához, mert Cornelius 1866 április 18-iki, ugyancsak a menyasszonyához intézett levelében írja, hogy „Mihalovichsal ismét kedélyes estét töltöttem. Először Bach fugáit játszottuk, majd Beethoven Eroica-ját, melyet a holnapi második zenekari hangversenyen adnak Bülow vezetése alatt.“¹⁷

Naplójában Mihalovich csak futólag említi ugyanaz évi amszterdami útját. Ez az út Bülownak amszterdami Liszt-hangversenyeivel (1866 ápr. 25., 26. és 29., ez utóbbi az esztergomi mise előadása)¹⁸ függött össze. Cornelius leírja, hogy Mihalovich kedve ellenére utazott el, Bülowék kényszerítették rá. Közben rosszul lett, mindegy, utánuk kellett utaznia egyedül. Hívta Cornelius, hogy tartson vele, de az nem volt rá kapható.¹⁹ A hangversenyen jelen volt természetesen Liszt és leánya: Cosima (Bülowné) is. Közben Cornelius magyarul tanulgatott Mihalovichtól.²⁰ Mihalovich jó viszonyban állott ekkor Bülowval is, annyira, hogy

¹³ Zenészeti Lapok, 1865 dec. 21. (VI. évf. 12. sz.) *Philharmóniai díszhangverseny a magyar írók segélyegylete javára, december 17-én.*

¹⁴ Peter Cornelius: *Literarische Werke* II. Ausgewählte Briefe. 2. Leipzig, 1905. 346. l. Naplójában nem emlékezik meg Corneliusról.

¹⁵ I. m. 355.

¹⁶ I. m. 358.

¹⁷ I. m. 365.

¹⁸ Julius Kapp: *Franz Liszt*. Berlin, 1909. 431. l.

¹⁹ Cornelius i. m. 369. l. 1866 ápr. 2-én kelt levele a menyasszonyához.

²⁰ Levele Reinhold Köhlerhez, 1866 május 25-én. I. m. 375. l.

Cornelius panaszkodik menyasszonyához intézett egyik levelében, hogy őt, a régi barátot mellőzi Bülow s előnyben részesíti Mihalovichot és Schmitt hadnagyot.²¹ Tribschenben, 1866 jún. 15-én kelt levelében Bülow már szinte titkári teendőkkel bízza meg Michalovichot. Megkéri, hogy maradjon a hó végéig Münchenben, mert 23-án van a Bülow kontra Peter Rothlauf (a Neuer Bayrischer Courier szerkesztője) becsületsértési pör tárgyalása. Mihalovich jelenjék meg ott, küldjön neki tudósítást és kísérje figyelemmel a sajtó állásfoglalását is. Júliusra várják Mihalovichot Tribschenbe, Wagner is szívesen látja.²² Erre a pörre vonatkoznak Bülownak jún. 21-i és 26-i levelei is.²³ Rothlaufot 3 napi elzárásra és 10 forint pénzbírságra ítélték. Erre megjegyzi Cornelius, hogy érthetetlen Bülownak a túlzott tisztelete a nyilvános vélemény iránt, amelyet az ilyen lapok képviselnek. „Ő a zúg- és szennylapokban előforduló minden szenny- és zúgjegyzetet Mihalovichcsal maga után küldet Luzernbe, tehát a Vierwaldstätti tónak ebbe a mennyországába elviszi a maga poklát a mellényzsebben.”²⁴

Cornelius behatóan érdeklődik Mihalovich tervezett operája iránt, a szövegkönyvet gondosan átolvassa s éppen a Hagbarth és Signe elolvasása indítja arra, hogy az Eddával foglalkozzék. Innen merítette harmadik operájának: *Guldnek cselekményét*.²⁵

Jún. 30-án, ahelyett, hogy Wagnert és Bülowot Tribschenben meglátogatta volna, Pestre utazott, majd haza Feričanceba.²⁶ Cornelius rendkívül megszerette Mihalovichot: „Ő még jóérzésű, tisztességes és jóneveltségű ember. Távozásával sokat vesztettem.”²⁷ Mihalovich november végén tért vissza Münchenbe,²⁸ Hagbarth szövegkönyvét még októberben vette kézhez Magyarországon.²⁹ Naplója szerint ez évben szenvedélyesen olvasta Schopenhauert.

1867-ben fog hozzá Hagbarth és Signe megkomponálásához. Április 13-án Corneliuszal eljuttassa Mihalovich az opera előjátékát. „Sajnálom — írja menyasszonyának —, hogy nem dicsérhettem jobban a nyitányt; egészben véve nem értettem egyet a darabbal. Tudod, szinte félelem vesz erőt az emberen, mikor látja, hogy ezek a fiatal tehetségek kifeszített vitorlakkal trisztanizálnak.”³⁰ Alexander Ritternek jún. 4-én pedig a következőket írja a Hagbarthra vonatkozólag: „Annyi mindent változtattam itt két nap alatt Mihalovich első felvonásán, hogy szinte csoda volt.”³¹ December végén eljuttassa az első felvonást Wagnernek.³² Augusztusban Párisba utazik a világkiállítás alkalmával, majd Meiningenbe, hol az Allg. Deutscher Musikverein azévi zeneünnepélyén Atheni Timonhoz írt második nyitányát adták elő; ott találkozott harmadszor Liszttel. Rosty Pál (1830—1874), a zenekedvelő

²¹ I. m. 381.

²² Hans von Bülow: *Briefe und Schriften*. V. Bd. Briefe. IV. Band. Leipzig, 1900 115—118. l.

²³ Bülow i. m. 120. és 123. l.

²⁴ Cornelius i. m. 398. (Levele Alexander Ritterhez 1866 jún. 25-én.)

²⁵ Cornelius i. m. 404. és Edgar Istel: *Peter Cornelius*. Leipzig, 1906. 81. l.

²⁶ Cornelius i. m. 402. l.

²⁷ Cornelius i. m. 914. (Levele A. Ritterhez 1866 július 19-én.)

²⁸ I. m. 450. (Levele menyasszonyához 1866 nov. 2-án.)

²⁹ Cornelius i. m. 442. (Levele A. Ritterhez 1866 október 19-én.)

³⁰ Cornelius i. m. 506. l.

³¹ Cornelius i. m. 518.

³² Mihalovich naplója.

Szerdán, 1870. april hó 6-an

a vigarda nagy termében

este fél 8 órakor

AZ ORSZ. MAGYAR GAZDASSZONY-EGYLET JAVÁRA

MIHALOVICH ÖDÖN

ZENEKARI

HANGVERSENYE

a nemzeti színház zenekara közreműködése mellett, a hangversenyző saját vezénylete alatt.

MŰSOR:

ELSŐ SZAKASZ:

1. Nyitány Shakespeare „Athenei Timon“ tragoediájához.
2. „Holdvilágos éjjel“, dal, énekli: Pauli-Markovics Ilka úrnő.
3. Hősi induló.

MÁSODIK SZAKASZ:

4. Előjáték „Hagbarth és Signe“ czimű operához.
5. Zongora-ábránd, előadja Joseffy Rafael ur.
6. „A vihar regéje“ költemény Lenau-tól férfi-karra, zenekar kísérettel.

Az előadandó művek mind a hangversenyző szerzeményei.

Pauli-Markovics Ilka úrnő, Joseffy Rafael ur, a pesti Unió szíveségből működnek közre.

Helyek ára:

Körszék 3 frt. — Számozott szék 2 frt. — Belépti-jegy 1 frt.

Jegyek minden műkereskedésben, valamint a hangverseny estején a pénztárnál kaphatók.

A zongora Beregszászy Lajos ur készítménye.

utazó, Wagner barátja is jelen volt az ünnepélyen s Mihalovich művéről a következő sorokat írta Eisenachban szeptemberben kelt levelében:³³

Mihalovich Ödön hazánkfia, Münchenben Wagner műveit tanulmányozva, annak nyomdokain halad. Nyitánya, Shakespeare „Atheni Timon“-hoz komoly irányú és szenvedélyes, a kidolgozásban sok ügyességet, dallamában, mély s nemes érzést, s egyáltalában sok tehetséget tanusít. A zenészek s köztük Liszt F. tetszését is megnyerte, habár a nagy közönségre nem is tette azt a hatást, melyet mindenesetre szép s érdekes műve megérdemelt volna.

Az ünnepi dirigens ezúttal a boroszlói Leopold Damrosch (1832—1885) volt³⁴

1868 június 21-én jelen volt Münchenben a Mesterdalnokok bemutatóján. Az 1868—69-i telet Firenzében töltötte, onnan látogatott el Rómába és Nápolyba. Áprilisban Pesten volt az április 26-i és 28-i Liszt-hangversenyek alkalmával. Augusztusban Ostendébe utazott, visszajövet ismét ellátogatott Münchenbe (*Napló*).

1870 januárjában a sopronmegyei Horpácson volt gróf Széchenyi Imrénél (1825—1898), a zeneszerető, sőt zeneszerző főúrnál, a későbbi berlini nagykövetnél. Ugyanekkor volt ott Liszt Ferenc és gróf Apponyi Albert is.³⁵ Április 6-án rendezte első zenekari hangversenyét a „Vigarda“ nagytermében, saját vezénylete alatt. Műsorát külön mellékletként közlöm.

A két szereplő: Pauli Richardné Markovics Ilka (1839—1915), a Nemzeti Színház ünnepelt énekesnője és Joseffy Rafael (1853—1915) magyar származású zongoraművész, a newyorki konzervatórium későbbi tanára. A hangversenyt már hónapokkal előbb hirdették.³⁶ A kéziratos napló szerint a hangversenynek mind a közönségnél, mind a sajtónál igen nagy sikere volt.

Ábrányi Kornél a *Zenészet*i Lapokban vezető helyen emlékezik meg róla.³⁷ Szerinte a legkiválóbb tehetségek egyike, „míg pályatársai talán a recsegő *err*-ek uri kiejtésében gyakorolták magukat, addig ő hallgatva az ihletesség szavára, hosszú évek tanulmányaiba merült s vezérkönyvekkel társalgott, utazott, hallott s észlelt, tapasztalt, felkereste a nagymesterek légkörét s beleszívta lelkébe a művészet éltető elemét, mely fölemel, nemesít és nagy törekvésekre hevít“. „Legkiválóbb sajtósága még most a hangszerelés otthonossága.“ Ábrányi kiemeli a *Holdvilágos éjjel*-t, „igazi költészetének forrásához leginkább ezzel a dalával vezetett“, elismeri „A vihar regéje“³⁸ férfikar (zenekarkísérettel) mesteri kidolgozását. Legkevésbé elégitette ki Timon nyitánya és a Hagbarth és Signe előjátéka. „Itt nagyon előtérbe lép a zeneköltő keresettsége s az uralkodó eszmei vezérfonal legtöbbszöri elveszti nyomát az utánzat hevében.“ Végül megjegyzi Ábrányi, hogy Mihalovich „kitűnő képzettsége és tehetsége mellett, vajha a nemzeti zenészet műveléséről sem feledkeznek meg“. Nagyszerű ugyan az a babér, amely a világzene képviselőinek fejét övedzi, de a haza édes földjéből termett — bár sokkal igénytelenebb — nefelejtés-bokrétánál kedvesebb nem lehet a magyar szívnek.“

³³ *Zenészet*i Lapok 1867 szept. 15. (VII. évf., 50. sz.)

³⁴ Julius Kapp: *Franz Liszt*, 437. l.

³⁵ L. Liszt Ferencnek báró Augusz Antalhoz intézett, Horpácson, 1870 január 19-én kelt levelét. *Liszt F. levelei* b. Augusz Antalhoz. Kiadja Csapó Vilmos. Budapest, 1911. 154. l.

³⁶ V. ö. *Zenészet*i Lapok, 1870. jan. 9. (X. évf. 15. sz.), febr. 13. stb.

³⁷ (á. k.) *Mihalovich Ödön és hangversenye*. *Zen. Lapok*, 1870 ápr. 10. (X. évf. 28. sz.)

³⁸ Lenau *Sturmesmythe* című költeménye.

A koncert sikeréről csakhamar a Weimarban tartózkodó Liszt is tudomást szerzett, május 1-én a következő sorokat írja báró Augusznak:³⁹

„A szegszárdiból néhány üveggel elteszek május végére, hogy szétozthassam azok között, akik a legkiválóbbak lesznek a „Tonkünstlerversammlung“-on. Erre szívélyesen meghívom Mihálovichot s örülök kompozíciói pesti sikerének. Ez a siker fokozódni fog és méltán, bármit fecsegnek Széchenyi Imre és társai. Bárhogy zsonganak a lódarazsak, ez nem akaszthatja meg a méhek munkájának eredményét.“

Mihalovich el is utazott Weimarba, majd júliusban Münchenben hallgató Wagner-előadásokat (*Napló*), ősszel pedig Szekszárdon tartózkodott; ugyanakkor ott volt Lisztén kívül Menter Zsófia és Reményi is.⁴⁰

Nov. 20-án résztvesz a Mosonyi-társulat⁴¹ megalakítását előkészítő bizottság ülésein a Nemzeti Színházban. A társulat eszméjét báró Orczy Bódog, a Nemzeti Színház intendánsa vetette fel. A megalakítandó társulat elnökéül Orczyt, pártfogó elnökéül Liszt Ferencet jelölték. A tervekészítő bizottság tagjai Orczy elnökön és Mihalovichon kívül id. Ábrányi Kornél, Reményi Ede, Hollós László, Koltay Jakab és Langer Viktor voltak.⁴² A Mosonyi-társulat azonban nem alakult meg.⁴³

Ebből az évből való Mihalovich első irodalmi kísérlete: *Franz Liszt und die Beethoven-Feier in Pest* című cikke.⁴⁴ Ismeretes, hogy a dec. 16-i centenáris hangversenyt Liszt vezényelte. Dec. 18-án (vasárnap) Liszt meglátogatta Reményit Rákospalotán, kísérői között ott volt Mihalovich is.⁴⁵ A következő vasárnap (dec. 25-én) Liszt bemutatta a lakásán tartott matinéen Mihalovich új zongoraábrándját; erről a *Zenészet*i Lapok a következőket írja: „A nevezett mű nemcsak telve van a ritkább tehetségek magasabb inspirációival: hanem oly szép és érdekes kidolgozást is mutat, mely már csak a mesteri képzettség tulajdona szokott lenni.“ A kompozíció utóbb Rózsavölgyinél jelent meg, Sgambatinak ajánlva (*Fantaisie pour Piano*).⁴⁷

1871 márc. 8-án gr. Széchenyi Imre „zenészet

³⁹ Csapó id. kiadása. 159. l.

⁴⁰ Csapó feljegyzése. I. m. 5. l. V. ö. még Liszt levelét Menter Zsófiához 1870 augusztus 29-én. La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. II., Leipzig, 1893. 163. l.

⁴¹ Mosonyi Mihály 1870 október 31-én halt meg.

⁴² *A tervezett „Mosonyi-társulat“ megalakításáról.* *Zenészet*i Lapok 1870. november 27. (XI. év. 6. sz.)

⁴³ Haraszi Emil *Wagner Richard és Magyarország* c. művében (Budapest 1916. 366. l.) tévesen állítja, hogy 1870 november 20-án az egyesület megalakult s hogy — érdeklődés híján — rövidesen feloszlott. Láttuk, hogy csupán a tervekészítő-bizottságot állították össze. A *Zenészet*i Lapok 1871 április 16-án felszólítja Orczyt, hogy hívja össze a hattagú tervekészítő-bizottságot (*A „Mosonyi-társulat“ kérdéséhez*), egy héttel utóbb pedig azt írja, hogy „ha maga a társulat eszméje nem is valósul egyelőre, legalább ama összeg, mely már alapjára egybegyült (mintegy 340 frt), zömét fogja képezhetni egy ilv. (Mosonyi) emlék felállításának;...“ (*Egy kegyeleti felhívás.* *Zenészet*i Lapok 1871 április 23.) V. ö. még *Zenészet*i Lapok 1872 január 14. (*Mosonyi „Almos operája“ ügyében.*) Orczynek 1872 március 30-án kelt lemondólevelét (*Zenészet*i Lapok 1872 április 7. és Reményi Károly cikkét (*A Mosonyi-egylet ügyében.* U. o. április 28.).

⁴⁴ Pester Lloyd 1870 december 14. (299. sz.) Tévesen Eduard v. Mihalovich szerepel itt szerzőként.

⁴⁵ *Zenészet*i Lapok 1870 december 25. (XI. évf. 10. sz.)

⁴⁶ *Zenészet*i Lapok 1871 január 1. (XI. évf. 11. sz.)

⁴⁷ L. Radamanthos (Ábrányi Kornél) ismertetését a *Zenészet*i Lapok 1871 október 15-i számában. (XII. évf. 3. sz.)

hárfa, harmónium s négykezes zongoraszólamokból álló átírat; partnere Liszt volt). A Tannhäuser 1871 márc. 11-i pesti első előadásával kapcsolatban jelent meg második hírlapi cikke.⁴⁸ Április 5-én másodizben szerepelt a filharmonikusok hangversenyén; bemutatták: *Das Geisterschiff* (A szellemek hajója) című zenekari balladáját, melynek gróf Strachwitz M. K. W. osztrák költő misztikus hangulatú, északi tárgyú verse szolgált programmal. A hangversenyen kizárólag magyar szerzők (Erkel Sándor, Langer Viktor, Orczy Bódog és Bertha Sándor) műveit adták elő Liszt vezénylete alatt. A Zenészeti Lapok szerint⁴⁹ Mihalovich „e legújabb művével a szó szoros értelmében keresztül hatott s egyszersmind leginkább ki is vált pályatársai közül“. Mihalovich „mintaképei Wagner és Liszt, kiknek szellemébe egészen sikerült behatnia. E behatolás annyira éles nála, hogy sokszor a wagneri hangszerelés egész színgazdagsága és erőteljességét tárja fel“. Még ugyan nem teljesen önálló kompozíció, azonban „onnan, ahol már is áll, csak kevés lépés kell már ahhoz, hogy aztán saját maga lábán járjon.“

Ebben az időben merült fel az a terv, hogy Liszt Ferencet, a Zeneakadémia megalakulásáig is, hazájához kell kapcsolni. Még 1870 dec. 25-én ír ebben az ügyben gróf Apponyi Albert,⁵⁰ ugyanezen a napon keresi fel Lisztet gróf Andrassy Gyula. Ebben az ügyben Mihalovich is interveniált Lisztnél; ő Weimarból 1871 május 29-én Mihalovichhoz intézett levelében hangsúlyozza, hogy állandó pesti tartózkodásának legfőbb követelménye az állandó lakás.⁵¹

Ebben az évben jelent meg⁵² Pesten Táborosky és Parschnál Mihalovich első dalfüzete: ezt a Liszt és Wagner baráti köréhez tartozó Moukhanoff Mária-nak, született Nesselrode grófnőnek ajánlotta. Ábrányi Kornél elismerő kritikáját⁵³ ezúttal is azzal fejezi be, hogy „vajha a szerző, ritka zeneköltői hivatásánál fogva a hazai költők és a magyar műzenére is kiterjesztené figyelmét“. A füzet legjelentősebb dala — ezt már Ábrányi is kiemelte — a J. Kerner versére írt *In der Mondnacht* („Holdas éjjel“) című dal; láttuk, hogy az 1870 ápr. 6-i szerzői hangversenyen is sikert aratott. Meghangszerelt formájában azóta is több ízben került előadásra: Wagner hatása mellett különösen Schumannét tükrözi erősen.

November végén játszódott le Pesten Janina Olgának Liszt Ferencsel kapcsolatos botránya. Ez az exaltált zongoraművésznő már az előző évben tünt fel Liszt környezetében; most azzal fenyegetődött, hogy agyonlövi vagy megmérgezi Lisztet. Ehelyett azonban önmaga vett be valami ártalmatlan mérget Liszt lakásán. Liszt átvitte a közeli Európa-szállóba; ott kereste fel másnap Liszt megbízásából Mihalovich a botránycsinálót s kérte, hagyja el önként Pestet, mielőtt még a rendőrség kitiltaná. Janina ekkor ajándékozta Mihalovichnak a Liszt szívének szánt revolvért.⁵⁴

^{47*} Zenészeti Lapok 1871 március 12. (XI. évf. 21. sz.)

⁴⁸ *Der Tannhäuser im Nationaltheater*. Ungarischer Lloyd 1871 március 14.

⁴⁹ *Öt magyar zeneköltő*. 1871 április 9. (XI. évf. 25. sz.)

⁵⁰ *Egy hazai kultúrérdek ügyében*. Zenészeti Lapok XI. évf. 10. sz.

⁵¹ La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. II. 165.

⁵² *Sechs Lieder für eine Singstimme* (Lenau, J. Kerner, Hoffmann v. Fallersleben, O. Sternau és Uhland verseire).

⁵³ Radamanthos: *Kompozitori szemle*. Zenészeti Lapok 1871 május 14. (XI. évf. 30. sz.)

⁵⁴ Somssich Andor: *Liszt Ferenc élete*. Budapest, 1925. 359—61. l.

Mihalovich naplója felemlíti feričancei, horpácsi tartózkodását, ostendei útját,⁵⁵ a *Csatadal* komponálását és bécsi kirándulását, Liszt Krisztus-oratoriumának bemutatásával kapcsolatban,⁵⁶ harmadik cikke erre vonatkozik.⁵⁷

1872 feb. 10-én Mihalovich ott van Reményi Ede és Fáy Gizella esküvőjén,⁵⁸ ezen a napon említi Csapó Vilmos naplója is.⁵⁹ Március elejére tervezte második zenekari hangversenyét a „Magyarhonban élő zeneművészek segélyegylete” javára,⁶⁰ melynek választmányi tagja volt. A Hósi induló, Romeo és Julia ouverture és *Csatadal* került volna előadásra, Pauliné közreműködésével. A hangversenyt azonban nem lehetett megtartani, mert a Nemzeti Színház zenekara nem akart közreműködni; a közbenjáró Bartay Edének, a segélyegylet elnökének azt írták, hogy „a zenekar nevezett zeneszerző igazgatása mellett semmi előnyös anyagi eredményt nem remélhet”.⁶¹ Bartay közölte a választ Mihalovichcsal, mire ő ezt a nyílt levelet intézte hozzá:⁶²

Igen tisztelt Uram!

Ön, mint a „Magyarhonban élő zeneművészek segélyegyletének” elnöke, mintegy három héttel ezelőtt szíves volt a magyar nemzeti színház zenekarához oly írásbeli megkereséssel fordulni, hogy vajjon hajlandó lenne-e az, vezényelem alatt, egy kizárólag saját zenekari műveimből álló hangversenyben a nevezett egyület javára közreműködni?

Erre vonatkozólag szíves volt ön velem a nevezett zenekar tagadó válaszáat is közölni, miáltal annál inkább meglepetve kell magamat érezni, mert már két évvel ezelőtt alkalmam volt épp ama zenekar közreműködése mellett egy hasonló — szintén jótékony célú — hangversenyt vezényelni, mely némi művészi siker mellett előnyös anyagi eredménnyel is volt egybekötve.

A nevezett zenekar jelen tagadó válaszában tehát annál inkább következetlenséget, sőt rosszakaratot is kell látnom, mivel a megtagadás indoka tarthatatlannak tűnik fel előttem. Mert sem a kérdéses tagadó válaszevél meghatalmazott aláírója, *Blau Gyula* úr, sem a nemzeti színház zenekarának bármely tagja sem illetékes és feljogosult megítélője előre az általam rendezni óhajtott hangverseny pénzügyi eredményének s csakis ama szellemet jellemzi kellően, mely nálunk a művészetet s minden műtörekvést csak illetlen kézimesterséggé hajlandó lealacsonyítani.

Fenntartván magamnak alkalmilag behatóbban esetelni ama viszonyokat, melyek ez ügyben bizonyára mint döntő befolyással bírók szerepeltek: sajnálom, hogy a nemzeti színház zenekarának művészeti szelleme ez alkalommal sem mutatkozott kedvezőbb és résztvevőbb színben az ügyre nézve!

Önnek, t. uram, szíves fáradozásáért őszinte köszönetemet kifejezve, maradok

Pesten, február 16-án, 1872.

Kiváló tisztelettel

Mihalovich Edmund.

A *Zenészeti Lapok* is megjegyzi,⁶³ hogy a két év előtti hangverseny 500 forint tiszta jövedelmet juttatott a gazdasszony-egyletnek, amellelt, hogy a zenekar a közreműködésért 800 forintot kapott. A zenekart, ahogy utólag kiderült,

⁵⁵ Erről az útról megemlékezik Pestről 1871 október 10-én Liszt Ferenchez intézett levelében is, v. ö. La Mara: *Briefe hervorragender Zeitgenossen an Franz Liszt*. II. Band. Leipzig, 1895. 368 lap.

⁵⁶ December 31-én vezényelte Rubinstein a Gesellschaft der Musikfreunde hangversenyén. V. ö. Somssich im. m. 362. l.

⁵⁷ *Christus*. Neue Zeitschrift für Musik, No. 103.

⁵⁸ *Zenészeti Lapok* 1872 február 11.

⁵⁹ Csapó i. m. 23. l.

⁶⁰ *Zenészeti Lapok* 1872 január 21. (XII. évf. 17. sz.)

⁶¹ *Zenészeti Lapok* 1872 február 18. (XI. évf. 21. sz. *Monopólium és szűkkeblőség.*)

⁶² *Zenészeti Lapok* 1872 február 18.

⁶³ Id. h.

Richter János karnagy befolyásolta érthetetlen módon.⁶⁴ Természetesen erősen támadja a germanizáló színházi klikket, élén b. Orczy intendánssal. Az „Ellenőr“ (Csernátony lapja) az ügynek nagyobb jelentőséget tulajdonít: „Ha a zenészeink ennyire gyámolítják a zene ügyét, akkor aztán szót se szóljanak az országgyűlés ellen, mely az országos zeneakadémiára az idén nem szavazta meg a költséget“. Erre Reményi Ede február 23-án kelt nyílt levelében tiltakozik, hogy a Mihalovich-ügyet kijátsszák a tervezett zeneakadémia ellen. „Abból, hogy a Nemzeti színház zenekara a Magyarországi zenészszegegyező-egylet érdekei iránt nem viseltetik kellő részvétellel, éppen nem következik, miszerint más hazai zenészeknek panaszja jogosulatlan az országos zeneakadémia ügyének egy évi hátravetése miatt; sőt ellenkezőleg, ez eset is egyik bizonyító példának kell, hogy szolgáljon arra nézve, miszerint a magyar zeneművészeti haladás szempontjából az országos zeneakadémiára égető szükség van; mert íme, miként látjuk: az eddigi zeneintézetek működése nem nyújt kellő eszközt az egyes szép törekvések és sok üdvös cél megvalósíthatására.“⁶⁵ Majd a Mihalovich nyílt levelében aposztrofált Blau Gyula (hegedűs) szólította fel Mihalovichot, hogy „álljon elő hát ígért leplezésével s akkor majd megfelelnek neki“.⁶⁶ A Zenészeti Lapok hozzáfűzi ehhez, hogy ha csak ez a válaszuk Mihalovich levelére, „akkor jobb lett volna hallgatni s a deák példabeszéd szerint philosophusnak lenni“.

Március 18-án közreműködött Liszt jótékony célú hangversenyén: a Schubert—Liszt-féle Wanderer-Fantasieban a második zongorát játszotta „a mester szelleméhez méltóan“⁶⁷ A hangversenyen, melyet Apponyi és Mihalovich rendeztek,⁶⁸ jelen volt a király is. Március 31-én ismét együtt szerepelt nyilvánosan Liszttel: a Hungáriában rendezett Liszt-búcsúesten játszotta el vele a Das Geisterschiff balladáját.⁶⁹ Weimarból kelt, április 18-i levelében⁷⁰ Liszt megdicséri Mihalovichnak Du bist wie eine Blume c. dalát (Heine).⁷¹ Közli Mihalovichsal, hogy Geisterschiffje a Casselben június 26-tól 30-ig tartandó Tonkünstler-Versammlung első hangversenyének műsorán szerepel. K. Riedel elnök hivatalosan is felszólítja majd: „töltse be a pilóta és kapitány szerepét a *szellemek hajóján*“. Hívja Mihalovichot, hogy vegyen részt a bayreuthi színház május 22-i alapkövetelésének ünnepségén. Mihalovich azonban azt válaszolja, hogy „a tavasz benne a visszavonultság, takarékoság és munka iránt ébreszt vágyat s hogy még Casselba is aligha fog elmenni a „Musikfest“-re“.⁷²

Május 16-án tartotta a pesti Wagner-egylet alakuló gyűlését a „Hon“ szerkesztőségében. Már február 25-én volt ebben az ügyben értekezlet, melynek elnökéül Mihalovichot, jegyzőjéül Mende Bódogot, a „Magyar Ujság“ munkatársát választották meg. Az egyesület programjának megbeszélése után alapszabálytervezetet készítő bizottságot választottak; tagjai lettek Mihalovich elnöke alatt

⁶⁴ Zenészeti Lapok 1872 április 7. (XII. évf. 28. sz.)

⁶⁵ Nyílt levél. Zenészeti Lapok 1872 február 25. (XII. évf. 22. sz.)

⁶⁶ Zenészeti Lapok. Id. sz.

⁶⁷ Zenészeti Lapok 1872 március 24. (XII. évf. 26. sz.)

⁶⁸ Somssich i. m. 362.

⁶⁹ Zenészeti Lapok 1872 április 7. (XII. évf. 28. sz.)

⁷⁰ La Mara: Franz Liszt's Briefe. II. 173. l.

⁷¹ A Gedichte c. dalfüzetből, mely ebben az évben jelent meg J. Schubertnél.

⁷² V. ö. Liszt levelét Weimarból 1872 április 29-én, Csapó i. m. 1791.

id. Ábrányi Kornél s az értekezletre vonatkozó felhívás három kibocsátója: Langer Viktor, Frecskay János és Mende Bódog.⁷³ A felterjesztett alapszabályokat a Zenészet Lapok 10-i száma⁷⁴ közölte. A május 16-i ülésen megválasztották elnöknek Mihalovichot, jegyzőnek Mende Bódogot, pénztárosnak Grinzweil Norbertet; a tizenkettes igazgató-választmány tagjai lettek: Ábrányi Kornél (együttal alelnök), Bartay Ede, Bellovics Imre, Engeszer Mátyás, Fellegi Viktor, Gobbi Henrik, Langer Viktor, Mihalovich János, Náday Ferenc, Richter János, Siposs Antal és Reményi Ede.⁷⁵ Majd a módosított alapszabályok elfogadtatására május 26-án közgyűlést tartottak.⁷⁶ Az egyesület azonban csak 1873-ban kezdte meg a működését.⁷⁷

Augusztus 4-én a békésmegyei dalárünnepélyen előadták Mihalovichnak ez alkalomra szerzett⁷⁸ *Intés* c. férfikarát.⁷⁹ Ez évben jelent meg egy Nocturne-ja is (E-dur).⁸⁰

Naplójában felemlíti Mihalovich Horpácsot, Feričancet és Bülow pesti tartózkodását. Horpácsról november 10-én érkezett Pestre Liszttel együtt.⁸¹ Bülow 1872-ben két ízben is járt Pesten: januárban⁸² és novemberben. Pestről november 25-én anyjához intézett levelében így ír Mihalovichról: „Musiker, der's nicht nötig hat.“⁸³

A Rózsavölgyi és társa cégnek 1873 január 12-i zártkörű estélyén Mihalovich is részt vett: Liszt övele és Dunkl Jánossal adta elő Bach hármass versenyét.⁸⁴

Mihalovich Wagnerrel való kapcsolata is egyre szorosabbá válik. Már 1873 januárjában felmerült Wagner második pesti útjának terve: februárban zenekari hangversenyt szándékozott Pesten rendezni.⁸⁵ Február 9-én jelentik azt is, hogy felolvasást szándékozik tartani, továbbá „pár zenekari hangversenyt“ márciusban.⁸⁶ Utóbb azonban híre jött, hogy Wagner „túlhalmozott elfoglaltságai folytán akadályozva van e szándéka megvalósításában.“⁸⁷ Az igazi ok azonban nem ez volt: Lisztnek Sayn-Wittgenstein hercegnőhöz intézett leveléből (1873 február 17.) ugyanis megtudjuk, hogy Wagner 10.000 forint bevétel garantálását követelte; Mihalovich és Richter azt válaszolták, hogy ez lehetetlen, 5—6000 forint bevétel-

⁷³ *A Wagner-egylet kérdéséhez.* Zenészet Lapok 1872 március 3.

⁷⁴ XII. évf. 24. sz. v. ö. még Haraszi i. m. 364—365. l. Téves Harasztinak az az állítása, hogy az alapszabályokat a belügyminiszter „rövidesen megerősítette“. Az 1873 február 9-i ülésen elhatározták, hogy — *miután az egylet alapszabályainak a belügyminisztériumhoz való felterjesztése még mindaddig meg nem történt a városi hatóság részéről — megkezdí működését.* Zenészet Lapok 1873 február 16. (XIII. évf. 6. sz.) A Zenészet Lapok 1873 március 2-i száma végre jelenti, hogy a megerősített alapszabályok leérkeztek.

⁷⁵ Zenészet Lapok 1872 május 19. (XII. évf. 34. sz.)

⁷⁶ Zenészet Lapok 1872 június 2. (XII. évf. 36. sz.)

⁷⁷ V. ö. 74. jegyzetet.

⁷⁸ V. ö. Zenészet Lapok 1872 április 28. (XII. évf. 31. sz.) Utóbb nyomtatásban is megjelent *Öt férfikar* c. füzetben. (Huber K. és Hubay Jenő kórusaival együtt; Harmonia kiad.)

⁷⁹ Zenészet Lapok 1872 augusztus 11. (XII. évf. 44. sz.)

⁸⁰ Fellegi Viktor *Apolló*-jában. I. 9—12. l. Ismertetését l. Zenészet Lapok 1872 július 7.

⁸¹ Somssich i. m. 365.

⁸² Bülow hangversenyeit jan. 9-én és 12-én tartotta, v. ö. Zenészet Lapok 1872 jan. 14.

⁸³ Hans von Bülow: *Briefe und Schriften*. VI. Bd. Briefe. V. Bd. Leipzig, 1904. 39. l.

⁸⁴ Zenészet Lapok 1873 január 19. (XIII. évf. 2. sz.)

⁸⁵ Zenészet Lapok 1873 január 19. (XIII. évf. 2. sz.)

⁸⁶ Zenészet Lapok. (XIII. évf. 5. sz.)

⁸⁷ Zenészet Lapok 1873 február 23. (XIII. évf. 7. sz.)

nél többre számítani nem lehet.⁸⁸ Mihalovich személyesen május 29-én találkozott Wagnerrel, a weimari Krisztus-előadáson (*Napló*).

A Mihalovich—Wagner-féle levélváltásból mindaddig csupán Wagnernek egy kelet nélküli levelét ismerjük, mely vonatkozásban áll az 1873-ban tervezett pesti hangversennyel.⁸⁹ Világos, hogy a levél első bekezdése („Nagyon kínos volt reám nézve, hogy Önt olyan tárgyalásokba kényszerítettem bele, amelyek bizonyára nehezebbre estek, engem pedig kedvezőtlen világitásba helyezhettek“) erre a tervre vonatkozik, nem pedig az 1875-i Wagner—Liszt-hangversenyre, mint ahogy azt eddig vélték.⁹⁰ A pesti levél Lisztnek nádorutcai lakására volt címezve,⁹¹ Liszt pedig már 1873 október 30-ától kezdve a haltéri Friedrich-házban lakott.⁹² Mihalovich személyesen május 29-én találkozott Wagnerrel, a weimari Krisztus-előadáson (*Napló*).

Március 21-én Mihalovich Nocturne-jét Liszt játszotta egy jótékony célú hangversenyen.⁹³ 1873 március 28-án rendezte második zenekari hangversenyét. A koncert körül a zenekar ezúttal is nehézségeket támasztott.⁹⁴ Műsora a következő volt:

Pénteken március 28-án esti 1/2 8 órakor

a vigadó nagy termében

a pesti WAGNER-EGYLET javára

Mihalovich Ödön

ZENEKARI HANGVERSENYE

a nemzeti színház zenekara közreműködésével

a hangversenyző vezénylete alatt.

MŰSOROZAT:

1. *Ünnepi előjáték* (új).
2. „*Holdvilágos éjjel*“, dal, énekli Dunklné J. asszony.
3. *Győzelmi hősdal* (új).
4. *Bevezetési zene* Shakespeare Romeo- és Juliá-jához (új).
5. *Csata-dal*, Petőfi Sándortól, férfi karra (új).
6. „*A rémhajó*“, ballada Strachwitz költeménye után.

Az előadandó művek a hangversenyző szerzeményei.

A „Budai Dalárda“ s Dunklné assz. szíveségből működnek közre.

Hely-árak:

Körszék 3 frt. Számozott-hely 2 frt. Bemenet 1 frt.

Jegyek kaphatók Rózsavölgyi és társánál, Kristóf tér 4. szám,
valamint a hangverseny napján a pénztárnál.

⁸⁸ La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. VII. Bd. Franz Liszt's Briefe an die Fürstin Carolyne Sayn-Wittgenstein. 4. Leipzig 1902. 7. 1.

⁸⁹ A Zeneművészeti Főiskola tulajdona. A levél keltének helye és dátuma ki van vágva, helyette ceruzával odairva: Bayreuth, 1875.

⁹⁰ L. Haraszi Emil: *Wagner Richard és Magyarország* c. művét. Haraszi közli a levelet 475—476. lapon, magyar fordítását 383—385. lapon; a dátum kivágását nem említi s csupán a német szövegben közli az 1875-i dátumot.

⁹¹ Monsieur | Monsieur L'abbé Liszt | Palatingasse 20 | Buda-Pest | Pour Monsieur de Mihalowicz.

⁹² Somssich i. m. 368., v. ö. még *Zenészeti Lapok* 1873 május 25. (XIII. évf. 20. sz.)

⁹³ *Zenészeti Lapok* 1873 március 23. és Somssich i. m. 366. l.

⁹⁴ *Zenészeti Lapok* március 23-i száma közli, hogy a zenekar csak úgy hajlandó közreműködni, ha a hangversenyadó a szokottnál magasabb árt fizet.

Naplójában ezt írja a hangversenyről: „Der materielle Erfolg sehr miserabel. Fast kein Jude. 900 fl. aufgezahlt.“ A Zenészet Lapok is megjegyzi, hogy „majmoljuk, bálványozzuk a külföldit, de elhanyagoljuk a saját magunkét s hideg s részvétlenek vagyunk saját hazánkfiáiért!”⁹⁵ A hangversenyen Liszt is jelen volt; közös ismerősüknek, a firenzei Jessie Laussott asszonynak a következő sorok kíséretében küldi meg a hangverseny műsorát: „Mellékelem Mihalovich barátunk tegnapi hangversenyének műsorát. Romeo és Juliát megismételték és a Szellemelek hajója nem merült el. A hallgatóság igen arisztokratikus volt, inkább válogatott, mint nagyszámú: ez jó jel barátunkra nézve.”⁹⁶

Április 26-án részt vett a Trefort miniszter által összehívott ankéton s tagja lett a belügyminiszteri színházi ankétnak.⁹⁷ Liszt Krisztusának május 29-i weimari előadásán Mihalovich gróf Apponyi Alberttel és Ábrányi Kornéllal együtt jelen volt; onnan június 4-én utaztak haza.⁹⁸ Utóbb tagja lett a Liszt félszázados művészi jubileumát előkészítő bizottságnak.⁹⁹ Ez évben fejezte be a Hagbarth és Signe második felvonását (*Napló*).

1874 március 21-én ismét együtt szerepelt Liszttel: Magyar fantáziáját játszották el négykézre egy jótékony célú hangversenyen.¹⁰⁰ Megírja a *Sellő* c. szimfónikus költeményét Gyulai Pál verse alapján, majd befejezi a Hagbarth és Signe és elkészíti zongorakivonatát. Partitúráit, melyeket Nikolaus Dumbának, a nagy hírű bécsi mecénásnak, a Wiener Männergesangverein elnökének († 1900) küldött, visszakapja. Ez volt az első visszautasítás, naplója ezentúl egész sorát jegyzi fel a külföldi kudarcoknak. Ez évben adta el bátyja Feričancet. Horpácsi tartózkodására vonatkozólag Sayn-Wittgenstein hercegnőhöz írt leveleire utalunk.¹⁰¹

A következő évre esik Wagner második magyar útja. A pesti Wagner-egylet már 1874 december 6-i közgyűlésén megbízta elnökét, Mihalovich Ödönt és titkárát, gróf Apponyi Albertet, hogy értesítsék Wagnert: „abban az esetben, ha a magyar fővárost látogatásával megtiszteli: az egylet közreműködésére és segédkezésére minden tekintetben számíthat.”¹⁰² A nagyszerű hangversenyen (1875 március 10.) Mihalovich babérkoszorú átnyújtásával üdvözli Wagnert a Wagner-egylet és a művész fővárosi tisztelői nevében.¹⁰³ Március 24-én „A sellő” balladáját vezényelte Richter János hangversenyén.¹⁰⁴ Április 1-én Lisztet Bécsbe kíséri,¹⁰⁵

⁹⁵ Zenészet Lapok 1873 március 30. (XIII. évf. 12. sz.)

⁹⁶ Liszt levele 1873 március 30-áról. La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. II. 185.

⁹⁷ Zenészet Lapok 1873 június 15. (XIII. évf. 21–22. sz.)

⁹⁸ V. ö. Liszt levelét Sayn-Wittgenstein hercegnőhöz (1873 június 6.). La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. VII. 21.

⁹⁹ Zeneművészeti Lapok 1873 szeptember 14. (XIII. évf. 36. sz.)

¹⁰⁰ Somssich i. m. 372. l.

¹⁰¹ La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. VII. 53., 56. és 61.

¹⁰² Zenészet Lapok 1874 december 24. (XIV. évf. 32. sz.) Az egylet mindaddig nem fejthetett ki intenzívebb működést: része volt ebben a bayreuthi színházmegnyitás folytonos elhalasztásának (a tagok csak egy évre kötelezték magukat a fizetésre), a tagdíjakat hanyagul szedték be, a tagok, még maguk a választmányi tagok sem érdeklődtek az ügy iránt (Zenészet Lapok 1874 december 6.). Az egyletnek ekkor mintegy 50 tagja volt; 504 forint gyűlt össze. Elhatározták, hogy Patronats-Scheint fognak vásárolni.

¹⁰³ Zenészet Lapok 1875 március 14. (XV. évf. 10. sz.)

¹⁰⁴ V. ö. Zenészet Lapok 1875 március 14.

¹⁰⁵ *Napló*.

majd Münchenbe,¹⁰⁶ az április 12-i Krisztus-előadásra. Áprilisban nyújtja be a bécsi udvari operához a Hagbarth és Signe-t; azt egy évvel utóbb — a nem megfelelő szövegkönyv miatt — visszaküldik. Adolf Stern Wagnernek „Wieland der Schmied“ c. 1849-ből való drámai vázlatát dolgozza fel librettóvá Mihalovich számára.

Az 1876. év eredménye: a január 29-én elhunyt Deák Ferenc emlékére komponált „Gyász Hangok“,¹⁰⁷ dolgozik továbbá egy „Todtentanz“-on és még a *Wieland der Schmied* első felvonásán. Hagbarth és Signe Berlinben is visszautasításra talált. Augusztus 11-én Bayreuthba utazik.¹⁰⁸

A *Wieland der Schmied* első felvonását 1877 január 5-én, a másodikat májusban, a harmadikat 1878 decemberében fejezi be s egy évvel később teljesen elkészül az opera. De már 1877-től kezdve levelez Oskar Schlemmel, harmadik operájának, a *König Fjalar*-nak a szövegírójával.¹⁰⁹ 1878-ban a mainzi Schottcéggel állapodik meg öt zenekari kompozíciójának (*Die Nixe, La Ronde du Sabbat, Trauerklänge, Das Geisterschif, Hero und Leander*) kiadására; Mihalovich 1500 forint fizetésére kötelezi magát. E művek (négykezes zongorakísérettel együtt) 1879-ben jelentek meg.

Első szimfóniáját (d-moll) 1879-ben komponálta. Mosonyi halála óta Mihalovich első mestere ennek a Magyarországon elhanyagolt műfajnak. Bemutatásra csak az 1886 március 20-i filharmónikus hangversenyen került. Még a megírása évében elküldte Eduard Kremsernek, a bécsi filharmónikusoknál való előadatás céljából. Eredménytelenül.

1879 március 27-én közreműködik Lisztnek a szegedi árvízkárosultak javára rendezett hangversenyén a vigadóban. Ezúttal is a Schubert—Liszt „Wanderer Fantasie“-t játszották. November 26-án a *Ronde du Sabbat* c. szimfónikus költeményét a filharmónikusok mutatják be jelentős sikerrel. 1880 májusában komponálja a Faust-fantáziát zenekarra, októberben pedig hozzáfog a *König Fjalar* megzenésítéséhez.

A nyári hónapokat az 1875—80-as években Feričancen, Horpácson, Somogyvárt, Eberhardon (Apponyinál), Tengelicen (Csapó Vilmosnál), Pört-schachban és főként Ausseeben töltötte.

1881-ben Bülow említi pesti koncertje alkalmából Mihalovichot: özvegy báró Eötvös Józsefné Rosty Annánál Liszt, Mihalovich, Végh János és a háziasszony február 16-án Bülow „Königsmarsch“-át játszották Végh átiratában.¹¹⁰ Március 15-én a Szinitanoda igazgatójává nevezték ki s szeptember elején már részt vett a felvételi vizsgálatokon.

Május 4-ére elkészül a *König Fjalar* előjátékával, első és második felvonásával. A *Wieland der Schmied*-et ez évben próbálja először elhelyezni: elküldi a bécsi udvari operához, azonban itt is visszautasításra talál.

¹⁰⁶ Liszt levele Sayn-Wittgenstein hercegnőhöz (1875 április 6.). La Mara: *Franz Liszt's Briefe*. VII. 95

¹⁰⁷ Megjelent B. Schottnál Mainzban, 1879-ben.

¹⁰⁸ A továbbiakban majdnem kizárólagos forrása e tanulmánynak a már többször idézett kéziratosa napló.

¹⁰⁹ Mihalovichnak 1877—84-ből való levelei az író Hamburgban élő fiának, Walther Schlemmnek birtokában vannak. W. Schlemm levele a M. kir. Zeneművészeti Főiskola igazgatóságához. Meszlényi Róbert titkár szíves közlése.

¹¹⁰ Hans von Bülow: *Briefe und Schriften*. VII. Bd. Briefe. VI. Bd. Leipzig, 1907. 55. l.

1882 március 12-én végre előadásra került a Hagbarth és Signe. A bemutató a drezdai udvari operában volt, Franz Wüllner vezénylete alatt. A bécsi és berlini sikertelen próbálkozások után, itt sem ment símán a színrehozatal. Az operát még 1877 novemberében küldte meg Drezdába Wüllnernek, ez azonban — nem tudni, milyen kifogásokkal — 1878 júniusában visszaküldte. Később mégis szóba kerül a drezdai előadása s Mihalovich 1879 áprilisában ebben az ügyben kiutazik Drezdába. Itt, úgy látszik, változtatásokat javasolhattak, mert Mihalovich 1881-ben átdolgozza a 2. és 3. felvonást. Bár az opera kitűnő előadásban, elsőrangú szereplőkkel került színre (címszereplők Heinrich Gudehus és Therese Malten voltak) s a magyar tudósítók szerint¹¹¹ az operának nagy sikere volt, a műsorról mégis lekerült.

1882 június 26-án jelen van a Parsifal első előadásán Bayreuthban. 1883 májusában a lipcsei Tonkünstlerversammlung alkalmával előadásra kerül Faust-fantáziája, Münchenben „A sellő“ szimfónikus költeménye.

1884-ben újból hozzáfog a „König Fjalar“ megzenésítéséhez, április 1-én elkészül az új első felvonás. Azonban a szöveget illetően aggályai vannak. Utóbb közli a szövegíróval, Oskar Schlemmel, hogy az eddig komponált felvonásokkal nincs megelégedve, nem tudja magát rászánni, hogy a közben ellenszenvenné lett szöveget újból megzenésítse.

A „Wieland der Schmied“-del sincs megelégedve. 1884-ben nehezen szánja rá magát, hogy — a drezdai sikertelen próbálkozás után¹¹² — elküldje ezt a művét Hamburgba; ott Procházka barátja próbál az előadás érdekében közbenjárni. Nem sikerül; 1886-ban minden megokolás nélkül visszakapja. Többet nem is kísérletezik vele.

1884-ben érintkezésbe lép Hans Herrig német drámaíróval (1845—1892), megbízza, hogy Tennyson Királyidylljeiből készítse el harmadik operájának, Eliánának a szövegkönyvét. 1885-ben hozzáfog az operához, május végén elkészül az első felvonással, év végére annak hangszerelésével. 1886-ra esik a második felvonás komponálása, 1887-re a harmadiké.¹¹³

Első szimfóniáját a budapesti filharmónikusok mutatták be 1885 március 20-án. Ez évben egy magyar műdala jelent meg: *Ereszkedik le a felhő* (Petőfi Sándor versére).¹¹⁴ A magyaros elemet egyedül a koriambikus ritmus képviseli.

1886 január 17-én került először előadásra Pesten a Hagbarth és Signe. Még a drezdai bemutató évében hozzáfogott Mihalovich az opera átdolgozásához, 1883 októberében befejezte és elküldte Ernst von Schuchnak, Wüllner utódának, Drezdába. Schuch húzódozott a mű előadásától, erre Mihalovich visszakérte a partitúrát. 1887-ben báró Podmaniczky Frigyes intendánssal tárgyal, kiállításba helyezik az 1885-i színrehozatalt. 1885-ben Hermann Levihez fordul Münchenbe, azonban a szövegre való tekintettel ez sem fogadja el. Végre ez évben a budapesti opera programmra tüzi s Mihalovich átveszi a szerepeket az énekekkel. A pesti première a következő szereposztással folyt le: *Hagbarth*: Gassi (dr.

¹¹¹ (h. s.): *Egy magyar zeneköltő fényes sikere*. Pesti Napló 1882 március 16. és —gh.: *Mihalovich Ödön dalműve*. Harmónia 1882 március 19.

¹¹² Zenészeti Közlöny 1882 április 1.(I. évf. 9. sz.)

¹¹³ Riemann *Musik-Lexikon*-jának még a 10. kiadásában is azt olvashattuk, hogy az Eliana azonos a Hagbarth és Signevel, ugyanezt állítja Siklós Albert is a *Zeneművészeti Főiskola Jubileumi Emlékkönyvében* (1925. 104.).

¹¹⁴ *Magyar Zeneköltők Kiállítási Albuma* 1885. Szerkesztette Bartalus István. 185—187. l.

Glatz Ferenc), *Signe*: Reich Irma, *Bera királynő*: Vittorina Bartolucci, *Bera fia*, *Alger és Alf*: Bignio és Pauli, *Harmund*: Ney Dávid. A zenekart Erkel Sándor vezényelte.

A siker nem volt nagy. Schütz Miksa, a Pester Lloyd nagytekintélyű kritikusa († 1888) megjegyzi *A Magyar Dalmű*-ről írt tanulmányában,¹¹⁵ fél, hogy a Hagbarth a „Nibelung-gyűrű nélkül”¹¹⁶ csakugyan filius ante patrem“. Hibáztatja a szöveggönyvet: „A hősnek sorsa eldőlt az első felvonásban; drámai egyensúly hiányában ettől fogva izgalom nélkül gördül le az események gyászos egymástánja. Sötétkomor hangulatát nem enyhíti egyetlen derültebb epizód sem.“ Vavrinecz Mór is kétségbevonja az opera maradandó hatását.¹¹⁷ Az opera az 1887 április 21-i (ötödik) előadás után lekerül a műsorról.

1886 nyarán Mihalovich Ausseeban, majd Bayreuthban volt, ott augusztus 3-án részt vett Liszt temetésén.

1887 február 17-én előadásra kerül *A sellő* c. szimfónikus költeménye a franciaországi Angersben, az „Association artistique d'Angers“ által rendezett „Festival Hongrois“-on. Augusztus 19-én kapja meg az egyesített Orsz. M. Kir. Zene- és Színművészeti Akadémia igazgatójává való kinevezését. Itt nincs helye annak, hogy részletezzük azt a változást, amely Mihalovich igazgatásával beállott a Zenekadémia életében. Az akadémia egyes ügyeibe már azelőtt is befolyást gyakorolt, így egyes tanári kinevezések (Koessler, Passy-Cornet Adél, Pauli Richárd) az ő ajánlatára történtek meg.¹¹⁸ Még ebben az évben elkészíti Trefort miniszter megbízásából a zenetanítás reformjára vonatkozó javaslatát.¹¹⁹

Még 1887-ben elküldi az Eliana partitúráját a bécsi udvari operának; a rákövetkező évben azzal a megokolással kapja vissza, hogy „a bécsi publikum érdeklődéssel viseltetik ugyan Wagner műveivel szemben, azonban ezt a rokonszenvet nem viszi át a wagneri irány újabb alkotásaira“. Ugyanilyen kudarc éri Schwerinben (1889), Münchenben H. Levinél (1889) és Berlinben (1890). 1888-ban hozzáfog első magyar szövegű dalművének, *Toldi szerelmé*-nek megzenésítéséhez;¹²⁰ a szöveggönyvet kezdetben Csiky Gergely maga írta, később Ábrányi Emillel együtt. Júniusban befejezi az előjátékot, decemberben az első felvonást; februárban már ennek és a másodiknak instrumentációjával is elkészül;¹²¹ 1890 november végére pedig mind a három felvonás teljesen készen áll. Királyhymuszát is 1890-ben komponálja s a *Toldi szerelme* előjátékával együtt előadásra kerül október 29-én, a magyar színészet százéves fennállásának megünneplésére rendezett operai hangversenyen.

1890 december 17-én ünnepli zeneszerzői működésének 25 éves jubileumát. 1891-ben hét dalt komponál Wesendonck Matild verseire. 1892-ben befejezi II.

¹¹⁵ Budapesti Szemle 1886. novemberi száma.

¹¹⁶ A tetralógia csak 1889–92-ben került az operaház műsorára, addig csupán Angelo Neumann társulata adta elő a pesti német színházban 1883 május 23–27-én.

¹¹⁷ Fővárosi Lapok 1886 január 18.

¹¹⁸ Harmónia 1882 július 2.

¹¹⁹ A magánzeneiskolákban fennálló visszás állapotokkal — a fúvóhangszerek tanításával — és a vidéki zenei élet nivójának az emelésével foglalkozó nagyérdekű javaslat a Nemzet 1887 december 17-i számában jelent meg.

¹²⁰ Zenelap 1888 október 10. (III. évf. 21. sz.)

¹²¹ V. ö. *Toldi szerelme*. Mihalovich Ödön új operája (Mihalovich levele). Pesti Napló 1890 március 30.

(h-moll) szimfóniáját és megjelenik negyedik írása *Nemzeti opera- és zeneviszonyainkról* címen.¹²² 1893 január 11-én a filharmónikusok bemutatják h-moll szimfóniáját és március 18-án kerül először színre a Toldi; ezután még ötször adják. De még ebben az évben új harmadik felvonást kezd hozzáírni s 1895 február 28-án átdolgozott alakjában adják (*Toldi szerelme* címen). Rögtön utána megbizsa Váradi Antalt, hogy „A holtak szigete“ címen készítsen számára librettót. 1896 február 5-én Ernst Schmied dirigálja „A sellő“-t, február 24-én Felix Mottl a Faustfantáziát a filharmónikusoknál, 1897 január 13-án Richter vezénylete alatt adják elő Hero és Leander c. balladáját, 1897-ben megírja Endrődi Sándor verseire Kuruc-dalait, hozzákezd a Pán halála szimfónikus költemény (Reviczky Gyula verse után) megkomponálásához. Ezt 1898 január 4-én fejezi be s már a március 2-i filharmónikus koncerten elő is adják. 1898-ban írja Erzsébet királyné halála alkalmából a Gyászinduló c. művét (előadták 1899 január 25-én). Harmadik szimfóniáját (a-moll) 1899—1900-ban írja s 1901 január 30-án adják elő; ennek harmadik tétele az Erzsébet királyné halálára írt gyászinduló. A Zenevilág ismeretlen bírálója ezzel az előadással kapcsolatban megjegyzi: Mihalovich teremtő fantáziáját az új és új évtizedek nem tették virulóbbá, színdüsbábbá; néhány gyönyörű modern dalon kívül alig ismerünk Mihalovichtól olyan szerzeményt, amely akár harmónikus szép voltával, akár eredetiségének, közvetlenségének elragadó tüzével, vagy a „hangzó arabeszkék“ érzéki bájával illúzióba tudna ringatni. Ő betűszerint a compositio nagymestere, a megalkotásé, helyesebben a szerkesztésé... Nem mindenkinek adatott, hogy betekinthesen ama világba, melyben Mihalovich látományai feltárulnak. E világban nem teremnek gomblyukakba való parfümmel áztatott és hamarosan hervadozó virágok, hanem ég felé törő, üdítően illatozó fenyőóriások, nem porban fetregő kavicsok, hanem sasok tanyájául szolgáló sziklatömbök.¹²³ Rövidesen hozzáfog a negyedik szimfóniához (e-moll), 1902 februárban a hangszereléssel is elkészül. Az 1903 február 18-i bemutató előadásról Kacsóh Pongrác írt a Zenevilágban.¹²⁴ Hangsúlyozza a szimfóniáról írt kritikákkal szemben, hogy „Mihalovich szimfóniája ugyan meglehetősen hosszú és mindenesetre tudós munka, de egyáltalán nem üres és száraz, hanem tele van derült kedéllyel, mély érzéssel; egyáltalán nem érthetetlen, sőt egy hallásra jól megérthető és élvezhető és mindenek felett — ez a mű feltétlenül magyaros, az főleg ritmikájában, de igen sokszor melódikus fordulataiban és harmónikus összeköttetéseiben és a nemzeti szellem bélyegét félre nem ismerhetőleg magán viseli.“ Mihalovich legkitűnőbb alkotásának tartja.

Ez évben újabb opera terve foglalkoztatja. Moravcsik Géza „A tihanyi visszhang“ c. szöveggönyvét kezdi megzenésíteni, de azután abbahagyja.

1904 április 12-én, tizenegy évi szünet után, ismét színrekerül a Toldi, átdolgozott formájában. A darabnak ezúttal — írja Mihalovich naplójában — nagyobb sikere volt, mint az első előadás alkalmával. Lándor Tivadar megjegyzi, hogy „nyíltan elmondhatjuk, tizenegy esztendővel ezelőtt a Toldi szerelme megbukott“.¹²⁵ A legnagyobb sikere a második felvonásnak volt. Piroska szerepét

¹²² *Műbarátok Könyvé*-ben és a *Nemzet* 1892 április 17-i számában.

¹²³ *Zenevilág* 1901 február 15. (I. évf. 12. sz.)

¹²⁴ *Zenevilág* 1903 február 24. (IV. évf. 8. sz.) Fl.(oresztán) álnév alatt.

¹²⁵ *Pesti Napló* 1904 április 13.

Vasquez grófné, Toldiét Bochnicsek Gyula alakította, a zenekart Márkus Dezső vezényelte.

1904 augusztus 1-én hangzott el a képviselőházban a vallás- és közoktatási társa költségvetése során Eötvös Károly emlékezetes támadása a Zeneakadémia és ezzel kapcsolatban Mihalovich ellen. Eötvösnek a magyar zene fanatikus szeretetéből eredő, de teljesen tájékozatlan beszédére („a magyar kir. zeneakadémiánkból a magyar zene kultúrája annyira kő van zárva, hogy a magyar zenével foglalkozó növendékeket egyenesen kitiltják“)¹²⁶ Mihalovich a következő nyilatkozatot tette közzé:

„Eötvös Károly úrnak a képviselőházban ellenem ismételt felhozott alaptalan vádjait a leghatározottabban visszautasítom. Aki ismeri a Zeneakadémiánál közel húsz év óta kifejtett tevékenységemet, aki figyelemmel kíséri az intézet fejlődését, az tudja, hogy a hazafiatlanság vádja a legtávolabbról sem érinthet; aki pedig ezeket tudomásul venni nem akarja, annak ellenkező véleményére súlyt nem fektetek. Eötvös Károly úrnak különben is minden szakértelmet nélkülöző kifakadásait legékesebben cáfolja az a tény, hogy az Országos Zeneakadémiából számos kiváló művész került ki, akik becsületet, dicsőséget szereznek a magyar névnek. Alt-Aussee, 1904 augusztus 13. *Mihalovich Ödön.*“

*

Mihalovich naplója ez időtől kezdve egyre szűkebb szavú. Újabb kompozíciókról — az 1921-ben írt *Hiszekegy*-et kivéve¹²⁷ — már nem emlékezik meg. Csupán régebbi művek előadásainak dátumait közli. A még 1887-ben befejezett *Eliánát* 1908 február 16-án adták először. Február 23-án a Lipótvárosi Kaszinó rendezett ez alkalomból tiszteletére bankettet, melyen gróf Apponyi Albert tartott beszédet.¹²⁸ 1909 április 17-én a bécsi Volksoperben került előadásra.¹²⁹

Ami társadalmi sikereit illeti: még a millénium alkalmával megkapja a Vaskorona-rend III. osztályát, 1899 június 1-én a miniszteri tanácsosi címet, 1918-ban Károly király valóságos belső titkos tanácsossá nevezi ki. 1917-ben a Wahrmann-díjat neki ítélik oda.

1919 február végén nyugalomba vonult, és amikor Hubay lett az intézet igazgatója, Mihalovichot örökös elnökké nevezték ki.

1920-ban a nyarat Gasteinban, 1921-ben és 1922-ben Eberhardon töltötte, 1923-tól kezdve a Margitszigeten, a Siesta-szanatóriumban és a Vöröskereszt-kórházban töltött évenként néhány hónapot. Hosszas betegségétől április 22-én váltotta meg a halál.

FÜGGELÉK

a) MIHALOVICH SZERZEMÉNYEINEK JEGYZÉKE.

I. OPERÁK.

Hagbarth és Signe. (1867—1874.)

Wieland der Schmied. (1876—1878.)

(König Fjalar. Befejezetlen. 1880—1884.)

Eliana. (1885—1887., megj.: Bárd, Budapest. 1908.)

Toldi szerelme. (1888—1890., újabb áldolg.: 1893—1894., megj.: Rózsavölgyi, Bpest, 1895.)

(A tihanyi visszhang. Befejezetlen. 1903.)

¹²⁶ Pesti Hírlap 1904 augusztus 2.

¹²⁷ Legközelebbi számunk mellékleteként fog megjelenni.

¹²⁸ L. a Zenevilág 1908 március 1-i számát.

¹²⁹ V. ö. *Mihalovich Ödön bécsi diadala.* Zenevilág 1909 április 26.

II. SZIMFÓNIAK ÉS SZIMFÓNIKUS KÖLTEMÉNYEK.

- I. szimfónia.* (d-moll, 1879., megj.: Breitkopf.)
II. szimfónia. (h-moll, 1892.)
III. szimfónia. (a-moll, patétikus, 1899—1900.)
IV. szimfónia. (c-moll, 1901—1902.)
Gyászhangok. *Deák Ferenc emlékének ajánlva.* (1876., megj.: Schott. 1879.)
Ronde du Sabbat. (Megj.: Schott. 1879.)
Das Geisterschiff. (1871.?, megj.: Schott. 1879.)
Hero és Leander. (1875., megj.: Schott. 1879.)
A sellő. 1874., megj.: Schott. 1879.)
Faust-Fantasie. (1880., megj.: Breitkopf.)
Pán halála. (1897.)
Die Höllenfahrt Jesu Christi. (Kz., töredék.)

III. EGYÉB MŰVEK.

- Sechs Lieder.* (Pest, 1871. Táborcsy.)
Sieben Lieder. (Leipzig. Kahnt.)
Sechs Gesänge. (Bpest, 1874. Rózsavölgyi.)
Gedichte. (Leipzig, 1872. Schubert.)
Sieben Lieder. (Leipzig. Kahnt.)
Hat kuruc dal. (1897.)
Faust Ouverture composée pour le Piano à quatre mains. (Pest, 1864. Kugler.)

- Fantaisie pour piano.* (1870., megj.: Pest, Rózsavölgyi.)
Nocturne. (Apollo. 1872.)
Csatadal. (Férfikar. 1871. Pest. Táborcsy.)
Völgy és bérc. (Férfikar, Bartók Lajos szöve. 1886. Bpest, Harmónia.)
Bor-dal. (Férfikar. Apollo, 1888.)
Intés. (Férfikar. 1872, Harmónia, Öt férfikar c. füzetben.)
Magyar Király-Hymnus. (1890., megj.: Bpest, Harmónia.)
Ereszkedik le a felhő. (Dal, Petőfi szöve. Magyar Zeneköltők Kiállítási Albuma, 1885.)

*

- Atheni Timon-nyitány.* (I. sz., 1860.)
Hegedű-zongora szonáta. (Es-dur, 1861. Kz.)
Musikalische Skizzen. (1862.)
Induló. (1865. ?)
Fantasiestück. (Zongorára, 1866.)
Atheni Timon-nyitány. (II. sz., 1867. ?)
Hősi induló.
Sturmesmythe. (A vihar vége.)
Ünnepi előjáték.
Heroide triumphale. (Győzelmi hősdal.)
Temetési zene Shakespeare Romeo és Juliájához.
Episode aus Goethe's Faust. (Th. II. Act. 1. Sc. 1.)
Drei Wunder. (Dal, Halm szöve. 1875.)
Épithalame pour le Noce de la Princesse Paola Borghese. (Zongorára, 4 kézre, 1899.)

a) MIHALOVICH-BIBLIOGRAFIA.

- Abrányi Emil:* Mihalovich Ödön. Bevezetés a „Symphonie pathétique”-hez. Budapesti Napló. 1901 jan. 30.
Abrányi Emil: Mihalovich Ödön. Bevezetés az Eliána bemutatójához. Magyar Nemzet. 1908 febr. 16. (41. sz.)
(á. k.) (Abrányi Kornél): Mihalovich Ödön hangversenye. Zenészet Lapok. 1870 apr. 4. (X. évf. 28. sz.)
Apponyi Albert gróf: Mihalovich Ödön. Zeneirodalmi szemle. 1895 jan. 10. (II. évf. 1. sz.) Fővárosi Lapok. 1905 jan. 12. „A magyar zenéről” címen. (Megjelent németül a Pester Lloyd 1895 jan. 13-i számában.)
(b.): (Bazilio = Vavrincez Mór): „Hagbarth és Signe” első előadása. Fővárosi Lapok. 1886 jan. 18.
Beer, August: Edmund v. Mihalovich. Zu seinem siebzigsten Geburtstage. Pester Lloyd. 1912 szept 13. (216. reg. sz.)
Diósy Béla: Budapest Theaterbrief (Eliana). Fremden-Blatt (Wien). 1908 márc. 5.
Fodor Gyula: Mihalovich Ödön. (Arckép.) Zenei Szemle. 1917. 319—321. sz. (I. évf. 10. sz.)
Dr. F. Zs. (Falk Zsigmond): Mihalovich Ödön, a Magyar Királyi Zeneakadémia igazgatója (arcképpel). Ország-Világ. 1896 márc. 1. (XVII. évf. 9. sz.)
-gh.: Mihalovich Ödön dalmúve (Hagbarth és Signe drezdai bemutatója 1882 márc. 12-én). Harmónia. 1882 márc. 19. (9. sz.)

- Hackl N. Lajos:* Mihálovics Ödön. Zenevilág. 1908 márc 1. (IX. évf. 7—8. sz.)
Haraszi Emil: Wagner Richard és Magyarország. Bpest, 1916. (Mihalovichról 1. 326., 383—385., 439—443. l. stb.)
(h. s.): Egy magyar zeneköltő fényes sikere. (Hagbarth és Signe drezdai bemutatója.) Pesti Napló 1882 március 16. és Zenészet Közöny 1882 március 20. (I. évf. 8. sz.)
Herzfeld Viktor: Eliane. Pester Lloyd 1908 február 17.
Hubay Jenő: „Hagbarth és Signe”-ről. Mihalovich Ödön operájáról. Nemzet. 1887 apr. 27. (115. reggeli szám.)
i. l.: „Hagbarth és Signe”. Zenelap. 1886 jan. 20. (I. évf. 3. sz.)
Kereszty István: „Toldi szerelme”. (Kótagismertetés.) Művészeti Lapok. 1895 dec. 1. (II. évf. 14. sz.)
Kern Aurél: Mihalovich mint ember. Zenei Szemle. 1917. 310—311. l. (I. évf. 10. sz.)
Koboz: Zenei Krónika. I. Mihalovich Ödön (IV. szimfóniájának bemutatása alkalmából). A Hét. 1903 febr. 22. (XIV. évf. 8. sz.)
L. T. (Lándor Tivadar): Mihalovich „Toldi”-ja. Pesti Napló. 1904 apr. 13.
Mihalovich, Edmund von. Neue Musikalische Presse. Wien. 1897 febr. 14.
Mihalovich Ödön 1873 márc. 28-i hangversenyéről. Zenészet Lapok. 1873 március 30. (XIII. évf. 12. sz.)
Mihalovich Ödön. (arck.) Zenelap. 1888 jan. 10. (III. évf. 1. sz.)

Mihalovich Ödön (arcképpel). Magyar Géniusz. 1893 márc. 26. (II. évf. 13. sz.)

Mihalovich Ödön bécsi diadala (Eliána előadása). Zenevilág. 1909 ápr. 26. (X. évf. 10—11. sz.)

Mihálovics Ödön ünneplése. Zenevilág. 1908 márc. 1. (IX. évf. 7—8. sz.)

Mihalovich ünneplése. Nemzeti Ujság. 1895 márc. 12.

Molnár Antal: Mihalovich egyénisége a fiatalabb nemzedék szemében. Zenei Szemle. 1918. 48—49. l. (II. évf. 2. sz.)

Molnár Géza: Eliána. Az Ujság. 1908 febr. 17.

Molnár Géza: A zenei Wahrmann-díj. (Mihalovich Ödön kitüntetése.) Zenei Szemle. 1917. 301—305. l. (I. évf. 10. sz.)

Monopólium és szűkkeblűség. (M. Ö. elmaradt hangversenyével kapcsolatban.) Zenészet Lapok. 1872 febr. 18. (XII. évf. 21. sz.)

Moravcsik Géza: Mihalovich Ödön. Zenei Szemle. 1917. 305—308. l. (I. évf. 10. sz.)

Papp Viktor: Mihalovich Ödön. (Arcképek a magyar zenevilágból. Budapest, 1925. 108—110. l.)

Pazdírek, Franz: Universal-Handbuch der Musikliteratur. Band XX. 643—644.

Radamanthos (id. Ábrányi Kornél): Kompozitori szemle („Sechs Lieder” für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte, in Musik gesetzt von Edmund von Mihalovics. Pest, Táborcszky és Parsch tulajdona.) Zenészet Lapok. 1871 május 14. (IX. évf. 30. sz.)

Radamanthos (id. Ábrányi Kornél): Kompozitori szemle. („Fantaisie” pour Piano par Edmund Mihalovich. Pest, Rózsavölgyi és társa sajátja.) Zenészet Lapok. 1871 okt. 15. (XII. évf. 3. sz.)

Radamanthos (id. Ábrányi Kornél): Kompozitori szemle. (Mihalovich nocturne-ja a Fellegi-féle Apollóban.) Zenészet Lapok 1872 július 7. (XII. évf. 41. sz.)

Radamanthos (id. Ábrányi Kornél): Kritikai szemle. („Sechs Gesänge” für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte, komponiert von Edmund von Mihalovich. Budapest, Rózsavölgyi és társa sajátja.) Zenészet Lapok. 1874 május 17. (XIV. évf. 3. sz.)

Schütz Miksa: A magyar dalmű. (1884—1886). Erkel Ferenc István királya. — Mihalovich Ödön Hagbarth és Signéje. Budapesti Szemle. 1886. 303—313. l. (48. kötet, 189. sz., Mihalovichra vonatkozó rész: 310—313. l.)

(s. e.) (Sereghy Elemér): Mihalovich Ödön. Zenelap. 1908 márc. 1. (XXII. évf. 5—6. sz.)

Szinnyei József: Magyar Irók. VIII. köt. 1269—1270. h. (Bpest, 1890.) Mihalovics (!) Ödön.

Toldi Szerelme („M. Kir. Opera 5000. előadása). Zenevilág. 1909 nov. 21. (X. évf. 26—27. sz.)

Vavrincez Mór: „Hagbarth és Signe” zenéje. Fővárosi Lapok. 1886 jan. 17.

Világlap — magyar eseményről. (Gróf Apponyi Albert cikke az Eliánáról a Leipziger Illustrierte Zeitungban.) Zenevilág. 1908 ápr. 5. (IX. évf. 11. sz.)

+ (Kereszty István): Mihalovich Ödön 70 éves. Zenelap. 1912 okt. 15. (XXVI. évf. 13—14. sz.)

(x. y.): Hagbarth és Signe harmadik előadásához. Egyetértés. 1886 jan. 30.

Major Ervin.

A KULTUSZMINISZTERIUM GRAMOFONAKCIÓJA *

Minden népzenei, zenetörténeti, vagy hangszergyűjteménynek — de mondhatnám általában a kulturhistóriai gyűjteményeknek — kettős jelentősége van. Az egyik szigorúan tudományos. Ilyen szempontoktól vezetve kell elvégezni a gyűjtés, meghatározás, leírás, publikálás munkáját, hogy tárgyunk szakszerű feldolgozásával ezután kétségtelenül nagyjelentőségű tudományos igazságokhoz juthassunk. A második jelentősége már általánosabb vonatkozású, sőt mondhatnám kultúrpolitikai jelentőségű. A hangszer, amely muzeumi tárlóban hever, — a dallam, zenemű, amely kóta, könyv alakban, esetleg kéziratban a könyvtár polcán vagy dobozaiban fekszik, — a kartoték, a leíró leltári cédulák — mind, mind csak holt anyag. Zenehistórikusok, zenefolkloreisták az önmagáért levő tudományos célok, a teoretikus kutatások mellett legtöbbször hivatásuknak érzik azt, hogy nekik oly kedves anyagukat valahogyan megszólaltassák, ezzel új életre keltsék s így közkinccsé tegyék.

A magyar népzenei gyűjteményeknek különösképpen megvan mindkét jelentősége. Felesleges e helyen bizonygatnom, milyen nagyjelentőségű dátum az a nap, amikor a kilencvenes években Vikár Béla először vesz fonográfba magyar dalt. Felesleges Bartók Béla és Kodály Zoltán korszakot jelentő népzenei gyűjtését méltatnom. Felesleges arra a hatalmas nemzeti kincsre felhívnom a közfigyelmet, amelyet a fonografált népzenei gyűjteményünkben őrizünk. De, ha meg is jelenhetne végre népzenénk mindannyiunktól annyiszor sürgetett, egyetemes, nagy kiadása, csak régi, köteles adósságot rónánk le. Még mindig reánk várna a másik nagy feladat: megszólaltatni dalainkat, megmenteni veszendő művészi értékeinket, újra közkinccsé tenni őket, visszaadni a magyarságnak azt, amit ha egyes társadalmi osztályok el is vesztek, valaha az egyetemes magyarságé volt.

Ez az elgondolás vezette a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, amikor iskolán kívüli népművelési ügyosztálya a magyar zene védelmére érdekében magyar dalokat, magyar zenét vétetett fel gramofonlemezekre. Ha meggondoljuk, hogy amikor a nagy nyugati nemzetek, sőt a környező utódállamok is nagy népzenei gyűjteményeket adtak és adnak ki s ezzel szemben a magyar népzenei gyűjtemény megjelenése ügyében még semmiféle elhatározó lépés sem történt; ha meggondoljuk, hogy Németországban, Angliában, Spanyolországban társadalmi szervezetek élesztik új erőre a régi népzenét, dalt, táncot — beláthatjuk, hogy ez az akció az első hivatalos lépés régen érzett, régen panaszolt hiányok betöltésére.

A zenei anyag kiválogatásakor eltekintettünk azoktól a dallamoktól s daraboktól, amelyek *csak* néprajzi, vagy *csak* történeti érdekűek. E jelentőségükön túl elbírálásunkban döntő szerepet kapott hitelességük s esztétikai értékük. A magyar zene védelméről lévén szó, a műzenét s általában az élő szerzők műveit egyelőre nem vehettük számításba. Ezekre csak egy későbbi sorozatban kerülhet a sor, amikor a nagyobb s közvetlenebb veszélyben forgó, továbbá a kellő s szükséges alapot adó népzene s népies műzene fontos darabjai már felvételre kerültek.

Minden ilyen gyűjtemény összeállításánál legnehezebb arról dönteni: mit és hogyan adjunk. Különösen nehéz a „hogyan“ a magyar népzenében. A leghitelesebb mindenesetre az lett volna, ha a tökéletesebb fonograf-felvétel helyett, a technika mai vívmányait felhasználó gramofonlemezen adunk népi énekes elő-

* A Magyar Néprajzi Társaság f. év május hó 28-iki közgyűlésén tartott felolvasás.

adásában népdalokat. Tekintettel arra, hogy a hasonló, külföldi etnográfiai értékű lemezek a nagy közönség között sehol sem tudtak elterjedni, bizonyos, hogy az ilyenfajta magyar lemez sorsa sem lehetett volna más. Pásztorok, idős férfiak s asszonyok éneke, öregjének-fiataljának képzetlen hangja, sajátos előadása és énekmodora következtében az ilyen lemezek a nagy közönség szemében csak néprajzi kuriózum maradna s ezért a kivánt célt ilyen úton nem érhetnék el. Annak, hogy tanult énekessel vagy énekkarral énekeltesük el kiséret nélkül a dallamokat, nem volna semmi értelme sem. Így csak a néprajzi sajátosságok sikadnának el és az előadásba jutó másfajta esztétikai elvek teljesen megmásítanák s lehetetlenné tennék a kiséretmentes dallamokat. Odajutunk tehát, ahova minden rokon külföldi vállalkozás is jutott, t. i. hogy a népi dallamokhoz kiséretet kell írni, ha a nagyközönségnek akarjuk adni őket.

A kiséretet olyan muzsikusnak kell írnia, aki maga is gyűjtő, vagy aki alapos tanulmányok révén ismeri, aki sokat foglalkozott a népdalanyaggal s akinek így megvan a melódiákkal a kellő lelki kapcsolata. Hallania kellett, hogyan éneklie a nép a kérdéses dallamot. Így tudja pótolni kisérettel azt a környezetet, amelyben a dal megszületett, így tudja kidomborítani azokat a melódikus és ritmikus sajátosságokat, amelyek a népi énekes előadásában utánozhatatlanul élnek, így tudja a szöveg fontosabb motívumait plasztikusan elénk állítani s így tudja csak a népdal igazi s mélyebb hangulatát megérezkíteni. Mindezekon kívül a megharmonizálásra érdemes típusok kiválasztása sem történhetik meg a kellő folklorisztikus szaktudás nélkül. A tökéletes népdalfeldolgozás talán megoldhatatlan probléma. Olyan kiséret, amelyen kívül más el sem képzelhető, amelyik egyetlen helyes megoldás, amely az egyedüli lehetséges — nincs. A régi korálfeldolgozások irodalma bizonyítja legvilágosabban, hányféleképp fogható fel ugyanaz a melódia. Ha pedig nincs abszolút érvényű megoldás, úgy minden népdalfeldolgozás egy-egy kísérlet. Bizonytalan út a lélektől a dallamig. A magától adódó megoldás tehát csak azoknál feltételezhető, akik nagyon ismerik, nagyon közel állanak anyagukhoz, a dallamhoz, annak forrásához, annak rokonaihoz: az egész népzenehez.

A lelki kapcsolat e hiányát látjuk Beethoven skót népdalaiban. A megrendelő elküldött Beethovennek feldolgozásra néhány skót melódiát. Beethoven elvégezte a munkát s az eredmény néhány igen szép Beethoven dal, de egyetlen igazán skót karakterű dal sincs közöttük.

Az anyag kiválasztásakor annak az igazságnak kellett érvényesülnie, hogy a magyar zene nem adaequat a cigánymuzsikával. A mai városi éttermekben vagy kávéházakban muzsikáló cigányzenekarok műsorának jelentékeny része nem is népdal. Most nem azokra az operett- vagy opera-egyvelegekre s részletekre, azokra a kuplékra, táncokra és egyéb jazz- és „slager“-ekre gondolok, amelyeket ma már túlságosan is nagy bőségben találunk a cigány repertoírokon, hanem azokra a dalokra, amelyekről a magyar nagyközönség azt tartja, hogy ezek régi magyar népdalok. Nos hát! amíg a magyar nép számunkra évszázados, sőt ezer esztendőss dalokat őrzött meg, addig a cigány konzerválta muzsika legnagyobb része nemcsak, hogy nem népdal, de legöregebbje is csak legfeljebb a múlt század derekán született. Legnagyobb részt szerzőiket is ismerjük s nyomtatásban is megjelentek. Itt volna az ideje annak, hogy sajtó, rádió, gramofon közös erővel világosítsa fel a magyar közönséget tévhitéről; itt volna az ideje annak, hogy, amit akciónk is céloz, visszavezessük a magyar nagyközönséget a magyar muzsikához, s akkor magától fog megoldódni a cigánykérdés is. A cigány ugyanis nem magának muzsikál, hanem annak, aki muzsikált. *Eppen ezért annyira távolodik el s fog is vagy közeledni vagy távolodni a jövőben is a magyar muzsika igazi és ősi forrásától: a népzene-től, mint amennyire eltávolodott ettől az a magyar úri osztály, az a közönség, amelyiknek muzsikál.* Ha tehát a magyar nagyközönség újra megismeri, megszereti a magyar népzene-t, a cigányzenekarok kétségkívül újra játszani is fogják. A cigány magyar műsora ma csak egy része a nagy magyar melódiakincsnek és nem is a legértéke-

sebb része. *A magyar zenét teljességgel csak akkor képviselhetné, ha másora megfelelően kibővülne.* Nem vonjuk kétségbe az 1850 utáni népies műzene magyarságát, de nem lehet s nem szabad elfeledni mindazt, ami e dátum előtt is magyar volt s élő magyar zene ma is.

A cigánynak mint előadóművésznek, határozottan nagy értékei vannak. Az elsőrangú primások között nem egy kitünő hegedűs. Temperamentumos, tüzes fantáziával teljes, színes és csapongó előadásuk érthetően magával ragadja nemcsak az itthoni, hanem a külföldi nagyközönséget, sőt a muzsikusokat is. A siker azonban az előadásé, azaz a cigányé és nem az előadott műé. Láttuk, hogyan népszerűsíthet zseniális chanson-énekesnő zeneileg-szövegieleg értéktelen dalokat is. Így vihet diadalra nagy színész egy szerepet akkor is, ha a darab mit sem érő, csak jó és hatásos alakításra ad alkalmat. Ne felejtsük soha, ha a magyar muzsikáról van szó, maga a muzsika mégis csak fontosabb az előadónál!

Ne változtassák meg véleményünket s ne tévesszenek meg a külföldi sikerek sem. Jó üzleti érzékű matyó asszonyok elviszik a sokszor igazán nagyon ízléstelen matyó műselyem-hímzést világszerte mindenféle. Párisba épp úgy, mint Prágába. Nagy sikereket érnek el vele.

A nálunk megforduló idegen éppen úgy megvásárolja, ahogy ott látjuk nagyon sok városi s vidéki úri ház asztalán a matyó-terítőt. Iparművészeink, iparművészeti s népművészeti hatóságaink természetesen a régi, romlatlan matyó hímzést s vele az ország legkülönbözőbb vidékéről származó műzeális remekeket terjesztik, tanulmányozzák, sőt az iskoláikban is ezt tanítják s nem akad közöttük, aki a dekadenciát propagálná az igazi, jó népművészet rovására úgy, ahogy igen sok muzsikus akad, aki a cigányos műzene kedvéért háttérbe szorítaná a magyar paraszti muzsikát.

Amint már említettem, a cigány mindig a *muzsikáltató* társadalmi osztály kedves műsorát játssza. Különbséget kell tenni ezért cigány és cigány, városi és falusi cigány között.

A kis falu cigánya azt a muzsikát játssza, amelyet az illető vidék ősfoglalkozású magyar népe is ismer. Leginkább télen muzsikál csak, nyáron teknőt váj, vályogot vet, de ő is született s kitünő zenész. Ha ezt a cigányt állítjuk szembe a városi éttermekben muzsikáló cigánnyal, ugyanolyan s ugyanolyan mérvű különbséget látunk majd nemcsak műsorukban, hanem előadásmódjukban is, mint amikor az igazi s romlatlan népzeneét hasonlítjuk a városi magyaros műzenehez. A falusi cigány sok történeti értéket őrizett meg számunkra, különösen az instrumentális muzsika birodalmából, műsorán sok magyar és igazán népi szépséget találtunk. Kivétel nélkül minden zenefolklorista, gyűjtötte az ilyen cigányzenét s a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya zenei gyűjteményében több száz ilyen felvételt őriz. Ezt senki sem akarja a magyar muzsikából kitagadni s helyet fognak kapni egy következő minisztériumi sorozatban is. A régi városi cigány műsora is más volt, mint a maié, talán azért, mert a vidékkel, a népi zenével erősebb kontaktust tartott.

A mai városi cigány magyar műsorának jó része, illetékes nótaszerzők vizenyős szentimentalizmusú, egy kaptafára készülő dalainak cícomás, hatásos előadása. A lassúk legnagyobb része ilyen. A csárdások meg az új magyar népzenei stílust utánozzák. Mint minden utánzatban, ebben is hiányzik az eredeti friss üdőség ötlete és gazdag változatossága. Az a népies műzene, amelyet ma általában magyar nótának hívnak, a múlt század derekán kezdett az úri osztály között általánosan népszerűvé válni. E stílus az ötvenes években termi legszebb hajtásait s akkor van delelőjén, amikor Simonffy s Szentirmay, a két legjelentősebb s legtehetségesebb nótaszerző működik. Hamarosan elvirágzik és különösen a század utolsó negyedét a népies műdal s a népszínmű dekadenciájának kell neveznünk. Nemcsak azért, mert fokozatosan távolodik a népi muzsikától, hanem sok más olyan okból is, amit itt nem részletezhetek, hiszen nem céloim most e kor stílus- és fejlődéstörténeti vizsgálata. Felemlítem azonban a német hatást és főleg a tipusok

és kifejezési eszközök feltűnő elszegényedését és rossz értelemben vett elprimitív-
vesedését. Ez a diletantizmusnak kedvező dekadencia tart ma is.

Kétségtelen azért, hogy a napjainkig érő két emberöltő nótatermésében
Simonffyn és Szentirmayn kívül is akad érték. Tehetséges művelőinek őszinte s
igazán poétikus dalaiból szép bokrétát köthetünk. Az eredeti tehetségű, egyéni
hangú, jó darabok száma azonban semmiképp sincs arányban az egész termés
roppant mennyiségével. A kevés őszintén átérzett dal nívója nem kárpótol a sivár,
ál-szentimentális ponyva-rengetegért. Minthogy azonban a városi, cigányos mű-
zene kitörölhetetlenül beleírta nevét a magyar zenehistoriába, minthogy ez is
hozzátartozik zenei kulturképünk teljességéhez — jelentős és jó darabjai sem
hiányozhatnak akciónkból. Úgy tervezetett, hogy a rendelkezésre álló lemez-
mennyiség megfelelő százalékáa a népies műzenének ad helyet. Már az első
sorozatban is megtaláljuk, amely sorozat azonban, hangsúlyozni kívánom, semmi-
képpen sem tükrözi az egész akciót. Ide csak azért került kevesebb, mert a mű-
zene más darabjait s a nemzeti éneket vettük fel ezúttal.

Helytelen volna úgy szembeállítani egymással az imént tárgyalt cigányos
muzsikát a népzenevel, hogy az egyik úri s a másik paraszti zene. A régi magyar
műzene s a népzene között sohasem volt olyan áthidalhatatlan szakadék, mint a
nyugati népeknél. Alsó és felső társadalmi osztályok élvezték, hallgatták egymás
muzsikáját s muzsikusait és éppen ezért a dallamátvétel lehetősége kölcsönösen
megvolt. Ahogy általában minden népművészetünk sokat vett át s tartott meg a
régii úri házak művészetéből, úgy népzeneink is sokat mentett meg a letűnt korok
úri muzsikájából. A parasztzene elnevezés csak annyiban helyes, amennyiben azt
jelöli, hogy az ilyen dallamokat a parasztságtól gyűjthetjük. Találunk itt azon-
ban virágéneket, históriás éneket, olyan lírai s epikus dalokat, amelyek valaha
főuri környezetben divatoztak. A magyar parasztnak csak hálával tartozunk, hogy
e zenei emlékeket is megőrizte számunkra s nem büntethetjük azzal, hogy da-
lainak magyarságát vagy magasrendűségét elvitatjuk. Népzeneink parasztzene,
de egyúttal nemcsak a legrégibb, hanem a legújabb muzsika is, ami napjainkig
fennmaradt.

Népzeneink gyűjtése, tudományos s elméleti feldolgozása, művészi kön-
tösben való népszerűsítése és általános körökben való terjesztése nálunk különösen
fontos feladat. A magyar népzene a magyar zenetörténet nem egy, hanem több
fejezetéhez ad kizárólagosan anyagot. Könnyű nagy nyugati nemzetek néhány
zenetörténészének arra az álláspontra helyezkedni, hogy a folklort, a szájhá-
gyományt nem fogadják el az írott emlékekkel egyenrangú tanuságnak. Könnyű ne-
kik, akiknek nemcsak írott nagy népdalgűjteményeik, hanem nagy komponis-
ták könyvtárakra menő művei maradtak fenn oly korokból, ahonnan számunkra
a népi anyagon kívül semmi sem maradt fenn. Ha mi is arra az álláspontra he-
lyezkedünk, hogy a szájhagyomány kétes hitelű, mert azon egyéni változtatások
lehetségesek, ezzel kimondjuk: a XVI.-ik századig nincsen magyar zenei anyag.
Semmi szükség nincs azonban erre az állásfoglalásra. Módunkban van ugyanis a
szájhagyomány útján megőrzött régi magyar zenei emlékeket különböző helyek-
ről, különböző egyénektől összegyűjteni, egymással egybevetni és így a kétségtelen
hitelű típusokat, alakokat, előadást egymással, a rokon népekkel s a későbbi
írott s nyomtatott emlékekkel is összehasonlítani s ellenőrizni.

A minisztérium akcióját nagyjelentőségűnek tartom, mert kísérlet arra,
hogy az igazi magyar zenét elvigyük mindenüvé, ahol magyarok laknak. Szükség-
ünk van minden terület, minden szervezet, mindenki segítségére, hogy ez az
akció sikerüljön. Ha sikerülni fog régi népdalainkat megmenteni, megtartani és
új életre kelteni, megmagyarosodik vele egész zenei közéletünk is. Megoldódik
vele iskolai énekképzésünk, egyszerűbb, nem hivatásos énekesekből álló ének-
karaink műsora és a cigányzene kérdése is. Megőrizzük így azt a nagy zenei kin-
csét, amelyet eddig a tékozló fiú módjára pazaroltunk és veszítettünk el.

Lajtha László.

WAGNER A MAGYAR LÍRÁBAN

Wagner életművének zenei és irodalmi recepciója nem egyidejűleg s nem egyforma mértékben ment végbe. Míg zenei értékelése és zenetörténeti elhelyezése ma már nemzetközi viszonylatban is szinte elintézett kérdés, addig műveinek tisztán irodalmi megítélése és méltatása még saját honfitársainál is csak keveset mondó, általános keretek közé szorított szólásokban merül ki. Nem régen még azt a kérdést vetették fel, hogy vajjon egyáltalán megilleti-e Wagnert valamilyen hely a német irodalomban,¹ vagy pedig jelentőségét csak annyiban ismerjük el, hogy a német mondavilág kincseinek feltámasztásával hatékony ápolója lett a nemzeti öntudatnak.² Wagner művészetének egyoldalú zenei recepciója nálunk — amint a költő hazáján kívül mindenütt — természetesen még kirívóbb. Így van az, hogy míg hazai térfoglalásának színpadi és sajtókritikai történetét meglehetősen pontossággal ismerjük,³ addig az irodalmi Wagnerizmus dokumentumaiként csupán a színpad gyakorlati céljainak ridegen, sokszor helytelenül alárendelt, igen egyenlőtlen értékű fordításokat tudunk felmutatni.⁴ Pedig Wagner zenedramái tárgyi újszerűségükön kívül sajátos eszmevilágot, nagyrészt Schopenhauer filozófiájának kisugárzását tárták fel a közönségnek s ez az eszmevilág a századvégi életfáradt lírikusokra sem maradt hatás nélkül. Igaz, hogy ennek az eszmevilágnak befogadására költőinket elsősorban az irodalmi pesszimizmus képviselői, Byron, Heine, Lenau és Baudelaire tették fogékonnyá s így midőn Wagner hatását kutatjuk, — eltekintve attól, hogy rendkívül nehezen megfogható imponderabilitások vizsgálatáról van szó, — igen összetett, gazdag gyökéretű irodalmi jelenségekkel állunk szemben. Nem is törekedhetünk arra, hogy egy szerény cikk keretében összefoglaljuk Wagner alkotásának összes magyar irodalmi dokumentumait. De az a néhány szerény adat, amely rendelkezésünkre áll, mégis szolgál némi tanulsággal: a zenetörténész új propagandisztikus erőt fog látni a költészetben, amely támogatta és teljessé tette Wagner zenei recepcióját is, az irodalomtörténetíró pedig fel fog figyelni a nagy zenei alkotások irodalmi rezonanciáira.

Wagner neve és művészete a magyar irodalomba először 1863-ban, Bartalus Istvánnak az Arany János szerkesztette *Koszorú*-ban megjelent tanulmányával kapcsolódik be.⁵ Arany János maga itt nem „nagy jövőt“ ígér a jövő operájának, „mert a szavalati drámával kíván versenyezni, mire képtelen s mert emiatt kénytelen megbénítani azt is, amit mint opera elérhetne“. Nagyjában hasonlóan ítéli meg Wagnert — nyilván Julian Schmidt német irodalomtörténet-

¹ A. Wernicke: *Gebührt Wagner ein Platz in der deutschen Literatur?* Zeitschr. f. d. Unterricht, XII. S. 204.

² Fritz Schultze: *Das neue Deutschland, seine alten Heldensagen und Wagner.* Leipzig, 1888.

³ Haraszti Emil: *Wagner Richard és Magyarország.* Budapest, 1916.

⁴ L. Wagner József: *A Wagner-operák magyar fordításairól.* Egyetemes Phil. Közl. 1915., 385. l.

⁵ *Koszorú*, 1863. II. 5., 6., 7. sz. V. ö. Haraszti i. m. 277—282. l.

író hatása alatt — Gyulai Pál is. A fontos itt az, hogy bár Arany János nem akar egyebet látni Wagnerben tökéletlen operakomponistánál, mégis a költészet autonómiáját félti tőle, ezért száll síkra vele szemben. Wagner műve tehát már ebben az első kontroverziában, — igaz, hogy elítélő célzattal — mint *együttal irodalmi jelenség is*, mint a tiszta irodalomnak konkurrens szerepel.

A pozitív irodalmi értékelést és recepciót először és legteljesebben Reviczky Gyulánál találjuk. Ő mindenekelőtt nem a színpad és a zenekritika, hanem az irodalom útján jutott el Wagnerhez. Tudjuk, hogy költészetét főképpen az irodalmi pesszimizmus és Schopenhauer filozófiája inspirálta.⁸ De ez az irodalmi erőkből táplált alaphangulat igen különbözőképpen módosul lírájának más-más fejlődési szakaszában. Elinte a pesszimista lírikusok mellett elsősorban Schopenhauer metafizikájából merít inspirációt. Az ő szellemében látja a világban csupán önmagunk képmását (*Magamról*), az ő nyomába lépve, tagadja a történelmi fejlődés lehetőségét (*A bolondok házából, Tületek én minden csalódást*) és számtalan változatban dicsőíti az örök enyészetet (*Sors, Nirvána, A halál után, Magány*). De csakhamar maró gúnnyal elfordul ettől a „divatos” pesszimizmustól. Az enyészet utáni vágy helyébe Schopenhauer etikája lép, mint ihletadó tényező, egy „új” etika, melynek egyik legfontosabb tétele az, hogy „csakis a részvéten alapuló szeretet (caritas) önzellen és tiszta érzelem, — szemben az önző és tisztán nemi ösztönön alapuló szerelem szenvedélyével.”⁷ Ez az etika, amely „nagyon hasonlít Jézus és a buddaizmus etikájához”⁸ adja a költő ajkára a vallomást: „Nem szeretek semmit úgy, mint a szerencsétlenséget és a szenvedést, mert a szomorúság és a fájdalom váltják meg a világot”;⁹ ez egyengeti számára az utat a katolikus aszkézis világa felé.

S éppen Reviczkynek e nagy konverziójában, ebben a nagy pálfordulásban a metafizikai pesszimizmustól a keresztény aszkézisig kapcsolódik be költészetébe Wagner művészete mint termékenyítő és ösztönző erő. Reviczky Wagnernek nem csupán passzív bámulója, nem is elsősorban a „Gesamtkunst” merész megvalósítóját dicsőíti benne,¹⁰ hanem meglátja egyes alakjait s azt az eszmevilágot, amelynek ezek az alakok a hordozói. Szerinte „a zeneszerzők ez óriása egészen schopenhauerista” volt¹¹ s művészetében a megváltás eszméje testesül meg. Ezzel a felfogással Reviczky Liszt Ferenc Wagner-tanulmányainak lép nyomába,¹² amelyeknek propagatírikus erejére népszerű formában éppen a *Magyar Szalon* hasábjain — abban a lapban, amelynek Reviczky egyik legtevékenyebb munkatársa volt — mutatott rá Tábori Róbert.¹³ A megváltás eszméje Reviczky költészetében is kifejezésre jut, mégpedig elsősorban a részvéttől szerető nő és a részvéttől szenvedő Megváltó alakjában. A részvéttel teljes, hűséges nő dicsőítésében olykor tárgyi kapcsolatok is világosan Wagnerre mutatnak. Senta odaadó hűsége váltja meg a „bús hollandit”:

Letelt a hét év. Véget ére
Bolygó hollandid bús regéje.
Nyugalmát végre feltalálta:
Övé a hű, a hű leányka.¹⁴

⁸ L. Minerva, 1922. 245. l.

⁷ Schopenhauer *Artúr*. Szemle. 1884. 4. sz.

⁸ U. o.

⁹ Magyar Szalon, XI. 562. l.

¹⁰ Wagner Rikárd és Szemle 1884. 4. sz. V. ö. Haraszti: I. m. 406—407. l.

¹¹ Minerva, 1922. 248. l.

¹² Pauler Ákos: *Liszt Ferenc gondolatvilága*. 39—40. l.

¹³ *A Wagner-kultusz Németországban*. 1884. I. 485—490. l.

¹⁴ *Epilóg*. Endrődi Sándor esküvőjére.

Ugyanebben a gondolatkörben fogant *Nősülő barátomnak* című költeménye és drámatöredéke *Alarc alól*, de ott kísért ennek a részvétből szerető nő-ideálnak fénye láthatóan-láthatatlanul Reviczky egész szerelmi költészetében, még a *Perdita*-ciklusban is. De a részvét-etika igazi hordozója mégis maga a Megváltó. Az ő alakjának rajzában is találunk Wagner-i elemeket, ha azok nem is oly szembe-tűnőek, mint a női eszmény magasztalásában. Wagner maga is készült drámában feldolgozni Krisztus megváltó halálának történetét, s mint a ránkmaradt töredék (*Jesus von Nazareth*) mutatja, Krisztus nála mint az emberiséget megváltó fájdalom megtestesítője jelenik meg, éppúgy, mint Reviczky költészetében, ahol a megváltó szenvedés dicsőítése tudatosan egyesül a Schopenhauer-i etika eszményei iránt való rajongással. Ilyen szellemben készült Reviczky is drámába foglalni a megváltás művét¹⁵ s költeményeinek egész sora tanuskodik Krisztus-alakjának Schopenhauer—Wagner-i felfogásáról. Akár a karácsony szent áhitatában idézi fel a Megváltó képét (*Karácsonykor*), akár a múlt emlékein tünődve nyílik imára ajka (*Imakönyvem, Imádságom*), akár Munkácsy művészetének ábrázolásában, vagy a templom tömjénfüsttel telített félhomályában látja maga előtt a Messiás képét (*Jézus Pilátus előtt, I. N. R. I.*), mindig ugyanazok a gondolatok támadnak lelkében, ugyanazokért az eszményekért hevül, amelyeket Wagner hősei és hősnői, Lohengrin, Erzsébet és Tannhäuser hirdetnek. S itt van végül az „Istenek alkonya“ zárójelenetének lírai reflexe, *Pán halála*, Schopenhauer—Wagner történetfilozófiájának egyik legszembe-tűnőbb irodalmi kisugárzása, ahol, akár a nagy tetralógia végső akkordjaiban, a hajnal piros fénye mellett hirdeti égi szózat a részvét, lemondás és szenvedés apotheozisát:

A szenvedők bírják eztán a földet,
Édes gyönyör leszen hullatni könnyet.

Bármilyen őszinte, rajongó bámulója azonban Reviczky Wagner művészetének, bármennyire is befogadja költészetébe e művészet elemeit, mindabban, amit Wagner alkotásaiban csodál, elsősorban a Schopenhauer-i etika ideáljainak művészi kifejezését látta, még akkor is, ha semmi kapcsolat sincs a kettő között. Érezzük, hogy azért mélyedt el a „Gesamtkunst“ tanulmányozásába, mert benne az „igazi etikai rendszer“ szószólóját ismerte fel.

Schopenhauer és Wagner részvétfilozófiájának recepciója a szenvedésnek — erősen Reviczkyre emlékeztető — átértékeléséhez vezet Ábrányi Emilnél is. Nehéz lenne megfelelni arra, hogy ez átértékelésre közvetlenül nem éppen Reviczky adta-e az inspirációt, akivel Ábrányi a „Magyar Szalon“-ban jóideig együtt dolgozott. Annyi azonban bizonyos, hogy, Reviczkytól függetlenül, családi hagyományok is Wagner tanulmányozására készítették. S e családi hagyományokhoz járultak tisztán irodalmi ihletői — Byron, Burns, Moore, Tennyson, Musset —, akik finom utánérző tehetségét éppen Wagner művészetének költői sajátosságai iránt tették fogékonnyá. Mikor *A magyar dalszínház megnyitására* ünnepi ódát zeng s Wagner legkedveltebb és legköltőibb hőséről is megemlékezik:

És ott közelget hattyúvont ladikján
Rejtelmes búvvel Parsifal fia,

már lírájának egyik legbelsőbb elemévé vált a Reviczky dicsőítette „megváltó szenvedés“ s annak hordozója, egy új Krisztus-alak, a Schopenhauer—Wagner részvétfilozófiájából kinőtt keresztény aszkétikus ideál megtestesítője. Ez az új Krisztuskép, amely meg nem nevezve is Liszt Ferenc Wagner-tanulmányainak középpontjában áll, számos változatban jelenik meg itt is előttünk (*Költő a Kálvárián — Négy koszorú — Becsületes angyalok*), de uralkodó jegyei állandóak:

¹⁵ Magyar Szalon, XI. 560. l.

„a szenvedők s szegények Istene...“, „Istene a könnyáztatta szemnek, nyomornak és bűnbánó szerelemnek“. (*Jézus karácsonyfája.*)

E gondolati kapcsolatok mellett a tárgyi reminiszcenciák nem sokat mondanak. *Tristan és Izolda*-ban csupán a monda külső keretei ragadják meg Ábrányit, Wagner zenedrámájának gazdag filozófiai vonatkozásai itt hatástalanok maradtak. Sokkal közelebb áll ugyanezen tárgy felfogása a nagy zeneköltő gondolatvilágához Balázs Béla szertelen rapszodiájában *Tristan hajóján*, amely a vágynak absztrahált, kozmikus magasságokba emelt fogalmát állítja a középpontba.

A századfordulón az irodalmi dekadencia letűntével a Wagner iránt való érdeklődés is új irányt vesz. Nem a részvétfilozófia hirdetőjét, nem a megváltás művének nagy költőjét látják meg benne, hanem mythikus világának diabolikus alakjai, korlátlan érzéki létre törő teremtményei lépnek előtérbe mint tárgyi és gondolati ihlet-adó tényezők. A tiszta Elza, a megváltó Senta és Erzsébet, a részvétteljes Parsifal s a Vénusz öleléséből menekülő Tannhäuser helyett most az érzéki mámort dicsőítő Tannhäuser s a Rajna aranyáért küzdők sorsa ragadja meg költőink képzeletét. Az irodalmi Wagnerizmusnak ez az irányváltoztatása jellemzően tűnik fel Endrődi Sándornál. Vallásos líráján még végigvonul a részvétből megváltó Krisztus-eszmény, de „A bolygó hollandi“ alakját már csak parodisztikusan modernizált tárcahősnek látja.¹⁶ Az új Wagner-nyomok a magyar lírában azonban nagyrészt már csak tárgyi kapcsolatokban merülnek ki. Bartók Lajos még némi gondolati inspirációt is kap a nagy zeneköltőtől, amikor *Rajna-úti emlék*-ében a kincs átkos hatalmáról elmélkedik:

Halál, igen, ez a szerelem ára,
E kincs, amelyért hős Siegfried lakolt;
Romlást ez ont Olympra s Wallhallára,
Istent s istennőt porba buktatott,
A mélyből fölvillog, ragyogva rája
A ballagó hold s vándoresillagok.
Az átkos kincs vonz — s éltökkel fizet.

De már Kárpáti Aurél (*Május éjszakán*) és Babits Mihály (*Strófák a wartburgi dalnokversenyből*) Tannhäuser-képeibe annyi új, szubjektív vonás vegyül, hogy a hős alakján kívül igazán csak a kétféle vágy nagy konfliktusában fedezhetünk fel Wagner-reminiszcenciákat. S amint a Wagner-nyomok a legújabb magyar irodalomban mindinkább elmosódnak, úgy csökken Wagner irodalmi hatásának az egyetemes Wagner-kultusz szempontjából való propagatörikus jelentősége is. Reviczky költeményein keresztül öntudatlanul fogékonnyá hangolódtak a lelkek Wagner eszmevilága iránt, az ő könnyed lírája a zenei és filozófiai készségében leglaikusabb olvasót is meg tudta ragadni, hogy azután ennek segítségével szeretettel és megértéssel mélyedjen el a nagy zeneköltőnek a néző és olvasó szellemi befogadóképességével szemben igényteljes összművészetében is. De ma, amikor Wagner művészete szellemi mankók nélkül is diadalmasan utat talál a lelkekbe, az irodalmi Wagner-reminiszcenciák már csak a tárgy-történet számára nyújtanak anyagot.

Pukánszky Béla.

¹⁶ Falusi álmok. Budapest, 1875. 213—245. 1.

FEHÉR M. MIKLÓS

ÚRI SZABÓ
BUDAPEST, IV., VÁCI-UTCA 51
TELEFONSZÁM: AUT. 854—64

DÚS VÁLASZTÉK
HAZAI ÉS ANGOL
KELMÉKBEN

Ruhák csakis mérték
szerint

EGYHÁZI ZENE

AZ EGYHÁZI ZENE LÉNYEGE ÉS CÉLJA

A művészetfilozófia legérdekesebb kérdése és sarktétele ez: mi a művészet lényege és célja? Van-e valósága, tartalma; hordoz-e, kifejez-e valamit, ami által lényege megnyilatkozik? Van-e lelke és élete?

Az esztéták ugyancsak megforgatták e kérdéseket és hatalmas szisztémákban foglalták össze a feleletet. A felelettől nem kisebb ügy függött, mint a művészetek értelme és értéke.

Ebben a munkában talán a legsúlyosabb problematikája a zenének van. Ez a legkevésbé megfogható. S mert a legtöbbet mondja, azért a legnehezebb megérteni a lényegét. Beethoven azt mondja, hogy a zene filozófia és reveláció; Wagner a zene lelkének a szeretetet állítja. Tény az, hogy a zene tartalma nem fejezhető ki a hangtömegekkel, szólamszövedékekkel, formákba áradt hangulatokkal (Casimiri: congeries sonororum, architectura nobilis); ezek adhatják a matériáját, anyagát. A belsejét gondolatok jelentik, melyek ereje, akár objektívek, akár szubjektívek azok, feltétlenül fel-emelik a zenéről való értékítéletet a metafizikai megállapítások magasságába.

A zene nem szórakozás vagy erőfölösleg játéka, az egyházi zene meg éppen nem az. Ki merné gondolni, hogy a IX. szimfónia „kompozíció”? Élet és lélek az. Egy darab embersors, roppant küzdelmek kavargása, a szegény világ öröme törése, a testvériség napjának fényzuhatagja a sötét, kietlen életre. És a Missa Solemnis? Több, mint egy fejedelmi mecénás intronizációjára adott ajándék: önmagában imádság, megindulásában Isten-keresés, lényegében liturgia.

Ez az egyházi zene; vagy az igazi egyházi zenének ennek kell lennie. Így állapítja meg az egyházzenei kódex is a musica sacra lényegét: „pars integrans liturgiae“, az istentiszteletnek lényeges kiegészítő része.¹ Az Egyház elgondolásában s következőképpen rendeleteinek értelmében nem is lehet, nem is szabad ünnepi istentiszteletet tartani egyházi zene nélkül. Ennek hiányában az egyházi liturgia csonka; nemcsak formáiban törik szét, kereteiben szegényedik el és hatásában silányul el, hanem belső tartalmában rendül meg és lényegében esik szét.

Ezért olyan nagy és áldozatos az Egyház szeretete, ezért oly féltő a gondja és oly megható az aggodalma a liturgikus zene irányában.²

Abban, hogy az egyházi zene liturgia, istentisztelet, bennfoglaltatik ennek célja is. Ha a profán művészetek célja is több, mint hasznosság vagy szórakoztatás s ez igazán az életszépítésben, életemelésben fejezhető ki, úgy az egyházi művészetek leghatalmasabbikának se lehet célja pusztán a vallásos szórakoztatás, áhitatos hangulatok ébresztése, vagy spirituális elmélyesztés.

Az egyházi zene első célja: Isten dicsőítése. Nem emberi génusz ragyogtatása, nem emberi hatalom adorálása tehát. Másodszorban célja: a hívek megszentelése és lelki építése. Ezt úgy jelöli meg az egyházi zene kódexe, hogy a zene díszíti a liturgiát, fényt és hatékonyságot ad annak, szárnyra kapja a hívek lelkeit s a magasságok felé viszi.³

¹ X. Pius Motu Propriója, 1903. nov. 22.

² XI. Pius: Constitutio Apostolica, 1928 dec. 20.

³ Graduale Romanum: De ratione edit. Vatic. e. Rom.

Mindezekből kitűnik, hogy az egyházi zene nem „l'art pour l'art“ művészet. Lényege és célja a legklasszikusabb alkalmazott művészetté avatja. Vannak tehát törvényei és szabályai, melyektől igazsága, sőt valósága függ. E megfontolás világosságában látjuk tisztán a nagy különbséget az egyházi és vallásos zeneművészet között. A kettő nem mérhető ugyanazon normák szerint, legkevésbé pedig acciden-tiákkal. Hogy egy nagy zenemű szövege szentírási vagy a miséből való, még nem jelentheti azt, hogy a mű egyházzenei. Vagy abból, hogy egy misét templomban is elő-adnak és „jól hat“, nem szabad azt következtetni, hogy az okvetlen liturgikus zene.

Ma már e kérdésben is kikristályosodtak az ítéletek és kezd lassanként ki-alakulni a közvélemény, mely szívesebben hallgatja Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert miséit, Cherubini, Verdi rekviemjét a koncerttermekben, amelyeket templo-mokká avatnak e remek, mint templomokban, amelyeket koncerttermékké változtatnak.

A templomokban nemcsak stílusosabbak, nemcsak otthon vannak, de a litur-giából kinőten kegyelmet fakasztanak azok az egyszerű korális melódiák, a közép-kori polifónia mesterművei s a legújabb idők nagy apparátusú, de valóban egyház-zenei alkotásai, melyek éltető eleme a szentség, melyekből hatalmasan tör elő az Isten-keresés csendes sóhaja vagy felségesen patetikus szenvedélye, melyek anti-fóniái a lélek keresett boldogságának, vagy rezonanciái a megbékélt, áldást árasztó Isten jóságának.

Paolo Ferretti apát, a pápai zenefőiskola elnöke, az egyházi zene lényegét így fejezi ki: „preludio dell' eterna e ineffabile liturgia del Cielo“: az ég örök és kimondhatatlan liturgiájának előjátéka.⁴

Legmélyebben, legklasszikusabban fogta fel az egyházi zene lényegét és cél-ját XI. Pius Szentatyánk, mikor az egyházi zenét szentségnek magasztalja: „non solo arte santa in se, ma santificatrice“, nem csak szent művészet önmagában, de megszentelő művészet.⁵

Koudela Géza.

Egyházzenei figyelő

P. Szabó Polikárpnak, a jelenleg Ró-mában élő franciskánus zeneszerzőnek *Tu es Petrus*-a megjelent a torinói Marcella Capra kiadásában. A mű, mely XI. Pius pápa aranymiséjére készült és P. Gries-bachernek, a regensburgi egyházzenei iskola hírneves tanárának van dedikálva, négy-szólamú vegyeskar orgonakísérettel. A szerző szerencsésen játszik a puritán antik és az egészen modern stílus skáláján. Áhi-tatos bensőségtől az ódai páthoszig emelke-dik hangulatban. A kórustechnika raffiné-riáit is megcsillogtatja. Főként a második rész felépítettsége hat nagyszerűen, a „non praevalébunt“ szinte gigantikus erejű finá-léjájig. Véletlen-e, hogy a befejező taktusok pedálszólamában a Tuba Mirabilis egy köz-

ismert magyar dal motivumát harsogja? A művet a jubiláris évben bizonyára sok helyütt adják elő nagy hatással! — A milánói Casa Editrice „Musica Sacra“ „Orga-num S. Caeciliae“ címmel adott ki P. Szabótól ötven kisebb-nagyobb harmónium-(orgona)-kompozíciót. Ezekben a régi egy-házi tónusok szakavatott kezelése ragad meg. Tematikus szerkesztettségükkel igen jó nevelők lehetnek a szemináriumokban és kántorképzőkben. A gyűjtemény dedikációja V. Gollernek, a bécsi egyházzenei iskola tu-dós professzorának szól. P. Szabónak a Szent Ferenc-himnuszok és rezonanzóriumok után most kiadott műveit magyar szem-pontból is örömmel köszöntjük!

⁴ Bolletino Ceciliano, 1924. Gennaio, p. J.

⁵ U. o.

ALADITTATOTT 1844

KIRCHKNOPF ÉS ÁDÁM

IV., FERENCIEK-TERE 7 — TELEFON: AUT. 852-45

Uri és női divat, kötött- és szövöttárak. — Vászon és fehérnemű

MAGY. KIR. OPERAHÁZ

JERITZA

(Arckép)

Neve már fogalom. A modern operajátszás legkimagaslóbb művésznője. Olyat tud, ami manapság énekes színpadon ritkaság: tökéletesen játszik operát. Ezt az esztétikailag csaknem lehetetlen műfajt életképessé tette. Beigazolta, hogy a zene nem akadályozza a színművészet eredményeit s énekelve gyönyörűen és természetesen lehet beszélni. A muzsika szublimis világát úgy ömleszti át drámai színpadra, hogy sem a szó, sem a zene — ez a tűz és víz — egy hajszálnyira sem szenved egymás rovására. A ma egyedül elfogadható operajátékstílust ő teremtette meg.

Az óvilág elismeri, az újvilág bálványozza. Évente átmegy Amerikába s amerre jár, zeng nyomában a kiáltás:

— Meghalt a király (Caruso), éljen a királynő!

Torták, fésűk, ruhadivat, cipők, automobilonok, hajdíszek és illatszerek viselik nevét. A művészietlen és groteszk amerikai lelkesedés özöne fogja körül. Pár hónap alatt vagyionokat énekel össze s azután jönnek a kedvteléseik. Ezek egyike, hogy évente meglátogat bennünket. Szereti ezt a várost. A zseni ösztönével érzi, hogy őszintén lelkesedünk művészetéért s amint mondja, azért jön szívesen Budapestre, mert itt mindig csak öröm érte. Érkezésének már a híre is lázba hoz egy milliós várost. Ház mesterek sem sajnálják a pénzt az operajegyért, csak láthassák, hallhassák. Száz bajunk közepette is előkeressük a régi ünneplőnket és kiöltözködünk úgy, mint régen, mert ma ő énekel — Jeritza!

Körülbelül harminchatéves. Pompás színpadi alak, magastermetű, hosszú lábú, erőscsontú, kigyómozgású. Arcvonásai nem szabályosak, de összhatásukban kellemesek. Valami szláv derű és szláv kegyetlenség ömlik el rajtuk. Homloka magas, egyenes, okos. Aranyszőke, dús, beszédes hajsátor árnyékolja. Orra kissé fitos, szeme azúrkék és inkább apró, szája nagy, fogai gyönyörűek, álla erős, gödrös. Hátával és föl-fölugró vállával is gyakran mimikázik.

Morvaországban, Brünnben született. Apja szerény viszonyok között élő városi hivatalnok. Édesanyja is morva származású. Három gyermekük közül korra Mária a középső. Tizenhatéves korában lépett először színpadra Troppauban. Pár hétre rá Brünnben mutatkozott be. Biztató, de nem rendkívüli sikerrel. Elzát énekelte Lohengrinben és a vékonyka gyermekleány csak úgy roskadozott a súlyos operaruha alatt. Első kísérlete utáni szerepeiből olyan talentum kezdett sugározni, hogy a legelső színházi mesterek vették gondjaikba. Reinhardthoz került Münchenbe, ahol a Künstler-Theaterben „Szép Heléna“ címszerepében szenzációs sikert aratott. Hírnevét Offenbach kacér királynőjének pompázó szerepe alapozta meg. Reinhardt mellett sokat köszönhet Wiemethalnak, a bécsi operaház nagy-

JERITZA MÁRIA
a m. kir. Operaház tiszteleti tagja

nevű főrendezőjének, Strauss Richárdnak és Schalk Ferencnek, akik vetélkedve nevelték és tanították a zseniális leányt. Jóideig operettprimadonna volt. Ez a város is emlékezik még operettszínésznő korára, mikor a Vígszínházban vagy tizen-nyolc évvel ezelőtt a bécsi operettegyütessel Strausz-, Fall- és Lehár-operettekben énekelt. Talentuma az operettszínpadról önként átsegítette az operaira s előbb a bécsi Volksoperbe, majd az állami Nagyoperába került. Híre minden újabb szerepével hatványozódott. Bécsnek régen büszkesége, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms, a Strauszok, Wolff Hugó, Souppé, Millöcker és Strauss Richárd városának ma egyik vezető művészegyénisége. 1917-ben a király, Sándor Erzsivel egyszerre, kamaraénekesnővé nevezte ki. Ez volt az utolsó kamaraénekesnői ki-nevezés.

Nemcsak művésznek, embernek is rendkívüli. Élete, karriérje a tudni-vágyás és a szorgalom hősi fejezeteinek láncolata. Minden érdekl. Folyton tanul. Óriási emlékezőtehetsége és nagyszerű nyelvérzéke van. Toscát, Aidát és a Tra-
viatát három hét alatt tanulta meg olaszul. Férjes asszony, Popper bárónak a fele-
sége. A magánéletben egyszerű, közvetlen, kedélyes és vidám, sohasem színészkedő.
Igen jó háziasszony. Ha a szakácsnője váratlanul cserbenhagyja, ő maga olyan
ebédet főz, hogy azt senki sem hinné Tannhäuser Erzsébetjéről, vagy az ideges
Toscáról. Sohasem iszik mást, mint vizet és nem cigarettázik. Legboldogabb, ha
forró színházi sikerek után meghittjei társaságában lehet. Évenkénti nagy mun-
kája végeztével nyáron az Attersee mellett Unterachban magára veszi dindlruháját
és olyan gondtalanul pihen, mint egy — mezei pacsirta.

*

Hogy jobban megismerjük művészetét, nézzük végig néhány világhírnő szerepét.

Ezek között is elől jár: *Tosca*. Amint a Szent Péter-templom oszlopai közé besurran, a végzetes szerelem ereje ömlik nyomában. Jelentős egyéniségét egy-
szerre nem hangsúlyozza, mert a néző szeme előtt akarja grandiózussá építeni
Floria Toscát. Ideges, nyugtalan, mint egy összeesküvő. Erejét csak megcsillantja,
csak ígéretti a második felvonásra. Mikor a Farnese-palotában Scarpia rendőr-
miniszter szobájába besiet, a nézőtér sóhaja mint ruhauszály száll szépsége után.
Zavart csodálkozásán — hogy kedvesét, a festőt, ott találja — észreveszünk valami
tragikus vonást, mint nagy összeütközések jelzőjét. Zárkózottan ejt egy-egy szót,
mint sebzett nősténytigris védekezik a kéjenc Scarpia ellen, de mikor a szomszéd
szobából hallja kínzással vallatott kedvese jaját, nem bírja tovább óriási lelki
küzdelmét. Vall. Szárazon, ridegen. Amint meggyötört kedveséről letépi a kínzó
pribékeket s csaknem ölben viszi őt a pamlagra és ahogy melléfkészik, becézi,
tapogatja, — a legrealisabb valóságnál is elhitetőbb. Scarpiahoz könyörgő, híres
nagy áriáját kedvesének vesztőhelyre hurcolása után (mint földön elnyúló selyem-
rongy) nem is énekl, csak elvinnogyja. Amíg tagjait ízenként összeszedi s végre
talpraáll, lépeget, — a színjátás legnagyobb pillanatait éli át a néző. Aztán ahogy
beszél a haldokolva hörgő, zsarnok Scarpiaival, az a hangszín, az a gesztus, az a
mimika! — a legmagasabb ábrázolóművészet.

A „Parasztbecsület“ *Santuzza* szerepében is mindenkit elkápráztat. Ilyen
tökéletes szicíliai parasztleányt nem láttunk még. Az olasz verizmus gyűlékony

levegőjében úgy jár-ke, mint végzetesen világító szövétnek robbanászerek között. Husvét reggelének vallásos áhítatában művészi ellentét a vad nősténypárduc karmoló lényé. Mikor a tavasz ébredését dicsőítő elragadó karének hangszínéből szál-egyenes alakja kiválik, már olyan, mint egy fojtott sikoly. Szivettépő panaszát hűtlen kedveséről nehéz hallgatni megindulás nélkül. Mikor a legényt váratlanul meglátja, elementáris erővel tör ki belőle visszafojtott féltékenysége. Elviselhetetlenül kínos az a szünet, mikor harmadiknak a veszekedők közé cseppen Lola, a kacér vetélytárs. S most jön az a jelenet, amely megfagyasztja az emberben a vért. Lola bemegy a templomba, a hűtlen legény utána, de Santuzza a templombejárat legfelsőbb lépcsőjén útját állja. Görcsösen belekapaszkodik, visszadobja, erőszakoskodik, hogy Turiddu ne mehessen Lola után. De a legény lerázza magáról a kétségbeesetten jajongó leányt, a földre dobja s olyat lódít rajta, hogy tíz lépcsőfokon hengeredik le és félholtan terül el a templom előtt. Képzeljük hozzá, hogy ez pillanatok alatt történik, hogy a történet menetébe kóták, melódiadarabkák játszanak bele s mégis minden hang, minden mozdulat olyan természetes és tökéletes, mint maga az élet. Ennél a jelenetnél megdöbbenve figyel a nézőtér . . . Jeritza egyik amerikai bírálójának tollából azt olvastam, hogy ez már akrobatizmus, annyira, hogy senkit sem lepne meg, ha ezek után Wagner operáinak óriástölgyeit gyökerestől húzgálná ki a földből a művésznő. Nem tagadható, hogy Jeritza bizonyos esetekben színpadi akrobatizmushoz is folyamodik, de mindig mint a művészi hatás emelésének egyik brutális eszközéhez.

Bármilyen szerephez nyúl, jelentőssé válik. Strauss Richárd „*Ariadne Naxos szigetén*“ operájának címszerepe igazán nem hálás. És mit csinál belőle ez az asszony?! Az előjátékban kedélyes, bohókás, ennivaló, ripacskodó színésznő. Pálmay Ilkához, a világ legelső operettprimadonnájához hasonlítható kellem és báj sugárzik belőle — s mint Ariadne: grandiózus, szobrászolni való, éneklő mitológia.

Aidá-ja is mindig emlékezetünkben marad. A hiúszemű, szerelmes aethiopi rabnő történetének minden részletét érdemes volna idejegyeznünk. A nílusparti jelenetben szép hazájától búcsúzó megható énekén zokogni szoktak. Isis temploma előtt esti homályban, csodás délinövények pompájában a gránitsziklák között kúszik a földön. Mindkét kezével és karjával öleli, símogatja a köveket s a fákat, lába alatt csillámlik a holdfényes Nílus, belebámul és átkiáltja csobogó vizén hazájába vágyakozó, mély, szerelmes bánatát. Nem a sűgőlyuk elé jön énekelni, hanem be, messze a színpadra, oda, ahol az éjszaka mélyebb, misztikusabb. Míg dala el nem száll, kezével folyton a földre és növényekbe kapaszkodik. Ilyen részletmunkákból építi terebélyessé szerepét.

Carment, Rechát, Erzsébetet, Sienglindét, Thaist és Minnie-t („A nyugat leánya“) is játszotta még nálunk. Élvezet volna mindenikkel részletesebben foglalkoznunk, de talán az elmondottakból is kitetszik, hogy talentumának csúcspontja: *félelmetes erejű játéka*. Fokozásaiban és kitöréseiben minden hangja, minden mozdulata meglepetés. Olyan tökéletes színjátészó, hogy ha a hangját elveszítené, akkor is a világ egyik legnagyobb drámai színésznője maradna. A játékbeli tökéletesség emeli őt mindenki fölé, ami nagy ritkaság operaszínpadon, ahol némi mimeléssel fel szokták mondani a zenei leckét. Jeritza mindig az egész partitúrát megjátssza. A zenekar hangszíneit, a hangszerek futamait, trilláit, meglepő, el-

finomult harmóniáit, sóhajtó, kitörő, gyöngyöző, úszkáló hangjait. Puccini bágyadt, édeskés, símogató, föllendülő, majd sülyedező, borzongásos, kicsiny és kinyújtott melódiát mind érezteti. A zenekar neuraszténiáját és hisztérikus kitöréseit, a komikus ritmusokban jelentkező legkisebb melódiatöredékeket is. Egészen Sardou és Puccini, ha Toscát játssza s egészen Merimée Prosper és Bizet, ha Carmen, Scribe és Halevy, ha Recha és ösgermánul Wagner, ha Sieglinde, vagy Erzsébet. Grandiózus művészetének egyedülálló vonása, hogy *annyi és olyan különböző stílusú szerepre senki sem képes, mint ő.*

A hangja nagyskálájú, tündöklő, erős, fényes drámai szoprán. Nem rendkívüli, de mindenesetre értékes torok. Énektudása nem szédítő, hangjának kincse nem éri fel művészetének egyéb kvalitásait, de ha gyöngébb és erős vonásaiból összerakjuk Jeritzát, — keresve sem találjuk párját.

Az éneklő Sarah Bernhardt!

Papp Viktor.

FRANCESCA DA RIMINI

Francesca da Rimini, opera 4 felvonásban. Szövegét d'Annunzio hasonló című négyfelvonásos tragédiájából írta: T. Ricordi. Zenéjét szerezte: R. Zandonai. Bemutatták a m. kir. Operaházban április 23-án.

Az újabbkori zenesztétikusok többször hangoztatják, hogy az opera hanyatlóban van. A műfaj ernyedtté vált, életereje csökkent, keresi, de nem találja emelkedésének útját. Bizonyos, hogy az opera születési hibában szenved. Irodalom és zene mindig tűz és víz marad. A hangszeres zenének mai szédítő magaslatáról le kell ereszkednie, ha szöveghez akar nyulni, sőt a legnemesebb hangszerrel, az énekhanggal sem tud már mit kezdeni, annyira túlszárnyalta a hangszer és zenekari technika ősi tanítómesterét, az emberi torkot, az énekművészeti lehetőségeket. Ezek az eltávolodások semmiesetre sem használnak az operának, mely Romain Rolland szerint megalkuvásokból élő, korcs műfaj, akkor is, ha három dicsőséges évszázad áll a háta mögött. A hangszeres zene útja beláthatatlan, a színpadművészet fejlődése határtalan, a librettók irodalmi színvonala a legmagasabb költészet régióig emelkedhetik, de az énekművészet lehetőségei korlátozottak. Így az opera gerince, az ének, messze elmaradt a műfaj többi alkotórésze mögött. Ki fogja ezeket valaha is egy nevezőre hozni? Az élő nevek között egy sincs, aki érdekelné a világ operahallgató közönségét. Wagner, Verdi és Puccini volt az operaszínpad utolsó ércszavú heroldja. A mai németek, az új franciák? — zenei képtelenségeket kergető ujdonságvadászok. Legjobban az opera ősi nemzetében, az olaszban bízhatunk, akiken keresztül az operazene ereje megelevenedhetik. Ezt a reményünket támogatja Riccardo Zandonai is, a modern olasz zenedrámának Operaházunkban most először megszólaló egyik képviselője.

Zandonai negyvenhat éves, Északolaszország Sacco (Trentino) községében született. A pesaroi Liceo Musicale-t végezte. Hajlamai szerint csakhamar az operairódalom felé fordult. Első színpadi művét *Házi tücsök* (Il grillo del focolare) címen 1908-ban írta. Azóta hét operát szerzett, ezenfelül rekviemet, himnuszokat, hegedűversenyt, gordonkaversenyt és szimfónikus zeneképeket. Operáit művészi siker jegyében adják. Most bemutatott műve, a *Francesca da Rimini*, melynek első előadása Turinban volt, 1914-ben készült. Négyfelvonásos tragédia, melynek nagy értéke, hogy szövegét Gabriele d'Annunzio, az olaszok hírneves költője írta, pontosabban mondva, d'Annunzio hasonló című tragédiájából

Tito *Riccardi* dolgozta át operaszöveggé, tulajdonképpen csak rövidítő eljárással, úgyhogy a librettót joggal tarthatjuk d'Annunzio munkájának. Tárnya a közép-kor egyik legszebb legendája, melyet Dante is feldolgozott *Divina Commediá-*jában. A szépséges Francesca da Rimini és Paolo szenvedélyes szerelméről szól. Francesca a púpos Giovanni felesége. Giovanni délceg testvére: Paolo és Francesca izzó vágygal szereti egymást. A harmadik testvér, az irigy, félszemű, gonosz Malatestino, Francescáék szerelmét besúgja Giovanninak, aki egyszer együtt találva a szerelmes párt, egy dőféssel átszúrja feleségét és fivérét. Izgató drámai feszültség fűti a mesteri tollal vezetett szerelmi történetet. Olvasva: gyönyörűség. Színpadon valahogy elvész költői ereje. Az opera, a megalkuvásból élő műfaj, elhervasztja d'Annunzio költői szépségeit és finomságait. D'Annunzio nem akart megalkudni és Zandonai nem tudott zenei d'Annunziová válni. Ez az oka, hogy a *Francesca da Rimini* értékes, de nem eléggé érdekes opera.

A vezérkönyv jelentős, szép munka. Stílusában Wagner, Debussy, Strauss és Puccini keverék, de egységes, erős zenei vénából áradó, hamisítatlan olasz szellemű muzsika. Hibája, hogy zenei mozaikmunka. Nem nagylélegzetű. Zenei rajzában nincs elég lendület. Aprólékos szépségeit könnyen elfelejti a hallgató. Néhány nagyarányú zárt számra vágytunk volna, melyet hatásosan ékíthetne a zenei mozaikfolyam. A partitúra fiatalos drámai erőtől duzzadó, lírai beszéde választékos és emelkedett, de ez a zenei épület nem készült elég meggondoltan. A líra, dráma, epika kellő adagolását (a mindenkori opera e követelményét) a zeneszerző elmulasztotta. Mindezek mellett is kiváló zenész értékes munkája a partitúra, melynek szövete ha hosszúságú zenei anyagból készült volna — elérné Puccini magaslatát. Zandonai típusa az irodalmár muzsikusnak, aki költői szövegből meríti ihletét és némelykor szép melódikus motívumokat talál, melyeket azonban nem használ ki.

Az előadás kitűnő volt. Több dicséretet érdemel, mint maga a mű. *Márkus* László főrendező minden munkája megcsodálható. Zsenialitását most mint a XVII. századbeli olasz operaszínpadok modern „ingegni teatrali“-ja tündököltethette. Mellette Sergio *Failloni* nagyszerű karmesteri művészete emelkedett ki. A díszletek pompázók. A címszerepet *Walter Rózi* jól énekelte és nagy színészi készséggel játszotta. Paolo-t dr. *Székelyhidy* Ferenc nemes művészhez méltóan alakította. *Szende* Ferencről (Giovanni) is ugyanezt mondhatjuk. *Rösler* Endre (Malatestino) meglepett. Milyen kitűnő színész lett rövid idő alatt ebből a fiatal művészből! A zenekar és a kórus külön megdicsérendő, valamint a szövegkönyv fordítója: *Lányi Viktor* is.

P. V.

Kerner István jubileuma. Ünnepi ke-retek közt emlékezetes előadás zajlott le pünkösöd hétfőjén az Operaházban. A Filharmóniai Társaság a m. kir. Operaházzal karöltve, díszelőadással ünnepelte meg az élő legnagyobb magyar karmester: *Kerner* István működésének negyvenedik évfordulóját. A nézőtér ünnepi díszben ragyogott. A magyar zenevilág és legelőkelőbb társadalom legjava töltötte meg az Operaház nézőterét, hogy hálával adózzon Kerner István rendkívüli érdemeinek. Ott volt a Kormányzó Úr és felesége, Augusztá kir. hercegasszony, Bethlen Istvánné grófné, Apponyi Albert gróf, Petri Pál kultuszminiszteri államtitkár, Lieber székesfővárosi tanácsnok és a zenevilág reprezentáns képviselői. Egyik elsőemeleti páholyban ült

Kerner István főzeneigazgató a leányával és az orvosával. A nagyszerű mester betegeskedése miatt évek óta nem mehetett be az Operaházba, most aztán amikor megjelent, mintha kicserélték volna kórusostól, zenekarostól együtt a rivaldát. Mintha mindenki érezte volna a mester jóságos, szigorú szemét, úgy játszottak, olyan tökéletes műsort adtak, amely emlékezetünkben sokáig meg fog maradni. A műsor első felét a Filharmóniai Társaság foglalta le magának. Dohnányi Ernő elnök karnagy vezényelt olyan magasrendű művészettel, hogy — amint a jubiléus mondta — tökéletesebb zenei produkciót képzelni sem lehet. Erkel Ferenc Ünnepi nyitány-ával kezdődött a gazdag műsor. Utána Dohnányi Ernő zene-kari kísérettel Beethoven: B-dur zongora-

versenyét játszotta. Eszményi szépen. Majd a zenekar Mozart: Török induló-ját adta elő.

Szünet után Poldini Ede: *Farsangi lakodalom*-jának első felvonása következett betétszámokkal. Ennek előadását annakidején Kerner István tanította be. Most Berg Ottó karmester vezényelte, — nagy mesterehez méltó szellemben. A főbb szereplők (mind elsőrangú művészek) mintha vizsgálati előadáson lettek volna, úgy igyekeztek. Sebeők Sári, Medek Anna, Budanovits Mária, Halász Gitta, Szemere Árpád, Szende Ferenc, Laurisin Lajos nagyszerű összjátékban csillogtatta elismert művészetét. Szemere Árpád kimagasló szépen éne-

kelt s izléses felköszöntőjét Kerner Istvánra olyan szívemarkolóan énekelte el, hogy annak hatása alatt az egész színház percekig állva tapsolta „mindnyájunk nagy mesteré”-t, a jubilánst. A felvonás keretében Szende Ferenc Kerner István legkedveltebb dalát (Nincs cserepes tanyám) gyönyörűen énekelte el. Majd *Jeritza* Mária kamaraénekesnő, az Operaház tiszteletbeli tagja, ragyogó díszmagyarban német, angol, francia és magyar dalokat adott elő. Páratlan művészettel. A világ legnagyobb operaénekesnője így hódolt a legnagyobb magyar karmesternek. Fergeteges tapsot kapott önzetlen, szíves készségéért és hasonlíthatatlan művészetéért.

Alapított 1889.

Telefon: 804—71.

KOHN ALBERT

zongoraterem

BUDAPEST, IV. KER., BÉCSI-UTCA 3. SZÁM

A STEINWAY & SONS, BLÜTHNER, FÖRSTER, SCHWEIGHOFER, PLEYEL
gyárak magyarországi egyedüli vezérképviselője és gyári lerakata

Zongorák, pianók csak elsőrangú minőségben, különböző árviszonylatokban

AMERIKAI IRODABERENDEZÉSI R. = T.
VÁROSI LERAKATA
BUDAPEST, BÁLVÁNY-U. 6.

Nagy választék amerikai irodabútorokban, teljes irodaberendezésekben, kótaszekrényekben és tartókban. Ajánlja dúsan felszerelt raktárát pénzszekrények, tűzmentes okmány-szekrényekben és vaskazettákban.

Ezen lapra való
hivatkozásnál
10% engedményt
nyújtunk.

TUDÓSÍTÁSOK

Debrecen szab. kir. város zeneiskolája májusi tanítványhangversenyén, amelyet Meszlényi Róbert szakfelügyelő látogatása alkalmából rendezett, nagy sikerrel szerepelt az intézeti növendékekből álló szimfónikus zenekar. A zeneiskola 770 tanítványa közül 60-an vannak a fúvótanszakra. A műsoron Mendelssohn, Bruch, Brahms, Gounod, Bach, Mozart művei szerepeltek. Az összes növendékek jól megállották helyüket és F. Halácsy Margit, dr. Darkó Jenőné, Höchtl Margit, Hoór-Tempis Erzsébet, Eisler Mihály s Buza Gábor tanárok céltudatos tanításának eredményét mutatták be. A zenekart Forray István vezette.

A Debreceni Zenekedvelők Köre május 12-én rendezte a szezonban utolsó népszerű hangversenyét. A bevezető előadást Konc Aurélné leánygimnáziumi igazgatónő tartotta. Pálffy Mária énekművész, Kacsóh-, Tarnay-, Kurucz-, Lavotta-, Hubay-dalokkal és Gounod Ekszeráriájával, Fehér Ilona hegedűművész pedig különösen Meszlényi Róbert hortobágyi népdal-átírataival aratott sikert. *P. Nagy Zoltán.*

Esztergom. A Buchner Antal székes-egyházi karnagy szakavatott vezetése alatt álló új Esztergomi Zeneiskola márc. 17-én tartotta első hangversenyét. Buchner Antal, Brenner Júlia és Klein Miklós ének-, zongora- és hegedűszakos növendékei tettek tanúságot az intézetben folyó lelkiismeretes, komoly munkáról.

Győr. Tavasz végével a győri muzikusok és zenei együttesek három nagyszabású hangversenye zárta le a zenei évet. A katonazenekar koncertjén az Oberonnyitányt, Csajkovszki Patétikus szimfóniáját és Liszt Rákóczi-indulóját vezényelte K. Jónás Dezső, a honvédszenekar új karmestere. — A Győri Ének- és Zeneegylet hangversenyén Weber Euryanthe-nyitánya, Weiner Magyar szerenádjá és Rossini Stabat Materé került előadásra. A zenekari számokat Hermann László, az oratóriumot Boldis Dezső vezényelte. A két együttes, különösen pedig az énekkar, az utóbbi időben jelentősen megerősödött. Ennek a kórusnak van Győrött a legtöbb széphangú szólístája. — Az énekari kultúra virágzását jelenti

a harmadik hangverseny is: a győri énekarok modern bemutatóestje, amelyen öt gyermek-, női-, illetve vegyeskar szerepelt a következő műsorról: Kerényi: Zsoltár gyermekhangra, Kodály: Juhász-nóta, Bárdos: Tréfás népdal, előadta az I. számú polgári fiúiskola, Most Gyula vezetésével. — Bárdos: Kyrie, Kerényi: Hivogató, Városvégen egy madár, Kodály: Isten kovácsa, Lengyel László Játék, előadta a Megyeház-utcai polgári leányiskola énekkara, Kárpáti Pia vezetésével. — Perényi: Bölcsődal, Irtzing: Téli nóta, Siklós: Fülemlédal, előadta a tanítónőképző intézet énekkara, Irtzing Ferenc vezetésével. — Kerényi: Istenhez hanyatló árnyak, előadta Fodor Kálmán vegyeskara. — Kodály: Tantum Ergo, Gólya-nóta, Pünkösddőlő, előadta Kerényi György nőikara. — A zenei év befejezéséhez tartoznak és a győri énekari kultúra szerves kiegészítői az átlagon magasan felülemelkedő iskolai énekünnepélyek, melyeken Boreczky Nelly és Geiger Edit leányliceumi és Kárpáti Pia polgári leányiskolai énekkara új magyar gyermekkarokat adnak elő.

Kecskemét. A szezon legkiemelkedőbb eseménye *Bartók* Béla hangversenye volt. B. Marcello, D. Scarlatti, A. Bernardino, Beethoven, Liszt, Bartók, Kodály műveiből álló műsora ismét tanuságtétele volt annak a gyönyörű stílusérzéknek, mely Bartókon kívül oly kevés előadóművész sajátja. Már pedig a magasztos műsor vidéken — hol minden zenei mozzanatnak közönségnevelő hatásúnak kell lennie — hatványozott mértékben fontos. Bartók fantasztikus régiókban járó előadóművészetét rajongó lelkesedéssel ünnepelte a közönség.

A *Rezik* karnagy vezetése alatt álló kolozsvári dalárda nem ütötte meg azt a mértéket, melyet is előkelő nívója mellett elvárhattunk volna. Sem előadásuk, sem (nagy részt idegenekből fordított) pseudoromantikus műsoruk nem felel meg a mai kor szellemének.

A „Piarista Diákszövetség” hangversenyén *Svéd Sándor* operánesekes és a „*Kecskeméti Kamarazene Társaság*” lépett fel (Mozart d-moll kvartett).

A városi zeneiskola két zenetörténeti hangversenye (márc.) reprezentatív eseménye volt a város zenei életének. Az iskola növendékei magasszínvonalú produkciók keretében mutatták be Scarlatti, Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann, Liszt, Debussy, Bartók, Kodály zongoraműveit, — Telemann, Viotti stb. hegedűdarabjait. A zenekari kísérettel előadott Beethoven G-dúr zongoraverseny mellett a legforróbb siker természetesen az intézet fiatal nőikarának jutott ki, mely kettős programját: a 16. század remekműveit és az új magyar zenét lelkesen szolgálja s így az említett koncerteken Palestrina, Lasso, Vittoria, Kodály (Villó, Túrót eszik...), Kerényi (Szita, szita péntek...), Vásárhelyi (Vargyasi Elek) kórusait mutatta be.

Miskolc. Május hó folyamán egyetlen kiemelkedő zenei momentum volt a görög katolikusok templomi hangversenye. Ez alkalommal Laurisín Lajos, a m. kir. Operaház tagja, Beethoven Vezeklését és Koudela Géza Magyar Miatyánkját énekelte, Haydu István gordonkaművész Lalo Andanteját és Purcell Airjét, adta elő, továbbá Jedovszky Jenő hegedűművésszel, Becht József gordonkakíséréte mellett, Dvorzsák f-moll szimfóniájának Largóját. Végül pedig a gör. kath. egyházi énekkar két Csajkovszki-dalt adott elő, Hornyák Olga vezetése mellett. — A városi Hubay Jenő-zeneiskola áprilisban és májusban több növendékhangversenyt rendezett. Koller Ferenc igazgató nagy pedagógiai érzéssel állította össze műsorukat, amelyek jelentős haladásról tanuskodnak. A júniusban tartandó évvizáró hangversenyen kizárólag magyar szerzők művei kerülnek előadásra, az iskola szimfónikus zenekara pedig Mozart g-moll szimfóniáját mutatja be.

Nagy Ferenc.

Sopron. Városunk számos dal-, illetőleg zeneegyletének legrégebbje, a Soproni Zeneegyesület, most töltötte be fennállása századik esztendejét. E jelentős eseményt a múlt év november 22-én Schubert emlékének szentelt zenekari hangversenyével ünnepelte meg, amelyen Altdörfer Viktor templomi karnagy Schubert—Liszt nagy fantáziáját játszotta zenekari kísérettel, a zenekar pedig a VII. szimfóniát és Mirjam diadalénekét adta elő, utóbbiban H. Dessewffy Bella énekelte a szólót. A zene- és énekkart Zwint Károly vezényelte. Az egyesület Schubert kamarazeneestet is rendezett, amelyen a Horváth—Hoffer—Engisch—Scholtz vonósnégyes, Flórián zongoraművész és Sándor nagybőgős bemu-

tatta Der Tod und das Mädchen kvartettet és a Forellen kvintettet. — Az idei márciusi hangversenyen Kemény Rezső előadta Goldmark hegedűversenyét, bemutatták még Beethoven V. szimfóniáját és Weiner Leó Szerenádját, — az áprilisi koncerten pedig Stefániai Imre művészetét élvezte a soproni közönség. A Zeneegyesület az egyházi zene terén is sikeresen működik. — A soproni zenei élet egyik legkimagaslóbb eseménye Bartók Béla hangversenye volt. — A Frankenburg Irodalmi Kör vendégművészei voltak: Hegyi Emánuel, Szabó Lujza, Báthy Anna, Flittner Rózi, Pusztai Sándor; más egyesületek hangversenyein közreműködtek: Medek Anna, Kernács Pál, Kernács István, Kósa György, Némethy Ella, Goda Gizella, Ulbrich Hermina, Szerémi Magda, Laurisín Lajos. — A zeneegyesületi iskola hangversenyén szereplő tanítványok játéka és éneke dícséretére vált jeles mestereiknek.

Peschko Zoltán.

Szeged. König Péternek, a Városi Zeneiskola nagyérdemű igazgatójának huszonötéztendősi működési jubileumát ünnepelték meg a közelmúltban. 1904 február 16-án hívta meg a városi tanács az intézet vezetésére König Pétert, alatta a Zeneiskola rohamos fejlődésnek indult s ma a vidéki városi zeneiskolák egyik legjelentékenyebbje. König 1870 május 29-én született Rosseggen (Stájerországban). Hegedűt Karl Pragernél, orgonát P. Victorin Bergenél tanult Grácban. Sauer Emil tanácsára a budapesti Zeneakadémiára iratkozott be, hol Koesslernek volt a tanítványa. Tanulmányinak befejezése után Aradon, Győrött, Kassán és Lugoson volt karmester, utóbb a kassai Filharmóniai Egyletet vezette. Szerzeményei közül első helyen említendők három szimfóniája és A falusi bányász című háromfelvonásos operája. Egyéb művei: kamarakompozíciók (zongoratós, 2 vonósnégyes, hegedű-zongora és gordonka-zongora-szonáták stb.), zongoraművek (4 szonáta, könnyebb zongoradarabok), orgonaművek (Passacaglia), kath. egyházi művek, dalok és kórusok. A jubileum alkalmából a Szegedi Filharmónikus Egyesületének és a Szegedi Dalárdának részvételével díszhangversenyt rendeztek a Városi Színházban, ezen az ünnepelt szerző Ünnepi nyitánya, Trianoni dala, Könyörgés című dala (Cholnoky Margit interpretációjában), Virrasztók éneke c. vegyeskara, Tisza kantátéja (szólisták voltak Hilberth Janka és Kapossy Gyula) került előadásra.

KÜLFÖLD

Amerika zenéje

Amikor először léptem Amerika földjére, felcsigázott kíváncsisággal lesve az Újvilág nagyszerű újszerűségét, talán éppen nagy várakozásom folytán, csalódva tapasztaltam, hogy itt is — mutató mutandis — minden az Óvilágban megszokott társadalmi, etikai, emberi, esztétikai törvények szerint mozog. Először az élet minden megnyilatkozásának hasonlatossága lepett meg. A nagy különbségekre és azoknak mélyében fekvő okaira lassankint kellett rájőnnöm. A zene terén is így voltam, bár itt a szakember szeme, füle és tapasztalata hamarabb eligazított.

Talán épp ezért nincs kérdés, amely annyira felkeltene felületes általánosítások elleni tiltakozásomat, mint amikor Európában azt vetik föl: „Hát van az amerikai közönségnek érzéke a magasabb zene iránt?” Erre éppoly nehéz egy mondatban válaszolni, mint ha egy amerikai az európai zenei viszonyokról akarna hasonlóképpen tájékozódni. Vajjon melyik az a tétel, amely egyaránt illenék Münchenre, Párisra, Berlinre, Londonra, Budapestre, Bécsre, Moszkvára, Szófiára és tegyük fel, Szalonikiire?

Természetesen az európai és az amerikai zeneközönség között *van* különbség. Hogy miben áll ez a különbség, azt aligha lehet egyetlen érvényes képletre hozni, de a világtörténelemben analógiát keresve, talán bizonyos tetszetőssége van annak a hasonlatnak, amely kultúra tekintetében Európát Görögországgal, Amerikát Rómával állítja párhuzamba. A cyclopsi építkezésekre gondolva, talán Görögországot és Egyiptomot lehetne mondani. Róma sohasem érte el — talán meg se értette teljesen — Görögország szellemi színét. És mégis, később, évszázadokkal Róma összeomlása után, Itália lett az európai művészetek legtermékenyebb talaja. De vajjon ki merne ennek alapján az amerikai kultúra későbbi jövőjére nézve jóslatokba bocsátkozni?

Az európai és az amerikai kultúrvilág között fennálló különbség, amelynél most bennünket a zeneművészet iránt való fogékonyság érdekel elsősorban, annyira benne van az európai ember köztudatában, hogy az előbb felvetett kérdésre a legtöbben rögtön megadják a feleletet maguk: „Az igazi művészetet megfizetni tudják, de értékelni

nem”. Az ilyen vélemény nagy általánosságban fölényes túlzással szögez le bizonyos féligazságot s éppen nagy általánosító ereje révén követ el igazságtalanságot, nem számol az utolsó évtizedek hihetetlen haladásával.

Európában, hogy egy analógiát idézzenek, nem volt nemzet, amely többet szenvedett volna ilyenféle ferde általánosításoktól, mint éppen a miénk. Aki Magyarországot csupán a „puszta”, a „csikós”, a „huszár” európai torzfogalmi szerint képzelte el, a magyar kultúrát egyedül a cigányzene után ítélte meg, aki minden magyarban egy „Mikosch”-t látott, (akárcsak sok európai *minden* amerikai parvenü miliomosnak néz), az még általánosságban sem ismert bennünket.

Az amerikai zenekultúra természetesen fiatalabb, éretlenebb, önállótlanabb, mint európai évszázados művészetünk. Ma még talán csak fiatalos csinytevéseiben (Jazzzene) árul el önállóságot. A reprodukív művészet azonban úgy instrumentális, mint vokális téren igen magas fokon áll. A szinte páratlan tökéletességű nagy szimfónikus zenekarok tagjai nagyjából európai születésű zenészek, azért ezek kvalitása nem lehet ítéleti alap. Azonban bátran lehet állítani, hogy ma az amerikai első zeneiskolákban éppoly jól zongoráznak, hegedülnek és énekelnek, mint akár a berlini, párisi, vagy bécsi főiskolákon. Budapestet itt nem emlitem, mert mindig azt szeretem hinni, hogy a mi zenei főiskolánk „hors concours” áll a világon. Amikor azt mondom „épp oly jól”, azt inkább az instrumentális ügyességre, hangbeli és technikai simaságra értem. Az interpretáció ereje, karakterisztikus voltára, tradícióra nézve, valamint stílus tekintetében az európai művésznövendék még mindig föltötte áll újvilági kollégájának. De csak egész nagy általánosságban. Mert egy százhuszmillió nemzetenél kivételek fölös számban vannak. Csak a minap ejtette bámulatba a berlini filharmóniai közönséget különösen komoly és stílusos művészetével a kis kaliforniai Yehudi Menuhin, aki egészen Amerika neveltje.

Nem céloz az amerikai kultúr- és különösen zeneviszonyokról beható tanulmányt írni, inkább csak néhány jellemző pillanatfelvételt adok.

Missouri államban fekvő *Springfield* városkának 4400 tagú cserkész fúvószenekara van. Egy dr. Robertson nevű, Svédországból származó zenetanár értette a módját, hogy „Vadnyugat” fiaiban a zenei érzéket felkeltse és sportösztönüket a klarinét, oboa, fogót, kürt és trombita ápolására terelje. Az eredmény? Kitünő szellemű, de nem valami finom hangzású óriásbanda, azonkívül pedig nagy érdeklődés a jó zene és komoly hangversenyek iránt (kitünő közönség) és ami a legérdekesebb, kétféle olyan nagyszerű középiskolai szimfonikus zenekar (melynek kitünő fafúvói és kürtösei dr. Robertson cserkész-bandájából kerülnek ki), amelyhez fogható még soha sehol sem hallottam.

*

Az a fiatal muzsikos, aki komoly zenei nevelést, általános műveltséget és képesítést középiskolai tanulmányokkal akar egybekapcsolni, mindenütt vagy az egyik, vagy a másik iskolával kerül ellentétbe és vagy a kontrapunkt győz s az általános műveltség marad el, vagy megfordítva. Kanadai és amerikai középiskolákban, ahol a tanulmányi színvonal a miénk alatt áll, a zene művelését annyira respektálják, hogy a komoly zenei tanulmányok oly tárgy elhagyására jogosítanak a középiskolában, melyhez az illetőnek kevesebb kedve vagy tehetsége van.

*

Edouard Johnston, a Metropolitan Opera híres kanadai születésű, de olasz iskolájú tenoristája 25 ezer dollárt ajándékozott kis szülővárosának, a kanadai Guelph-nek, azt célozva, hogy e város minden gyermekének lehessen alkalma zene-tanulásra, nemcsak az általános zenei szellem növelésére, hanem azért is, nehogy egy esetleges igazi tehetség elvesszen.

*

Amerika rendkívül gazdag könyvtáraiban és múzeumaiban, különösen a régi kultúrájú keleti államokban, a kamarazene úgyszólván kiállítási tárgy. Hírneves kamarazenetársulatok keltik életre a zenei könyvtárakban porladó műveket. Worcester (Massachusetts államban) büszke az „Art Museum”-ára és igen szép műtárgyai között minden második vasárnap felhangzó kitünő kamaramuzsikájára.

*

A washingtoni Chamber Music Society híres művészeket szerződtet hangversenyekre. Nagy volt a meglepetésem, mikor azt láttam, hogy az előadóművészek neve sem

a hirdetésekben, sem az esti műsoron nem szerepelt. A művészeket csak a hangverseny végén mutatják be a közönségnek. Így akarják a hallgatóság figyelmét elsősorban az előadandó művekre irányítani és így akarnak a „Starszisztéma” ellen küzdeni.

*

Egész Amerikában kitünő hírnévnek örvend a torontói egyetem. Dr. Bantingon, az „Insulin” világhírű feltalálóján kívül sok jeles professzora van. Ennek az egyetemnek egyik különleges intézménye *Hart House* néven közismert. Az egyetem ezt a kulturális és művészeti központját a Massey Foundationnek köszönheti. (A Massey-család vagyonát nagy gazdasági gépgyárának, tekintélyét művészi ízlésének és befolyásának köszöni.) Hart House a diákok számára szórakozóhely, társadalmi találkozó, menza, szépirodalmi könyvtár, műkiállítás, színház. A legnevezetesebb a színház, amelyben a szakszerű színigazgatót kívül a főszereplőktől az utolsó jegyszegőig minden tisztet és — minden munkát a diákok maguk látnak el. A diákok kedvtelése a legnívósabb kis színházat („Little Theatre”) teremtette meg Amerikában. Itt van a kamarazene otthona is, amely hat év alatt a torontói ifjúság zenei ízlését alaposan reformálta. Egy „nagy” Beethovent itt éppoly áhítatos csöndben hallgatnak ma, mint a berlini Singakadémié termében.

*

A zene, különösen a kamarazene terén nagy szerepet játszanak a női zenetársaságok (Womens Musical Clubs). A jó zene propagálása sokat köszönhet nekik. A legrégibb klubok egyike a St. Cecilia Society, amely Michigan állam Grand Rapids névű városában már több évtized óta példás módon szervezte a zenei életet. Nemcsak hangversenyek rendezésével, — alig van Amerikát járt neves művész, aki ott ne játszott volna —, hanem a zenetanítás reformálásával, ösztöndíjak adásával, zenekönyvtár alapításával, az egyházi és a korális zene ápolásával szerzett magának érdemekeket ez a kitünő társaság, melynek saját palotája és gyönyörű koncertterme van. Az Egyesült-Államok és Kanada területén több száz klub fejt ki nagyobb vagy csekélyebb eszközökkel hasonló tevékenységet. Egyetemek, tanítóképző intézetek, középiskolák, fiú- és leányintézetek manapság szintén kiveszik a részüket ebből a kultúrmunkából. Az anyagi eszközök és a szellemi befogadóképesség helyenkint igen különbözőek, de a jóakaró érdeklődés, a „zeneéhség” és az áldozatkészség bámulatremelő.

Kresz Géza (Toronto).

Berlini hangversenyélet

A közeledő ünnepi játékokra való készülődés — úgy látszik — minden különösebb eseménytől megfosztja az előző hetek zeneéletét. A másod- és harmadrangú hangversenyek szürke sorozatát csak ritkán szakítja meg egy-egy olyan kimagasló zenei esemény, mint amilyen a Missa Solemnis előadása volt Georg Schumann vezénylete alatt április 22-én. A Singakademie igazgatója pompás munkát végzett a kórossal, mely a technikai kivánalmak mellett a legkényesebb művészi igényeknek is eleget tett. A zenekar (Berliner Simfonie-Orchester) kifogástalanul megőrizte a kontaktust az énekkarral és a szólistákkal, bár a zenekar hangjának nyersesége néhol kissé elütött az énekkar finom kultúrájú intonálásaitól. Kár, hogy a szoprán- és tenor-szólo nem akadt olyan elsőrangú tolmácsra, mint a másik két magánszólam, melyet Hilde Ellger és Hans Joachim Moser énekelt. A dirigens a mű szelleméhez méltó biztos és higgadt mozdulatokkal vezette az előadást. Több elhanyagolt részlet bontakozott ki teljes pompájában, mint pl. a Glória páratlan hévvel felfogott kezdete, vagy az Agnus Dei-nek ítéletnapot eszünkbejuttató mélységesen misztikus részletei.

Céltudatos munkát végez Klemperer Ottó a Staatsoper zenekarával. Április 25-iki szimfónikus hangversenyének első felében úgyszólván a zenei aszkézis határán járt engedelmes zenekarával. Bach 4. brandenburgi versenyében ez még nem volt annyira szembeötlő, noha a vonószekerek és a hegedűszólista a legkisebb vibrátót sem kockáztatta meg. Teljesen aszkétikus gyakorlat volt azonban a zenekar számára

Beethoven nagy B-dur fugája, amely talán mégis csak eredeti formájában, mint az op. 133-as vonósnégyes utolsó tétele, élvezhető teljesen, mert a kvartettszólamok zenekari megerősítése csak vastagabbá teszi a hangot, de a zenekar egyéb hangzási kifejezettségéig nem jut el. A két szám között Fischer Edwin Beethoven C-dur zongoraversenyét játszotta kissé erőtlen, de könnyed technikával. Az estet Hindemith „Konzert für grosses Orchester” c. műve zárta be, mely a szerző legjobb alkotásai közé tartozik.

Kevésbé markáns egyéniség Kleiber Erich, aki szintén a Staatsoper zenekarával ad szimfónikus hangversenyeket. Május 3-ikán, súlyos műtét után, hosszabb idő óta először lépett mint szimfónikus karmester a közönség elé. Talán ennek a következménye volt, hogy mozdulataiban még rezerváltabbnak tűnt fel, mint ezelőtt és hogy Schubert befejezetlen szimfóniáját úgyszólván teljesen részvétlenül, hidegen és felületesen tárta a közönség elé. A műsor második száma Alban Berg hét zenekari dala volt; ezek még nem is sejtetik a későbbi Schönberg-követő vad írásmódját; rendkívül rövidek s formailag nincsenek eléggé kifejlesztve. Azután egy darab zenetörténetet hallottunk: „Traummusik”-ot és balettszámokat Händel „Alcine” c. operájából. Az első darab kivételével érezhető volt, hogy a dirigens nem tud lelki kapcsolatot találni Händellel s hogy számára a darabok csak történeti értékűek. Végül Schumann III. (Esdúr) szimfóniáját játszották a részletekben néha finomkodó, de egészben jó felfogással.

Gárdonyi Zoltán (Berlin).

MACHER REZSŐ ÉS TÁRSA

TELEFON: 297-04
 Árjegyzéket ingyen
 bérmentve küldünk

SPORTÜZLETE
 BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-UTCA 45

ADATTÁR

LISZT FERENC ÉLETRAJZÁHOZ¹

Alig van főuri család, amelynek olyan nagy szerep jutott a zenetörténetben, amelynek olyan szoros összeköttetése volt a nagy muzsikuskokkal, mint az Esterházy hercegi családnak. Gondoljunk elsősorban „Fényes“ Miklós udvari karmesterére, Haydn József-re, aki közel három évtizedet töltött a herceg udvarában és művészi kifejlődése kétségkívül az itt eltöltött éveknek eredménye. (Általában kevés nagy zeneköltő, vagy művész van, aki akár közvetett, akár közvetlen összeköttetésben ne lett volna az Esterházy családdal, ne élvezte volna annak pártfogását.)

Liszt Ferenc már gyermekkorában részesült az Esterházyak jóindulatú támogatásában. Erre vonatkozólag közöljük az alábbi, Liszt Ferenc első nyilvános szereplésével kapcsolatos, eddig ismeretlen adatot.

Lisztnek nagyapja is, apja is hercegi gazdasági tisztviselő volt. Apja, Liszt Ádám, Fraknón mint tiszttartó kezdte meg pályafutását (1780), majd Kismartonban gyakornokoskodott. 1808-ban Doborjánba (Raiding) juhászati számadóvá (Schäfferei-Rechnungsführer) nevezték ki. Itt született 1811-ben fia, Ferenc. Liszt Ádám művelt és sokoldalú ember volt, többek közt szenvedélyes és ügyes muzsikus. Csak az anyagiakon múltott, hogy nem a művészi pályát választotta élethivatásának. Nagy örömmel észlelte tehát fiában a korán jelentkező zenei képességet és zenei kiképzetésének érdekében hajlandó volt a legmeszebbmenő áldozatokra. A zongorajáték elemeibe maga vezette be a kis Ferencet, aki olyan rohamosan haladt zenei tanulmányaiban, hogy rövid időn belül magasabb kiképzetéséről kellett gondoskodnia. Itt találkozott Liszt Ádám az első anyagi nehézséggel és fia érdekében urához, Esterházy Miklós herceghez folyamodott 1819 augusztus havában. A zenei élet középpontjába, Bécsbe szeretne volna küldeni az akkor hét és fél éves Ferencet s úgy gondolta, hogy vagy olyan magánházhoz adja ellátásra fiát, ahol megfelelő zene- és nyelvmester fogja tanítani, vagy pedig a herceg áthelyezné őt Doborjánból Bécsbe. Ebben az esetben csupán a tanulmányi költségeket kellene fedeznie. Az előbbi volna a drágább és ránézve megerőltetőbb megoldási mód.

Kérésének véleményezését az akkori jószágkormányzó és udvari tanácsos, Szentgály János, a legnagyobb jóindulattal kezelte. Megbeszélte az egész ügyet Fuchs János hercegi karmesterrel, Liszt jó ismerősével, aki a bécsi viszonyokról tájékoztatta őt és e megbeszélés alapján terjesztette elő a lehetőségeket. Hozzávetőleges számítása szerint, ha Ferenc maga tanul Bécsben, akkor évente 1300—1500 forintba kerül. És pedig az étkezés, lakás, fűtés, világítás és mosás költségeire 500—600 forintot számít. Egy komoly és tapasztalt zenemester, akire föltétlen szükség van, Fuchs véleménye szerint, 3 forinton alul nem ad órát. Ha hetenkint 3 órát vesz, az egy évben 156 óra, amiért 780 forintot kell fizetni. Az előbbi kiadással együtt tehát ez már 1280—1380 forintot tesz ki. Ehhez járul még a nyelvmester fizetése, a kóták beszerzése és a ruházkodás költsége. És még akkor kérdés, hogy a kívánt eredményt sikerül-e elérni. Mert megfontolandó, hogy egy ilyen gyermeket, akinek megbízható gondozóra és irányítóra van szüksége, lehet-e teljesen idegen emberekre bízni. Liszt Ádám egyébként is olyan szerény anyagi körülmények közt él, hogy az ilyen nagy költségek fedezését nem bírná el.

¹ Az itt előforduló adatokat dr. herceg Esterházy Pál engedélyével használtuk fel.

Szentgály véleménye szerint a kérdés elintézésének második módja sokkal könnyebb. Lisztnek áthelyezése Bécsbe az akkori körülmények közt azonban nem volt teljesíthető. Bécsben ugyanis minden hercegi tisztviselői állás be volt töltve. A központi igazgatóság el volt látva megfelelő számú tisztviselővel, az udvarmesteri hivatal be volt töltve, a konyhának megvolt az ellenőre, a számvevőségnél sem volt üresedés, szóval Lisztet sehol sem lehetett elhelyezni. Hogy Szentgály mennyi jóakarattal kezelte Liszt ügyét, mutatja az az előterjesztése, hogy próbáljanak Liszt számára új állást létesíteni. Ez a javaslata ugyan ellenkezett egy hercegi rendelettel, amely megtiltotta, hogy a vezető állásban levő tisztviselők bárki számára is állást ajánljanak, vagy valakit állás betöltésére előterjesszenek. Szentgály ennek dacára azt tanácsolta a hercegnek, hogy a bécsi hercegi pincészetet és borkimérési hivatalt válassza szét, miáltal egy új ellenőrre lesz szükség. Ez szerinte az egyetlen mód, hogy a folyamodót Bécsbe helyezték.

Liszt Ádám kérésével kapcsolatosan igen érdekes indítványt tesz Szentgály. Liszt Ferencet, úgy látszik, ismerte és képességeiről is meg volt győződve, talán sejtette is eljövendő nagyságát és azt tanácsolta a hercegnek, hogy vállalja magára a zenetanítás költségeit. Ennek fejében azonban a hercegi ház számára akarta lefoglalni Liszt Ferencet. Úgy gondolta, hogy a még kiskorú gyermek helyett az apja nyilatkozatot állítson ki, mely szerint Liszt Ferenc a hercegi ház szolgálatában marad. Ha később máshova akar menni, azt csak úgy teheti meg, ha a kiképeztetésére fordított összeget teljes egészében visszatéríti a hercegi kincstárnak. Ezt a nyilatkozatot nagykorúsítása után fia is kötelezőnek ismerné el magára nézve. Szentgály tehát Liszt Ferenc személyében egy második Haydn-t akart szerezni a hercegi háznak. Ez a terve nem is mentes minden ravaszágtól, mert Liszt a visszatérítési kötelezettségnek aligha tudott volna eleget tenni. Igaz ugyan, hogy erre a lépésre — Haydn életéből következtetve — nem is lett volna oka.

Liszt 1819-ben, hét és fél éves korában, már olyan tökéletesen zongorázott, hogy apja a kis csodagyermek nyilvános felléptetésére gondolt s ezért Bádénbe akarta őt vinni. Hivatalát azonban előzetes szabadságkérés nélkül nem hagyhatta el: 8—10 napi szabadságot kért tehát. Szentgály erre vonatkozólag azt a javaslatot tette, hogy a szabadság engedélyezhető, ha Liszt hivatali teendői ezáltal hátrányt nem szenvednek.

Ennek az előterjesztésnek² alapján hozta meg a herceg 1819 augusztus 12-én rendeletét.³ Liszt Ádámot nem helyezte át Bécsbe, azonban nem tartja kizártnak, sőt megígéri, hogy a Bécsben az időtájt épülő pincénél, mihelyt elkészül, állásba juttatja. Erre azonban nem került sor, mert mire a pince elkészült, Liszt Ferenc már meghódította a világot, apja pedig a herceg szolgálatából kilépett.

Szentgálynak a Liszt tanítására vonatkozó egyéni indítványára nem válaszolt a herceg.

² Előterjesztési fogalmazvány az Esterházy hercegi levéltárban. Acta musicalia 170 a.

³ A hercegi rendelet szövege ez:

Nach dem Gutachten des Regential Vortrages von 4-ten dieses Monats kann dem Raidinger Schäferer Rechnungsführer Adam List gegen dem, dass kein Nachtheil für den Dienst daraus erfolgt, der erbettene Urlaub von 8 bis 10 Tagen ertheilt werden, um sich mit seinem Sohne wegen des beabsichtigten Concertes nach Baaden zu begeben.

In Hinsicht der vorgeschlagenen Transferirung desselben nach Wien zum Controller beim hiesigen Wein Verschleiss-Keller allein, oder auch bei denselben und den Hofstaats Keller zugleich, kann noch dermahlen keine Resolution ertheilet werden, und wird erst, wenn die neuen Keller in dem in Bau begriffenen Hause des Haarhofes, und der Naglergasse, zur wirklichen Benutzung werden verwendet werden, dieser Gegenstand abermahls zur Sprache kommen. — Wien am 12t. Aug. 819.

Fürst Esterházy.

Am meines Hofrathes und Güter Regentens Herrn Johann v. Szentgály Wohlgeboren. L. még az A. m. 170. b. sz. jószágkormányzói leiratot.

Liszt Ádám szabadságára vonatkozó kérésének helyt ad az előterjesztésben tett feltétel mellett. Nagyon valószínű, — bár adat erre *nem áll rendelkezésünkre* — hogy a hangversenyt meg is tartotta Liszt Ferenc s így ez lett volna első nyilvános fellépése. Hogy a hangversenyt mikorra tervezték, nincs feltüntetve az iratokban, csupán annyi, hogy az már le volt kötve. Valószínű, hogy még a hangverseny előtt Liszt a fiát be akarta mutatni a hercegnek. Erre még az év szeptemberében engedélyt is kért.⁴ A herceg szeptember 21-én kelt rendeletében⁵ meg is említi, hogy Liszt Ferenc a kismartoni vadászatok alkalmával produkálta magát a zongorán. Egyben értesítette Fuchs karmestert, hogy legyen jelen a bemutatkozásnál, bizonyára azért, hogy véleményt mondjon a kis fiú játékáról.

Hárich János.

HAHN JÁNOS ÉS RÓZSA LŐRINC ORGONÁI KOLOZSVÁRT

(Adalékok két 18-ik századi hazai orgonakészítő munkásságához)

A kolozsvári plébániatemplomnak a 18-ik század közepén új, szép orgonára volt szüksége, ugyanakkor az egész kórus is felfrissítésre szorult. Biró János kanonok volt ekkor a plébános. Ő tárgyalta eziránt a városi tanáccsal és Hahn János nagyszabeni orgonakészítőt elhívták Kolozsvárra, hogy vele egy új orgona elkészítésére vonatkozólag megállapodjanak: szép, nagy orgonát akartak készíttetni. Az ügyre vonatkozó iratok¹ között fennmaradt tervezet szerint 20 regiszteres (8—8, 7—4, 1—3, 2—2, 1—1½ és 1—1 lábas) lett volna a manuál és 7 regiszteres (5—16, 4—8 és 1—4 lábas) a pedál. Egy szerényebb tervezet azonban már 12 manuál- és 4 pedálregiszterrel is beérte. Hahn mester ezt a tervezetet — ugyanannyi, — de más regiszterezésű tervezetté változtatta át, amely azután a szerződésbe fel is vétetett. A tárgyalásokat az 1752. évi július 31-én kötött megállapodások zárták le, ezeket írásba foglalták s az időközben hazatért Hahn János Nagyszabebenben, szeptember 24-én aláírta. A latin nyelven megírt szerződés megállapodásai, rövidre fogva, ezek:

1. A plébánosnál őrzött tervrajzok szerint az orgonát kifogástalanul kell Hahnak elkészítenie.

2. A sípok tartósan és szépen készítenődök. Ezekhez a plébános négy mázsa fehér ónt ad, amelyből felhasználás közben 40 font a tűzben elveszhet. Ha marad ón, ennek felhasználása felől a plébános határoz.

3. A mutatók (= regiszterek) száma tizenkettő, és pedig: Principale 8', Octava 4', Superoctava 2', Mixtura ötszörös 2', Flauta 4', Hohlflöt 2', Quinta 1½', Quintfleth 3', Quintatena 8', Copula 8', Salicen 8' és Subbassus 16'. (A másoló még egy 13-ik

⁴ Előterjesztési fogalmazvány u. o. A. m. 170. d.

⁵ A hercegi rendelet szövege ez:

Auf die hier anliegende Bitte des Raidinger Schäferrei Rechnungsführers Adam List gestatte ich, dass bei Gelegenheit der in Eisenstadt abzuhaltenden Jagden, sein Sohn sich auf den Piano-Forte hören lasse; wornach Sie sowohl den Bittsteller, als auch den Kappelmeister Fuchs wegen diessfälligen Disponirung verständigen wollen. Wien, den 21. September 1819.

Fürst Esterházy.

Am meines Hofrathes und Güter Regentes Herrn Johann v. Szentgály Wohlgeboren.

¹ Eredetije a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum levéltárában.

regisztert is felsorolt: „Naszszáth (!) quatuor pedum“, alighanem a Nachthorn-t akarta írni, de akkor felesleges a Salicen, amit Hahn nem vett fel tervezetébe.)

Ezekon kívül négy „nagy mutatio fából“, azaz a pedál négyregiszteres, amelyeket Hahn mester így állapított meg javaslatában: Pedál fából és pedig Subbassus 16', Jubale 8', Quintatone 16' és Cornetti triplex ónból 4'.

4. Az orgona mellett alkalmazandó angyalok dolgában és

5. a díszítések felől kellő utasítások adatnak.

6. A négy fujtatóhoz szükséges tölgyfát a templom adja.

7. Az orgonának Nagyszebenből Kolozsvárra való szállításáról az egyház gondoskodik.

8. Az orgona egy éven belül szállítandó, ezért más munkát az orgonakészítőnek ez idő alatt végeznie nem szabad.

9. Az orgona Kolozsvárt való felállításának idejére az egyház 16 mérő gabonát és nyole veder bort ad Hahnak.

10. A hibátlanul elkészített orgonáért 600 magyar forintot fizetnek, és pedig:

11. olyképpen, hogy a munka előrehaladtával részleteket fizetnek, átvételkor pedig a hátrélékot.

12. Ha Hahn esetleg időközben meghalna, nem szabad, hogy az egyházat károsodás érje.

Ez a szerződés bizonyára szigorúbb lehetett, mint ahogy megállapodtak, mert Hahn mester, alighogy a szerződést aláírta, október 3-iki levelében már panasolja Biró plébánosnak, hogy a feltételek miatt alig mer pénzt felvenni, de újévre kell 100 forint. Nehogy mást kívánjanak tőle, hangsúlyozza, hogy a billentyűzet ilyen lesz: CDEFGABH-tól c, c¹, c², c³-ig. Tehát négy oktáv, a legalsó, úgynevezett „kurta“ oktávval. Novemberben két legénnyel hozzáfog a famunkához, márciusban pedig már szüksége lesz az ónra. Biztosítja a plébánost, hogy az ő munkájának jóságán nem kell kételkednie. Biró plébános igen pontos ember volt, Hahn mestert nem várakoztatta: így ez már 1753 január 3-án nyugtázhatta az első száz forintot s március 27-én a sípokhoz ígért s „egy Marcoy János nevű görög által szállított“ négy mázsa ón átvételéről ad elismervényt. Az ónnal egyidejűleg megkaphatta Biró figyelmeztetését, hogy azzal jól gazdálkodjék. Szaggatott írásmódján, rossz latinsággal, rövid mondatokban válaszol arra, hogy ne keverje az ónt: „azt írom, hogy ha arany volna is, visszaadnám. Hiszem Istent, mindent lát s senki csalását nem gyámolítja.“ Húsvétra nem készül el, de talán pünkösöd utánra. Akkor kérni fog őt jó és nagy szekeret,

„Anno 1753 die 28-va 7-bis orgona csináló Joannes Hahn az kolosvári plebania templomban hatszáz forintban egy orgonának csinálását és felállítását magára vállalván, midőn elvégezte volna, már annak előtte háromszázkét magyar forintokat és 40 pénzekeket mivelhogy felvett, az restans 270 magyar forintokat és 60 pénzekeket a méltóságos és tisztelendő Biró János úr kifizette, oly condicióval, hogy ennekutána azon orgonának másodszori igazítására valamikor fog hivattatni, minden haladék nélkül, az maga költségén a megnevezett orgonacsináló Hahn János eljönni tartozzék, reménkedvén valamely discretiócskát az Ecclesiától.

Claudiopoli, Die et anno ut supra.

Coram nobis.

L. S. Petro Endes primario iudice
regie civitatis Claudiopolis m. p.

L. S. Joanne Kovács m. p.
et

Hahn mester munkája be volt fejezve s csak az orgona külső vázának, a prospektusnak díszítése maradt hátra. Ezt is elvégeztette Biró Pál plébános. Sietve megkötötte szerződését Nachtigall János képfaragóval, hogy 150 rajnai forintért a meglévő rajz szerint, „kik közül első egyik, a más a hátulsó lészen, hogy azon deli-neatiók szerént vagy szebben is mindenekeket a télen a mennyire lehet szorgalmatosan elkészít és ideiben tisztességesen felrakja a statuákat úgy mint ezirádákat és egyeb

takarókkal stb., hogy a hangszert elszállítsák, — fejezi be nyugtájával egy napon kelt levelét. Pünkösöd is elmúlt, de a mű nem készült el egészen. Alighanem volt egy-két levélváltás, mire az orgona Kolozsvárra jutott, hol azt szépen felállítván, Hahn a pénzt megkapta. Erről nem nyugta, de bírói feljegyzés maradt fenn, mely így szól: ornamentumokat.“ Ezt az egyezséget 1753 szeptember 26-án kötötte meg s rögtön hat forint előleget adott Nachtigall mesternek. A munka a tél folyamán, minden szorgalom mellett sem készülhetett el, hanem csak augusztusra. Ekkor leszámolt a plébánossal s az előlegek levonása után még 51 rajnai forintot kapott Nachtigall mester jól végzett munkájáért.

Bíró János azonban ezzel még nem vetette el a templomi muzsika gondját: még egy orgonácskát: egy pozitívumot is kívánt a kórusra tételni. Ennek elkészítését egy magyarországi mesterre, Rózsa Lőrincre bízta, olyképpen, hogy a 7 regiszterű pozitívumot helyben kell elkészítenie s az egész munkáért 180 rajnai forintot, 24 mérő búzát és 20 veder bort fog kapni. Az 1756-ban, a plébános és a városi tanács előtt kötött, latinnal kevert magyar nyelven írt szerződés² mind formája, mind tartalma miatt megérdemli, hogy teljes egészében közöljük.

Anno 1756 die 27. Augusti jelenvén itten Kolozvárat mielőttünk infrascriptusok előtt, Nemes Magyar országról jött organifex Roza Lőrincz-nevű becsületes mester ember cum attestacionibus coram nobis productis in residentia plebaniali Claudiopolitana, mivel hogy a Tisz. úr Kolozsvári plebanus Bíró János canonok úr ad decentiam, commoditatem, et necessitatem egy feriale positívumot szándékozott csináltatni in Ecclesiam Parochialem Claudiopolitana multís ex rationibus, potissimum autem ea ex ratione: hogy nagy orgona ne mindenkor violen[tál]tassék, gyenge organistáktól; tehát azon jó intentioját a nevezet plebanus úrnak, igérvén végben vinni az említett orgona csináló ő kegyelme, conventionaltak de illo labore novo ilyen Conditio alatt.

1-mo. Hogy a mentoniatu Organifex ő kegyelme maga, orgona készítésére való instrumentumit producallya, eo fine hogy mingyárt hozzá foghasson a munkához.

2-do. Hogy a régi orgonáját az említett ecclesianak elsőbben, a még érkeznek az instrumentumi pro competendi solutione et fienda conventione igazításban vegye in et pro fl.... [nincs kitéve].

3-tio. Az új positívum légyen hét fejjér illendő ónból való mutatioju. Mellyek ezek léznek Príncipepal majus. ...pedum. Fleta major. Fleta minor, quinta, octava, mixtura duplex. Czink addita pro octava mutatione. [A lábak nincsenek kitéve.]

4-to. Mind ezekre fejjér és fekete ónnót az organifex ő kegyelmének adandó pénzből maga végyen, ne sok fekete ónnót pedig miskuláljon.

5-to. Azon feriale positívum tételtesék az organifextől a nagy orgona alá a delineatio szerént; olyan képpen, hogy se a nagy orgonához tartozó institutiokban mozditás, vagy valami ujjitás, vagy hiba akár mely legkisebb defectus is ne causaltassék; hanem a nagy orgona alatt a chorusnak falaiban ugy collocaltasson a positívumnak fundamentuma és positívja, hogy az is stabile légyen.

6-to. Mivel hogy különös claviaturájának kell lenni a positívumnak, infra clavaturam majoris organi, asztot decenter és annak tangentumit, mutatioira szolgálando instrumentumit olyan módon collocállja és stabiliter accomodallya, hogy ötven, hatvan, száz és több eszedők elfolyása alatt veszedelmet ne szeressen, vagy költséget.

7-mo. Sufficiens cautiot adgyon, mint hogy hac in Patria ignotus, hogy a fogadott munkát elségséges időre, jól: állandó képpen és tecezése szerent a nevezet plebanus úrnak végben viszi: ne is légyen szabad addig legkisebb munkát is fogadni, vagy itten másnak dolgozni, úgy masuvá menni.

8-vo. Hanem a plebanus úrtól ő kegyelmének adandó szálláson continuo munkáját folytatni maradjon obligatus.

9-mo. Mivel a nagy orgonának fuvóiból deriváltatik a széll a positívumra is: az is oly moderatioval legyen hogy defectust a nagy orgona semmiben ne talállyon.

10. Egyszóval minden dolgait az organifex ő kegyelme ugy foltatni tartozik ad complacentiam Sepi titulatú Dni Plebani hogy, ha erralna valamiben, renovalni tartozzék és

11. Mikor elkészül a positívum, ahoz értők által revideáltatván a munka, ha mi hiba találtatnék, obligatioja legyen corrigalni az orgona csinálónak és commendalni is

12. Mely ily ely készitet jó positívumnak munkájáért tartozik a sokszor emlitet plebanus ur adni az organifex ő kegyelmének Rh. flo. 180. Búzát met. 24. Bort urnas 20 cum tali tamen declaratione, hogy ezen fizetések adattatnak secundum progressum operis, más-képpen nem. De

² A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum levéltárában.

13. Az asztalosnak a positivum corpora el készítésére való munkáját; ugy: ha mi ornamentumok de statuario opere lesznek legyen a plebanus úrtól leendő különös fizetésből.

14. Egyebek pedig állattassanak ki mindenek az organifex ő kegyelmétől el veendő és supra memorált summából.

Melyekre a nevezet organifex ő kegyelme obligálta magát cum illo adjecto: hogy a munkát míg el nem végzi, sehová nem recedál, ha pedig imperfecté hagyná, vagy rosszul csinálná a munkát: akárhol is, vi hujus contractus: etiam detentione ad placitum adigaltasson ad consumptionem operis per se, aut per alium faciendum; Maga, vagy hozzá akár minemű titulussal tartozandók is, obligatusok legyenek és azért mi is futura pro cautela meg irtuk kézen fogott Birák; dando has. Anuidieque supra notatis in Residentia Claudio-politana corrobotaras manun nostrarum subscriptionibus et consuetis sigillis nostra mediante.

Coram nobis

Petro Endes et Samuele Páll

Hon. Conventus B. M. Virginis de Kolos monastra.
Requisitores.

Hogy fenti szerződésben leírt munkájával mikorra készült el Rózsa Lőrinc magyar orgonakészítő, azt — további okmányok hiányában — nem tudjuk. Hogy mi áll még a két mester munkájából, azt nem állapíthattuk meg a helyszínén. Reméljük, arra is sor fog kerülni.

Isoz Kálmán.

KATZER E.

RÉGI HÍRNEVES SZŰCS- ÉS MOLYKÁR ELLEN MEGÓVÓ

KIRÁLYI FŐHERCEGEK UDVARI SZÁLLÍTÓJA
BUDAPEST, VI., Ó-UTCA 34, NAGYMEZŐ-U. SAROK.
TELEFON: AUT. 124—83 ÉS AUT. 289—93.

Legmodernebb
gyógyintézet
sebészi és bel-
beteg részére

Dr. Pajor-Sanatorium

Budapest, VIII., Vas-utca 17

Idegbetegek, üdü-
lők gyógyhelye,
vízgyógyintézet,
nap- és légfürdők

Szív- és ér-betegeknek új osztály. — Rádiumgyógykezelés daganatos betegeknél

IRODALOM

KÖNYVEK

Mozart—Jahrbuch, III. kötet. Szerkesztette *Abert Hermann*, sajtó alá rendezte *Gerber Rudolf*. 344 lap; B. Filser kiadása, Augsburg, 1929.

A tanulmányok sorát *Abert Hermann* dolgozata nyitja meg, melyben hat, nemrég előkerült és Mozart neve alatt szereplő vonósnégyest vesz stíluskritikai vizsgálat alá. Bár a kézzel írott szólamok külsőleg nem zárják ki egészen Mozart szerzőségét, a stílus vizsgálata arra az eredményre vezet, hogy a művek valószínűleg olasz Mozart-utánzóktól származnak. Az évkönyv közli a hat vonósnégyes partitúráját. *H. Hoffmann* a Szerenádokról és Divertimentókról értekezik. Nem a stíluselemeket kutatja, hanem a nem zenetörténészek figyelmét akarja a némileg feledésbe merült darabokra felhívni. *E. Schenk* Mozart salzburgi elődeiről közöl új adatokat. *A. Sandt* a „Les petits riens” c. balett első bécsi előadásával kapcsolatban megállapítja, hogy *Noverre* balettje először nem Mozart zenéjével került előadásra 1768-ban; ez utóbbival csak tíz évvel később. *A. Sandt* a *Stephanskirche* anyakönyvének Mozart házasságára vonatkozó bejegyzését közli. *O. Bacher* tanulmánya Mozart operáinak 1800 előtti frankfurti előadásaival foglalkozik. *H. Abert* Mozart feleségének a *Breitkopf* és *Härtel*-céghez intézett 53 levelét közli, az 1795—1828 közti időből. Ezek a levelek fontosak egyfelől Mozart műveinek a kronológiája szempontjából, másfelől fényt vetnek a komponista és a kiadó cég közti viszonyra. *E. Klockow* az A-dur-vonós-

négyest analizálja, mely szerinte forduló-pontot jelent a mozarti szonátaforma kialakulásában. Mozart Lipót hegedűiskolájáról *K. Gerhartz* írt hosszabb tanulmányt; *F. Wagner* pedig ugyancsak Mozart Lipót egy újonnan előkerült szilhuett-képéhez fűz magyarázatokat. A tartalmas kötetet *R. Haas* dolgozata egészíti ki, melyben *Gluck* „Poro” c. operájának két áriájával foglalkozik. G. Z.

Becker Hugó és dr. Rynar Dago: *Mechanik und Aesthetik des Violoncellspiels*. (Universal-Edition, 1929, 280 lap.) A mű első része tisztán technikai és fiziológiai szempontból tárgyalja a gordonka-játékot. A művész-pedagógus *Becker* elveit és megállapításait *dr. Rynar* az orvostudomány szempontjából világítja meg és egészíti ki. A második rész a gordonkajáték esztétikájával, annak muzsikális és művészi oldalával foglalkozik. Egyrészt általános jellegű fejtegetéseket ad, másrészt pedig a gordonkairodalom néhány kimagasló alkotásán bemutatja az általános elvek alkalmazását (*Bach*: G-dur szólószvit, *Haydn*: D-dur versenymű, *Dvorák*: gordonkaverseny; *Popper* „Elfentanz”-át ma is hasznavehető darabnak tartja). Rövid áttekintést nyújt a gordonkajáték történetéről, majd néhány művészi nevelést érintő kérdésre világít rá, amilyen pl. az egyéniség ú. n. „elnyomása” a tanításban, továbbá a virtuózság és a dilettantizmus kérdése. A függelék számos érdekes fényképfelvétellel illusztrálja az első részben tárgyalt problémákat. G. Z.

LAPSZEMLE

Anbruch (április) *Eberhard Preussner*: *Ernst Krenek*. Többször „felfedezték” már *Kreneket*. A „Zwingburg”-ban zenei proletárharcot, a zenekari művekben (*Toccata*, *Chaconne*, *Concerto grosso*) a koraklasszikus formák újraélesztését, a „Sprung über den Schatten”-ban egy új buffó-stílust, az „Orpheus”-ban lélekábrázolást és kifejezést, a „Jonny”-ban az operett iránt való hajlandóságot találtak. Nem tartozik egy iskolához

sem, de a klasszikus-romantikus tradíciók folytatója. Írásmódja egyre kantábilisabb; él még benne az osztrákos, *schuberti* öröm a harmónia felett. Modulációi frappánsan szépek és egyszerűek. Hogy a nagy publikum is felfedezte *Kreneket*, az a benne és a publikumban élő klasszikus-romantikus tradíciók következménye. — *Kurt Westphal*: A szonáta, mint a modern zene formaproblémája. A klasszikus szonátaforma az emberi lélek ket-

tösszegének ábrázolása. Kifejezőereje a funkcionális összhangzattanon alapszik. A modern zene nem akarja a belső élményeket a zenei ábrázolás tárgyává tenni és megszüntette a funkcionális összhangzattant, mint a zenei tétel feszítőerejét. A szonáta helyét a szvit és rokonformái foglalják el, a szonáta név alatt is más rejtőzik (Stravinszki Bartók). Ma úgy látszik, hogy a szonátatétel újjáélesztése reménytelen, de a szonáta, mint ciklikus forma, a szvit sorakoztatott tételeivel szemben újra az időszerű problémák közé került.

Die Musik (április) *Adolf Weissmann*: Német és külföldi zenei termés. Olasz (Pizzetti, Casella), magyar (Bartók—Kodály), angol és orosz zenei mozgalmak ellenére úgy látja, hogy a hegemonia kérdése mégis csak a német és a francia művészet között dől el. A háború utáni első esztendők francia fölénye ma már letűnően van és bár nagy géniusz sehol sincsen, az átlagos produkció olyan, hogy a németeknek már nem kell szégyenkezniök. (A cikk a hamis premisszákból levont hamis következtetések iskolapéldája, de tanulságos bepillantást enged a német mentalitásba.)

Schweizerische Musikzeitung (április) *Werner Wehrli*: Johannes Kepler (1571—1630) zeneelméleti rendszere. A nagy csillagász munkái sokat foglalkoznak a zene elméletével is. Az orientális antik asztrológiai elképzelés, amely az egész középkorban eleven maradt és a szférák zenéjének elméletében csúcscsododik, nála is nagy szerepet játszik. A világrend harmóniáját a számok egyszerű viszonyára vezeti vissza Kepler és meglepő párhuzamokat talál a zenével.

Zeitschrift für Musikwissenschaft (ápr.) *Alfred Einstein*: Johannes Wolf. Közvetlen hangú méltatása a zenetudomány nagymesterének 60. születésnapja alkalmából. — *Curt Sachs*: Háromszólamú művek előadásmódja 1500 körül. A berlini hangszermúzeum kiváló igazgatója megkísérli, hogy az egykorú festmények zenei ábrázolásából következtetéseket vonjon le az előadás mikéntjére nézve. Megállapítja, hogy ha három muzsikust (pl. anglyalt) ábrázolnak, akkor a hangszerekből arra lehet következtetni, hogy vagy a diszkant és a kontra állottak elől, a tenor pedig mögöttük, vagy a diszkant egyedül az első sorban, a tenor és a kontra pedig mögötte. Ha általánosítjuk ezt a szabályt, akkor néhány hangszereddig ismeretlen szerepére nézve értékes következtetéseket vonhatunk le. — *Marius Schneider*: A hochetus. E középkori formának és technikának sorsát és történetét követi, első említéseitől a XV. századig.

La Revue Musicale (április) *Maurice Brillant*: Albert Roussel portréja. A kiváló francia zeneszerző 50. születésnapja alkalmából. — G. Jean-Aubry Rousselrel való első találkozásáról ír, René Chalupe „A külvilág reflexe Albert Roussel művészetében”, André George pedig „Albert Roussel és a melódia” címen értekezik. Paul Le Flem R. szimfonikus műveit, Henry Prunières R. LXXX. zsolttárát, P. O. Ferroud R. kamarazenéjét, Henry Gil-

Marchex R. zongoraműveit, Arthur Hoerée R. kompozíciótechnikáját, Nadia Boulanger pedig R. színpadi műveit elemzi.

La Rassegna Musicale (április) *Vittorio Santoli*: W. H. Wackenroder zenei miszticizmusa. — *Gino Roncaglia*: Orazio Vecchi születési helye és ideje. Közli kereszttelési anyakönyvi adatait (1550 december 6) és bebizonyítja, hogy ez az eddig kétségesnek tartott modenai okmány tényleg az „Amfiparnasso” szerzőjére vonatkozik. Vecchi zenei tehetsége feltűnő korán fejlődött ki, első madrigálja egy 1566-ban megjelent gyűjteményben látott napvilágot. — *Karl Geiringer*: A XVII. század hollandi és flamand zenei tárgyú képei.

Musica d'oggi (április) *Hugo Fleischmann*: A német zenei stílus fejlődése a háború utáni első évtizedben. A jellemző vonás: állásfoglalás a romantika ellen. Hiányzik a vezető géniusz. Schönberg a szellemi vezér. Az új stílus aszimmetrikus, aperiódikus, rapszódikus. A melódika lineáris, a tonalitás kibővül bi- és polytonalitássá és atonalitássá. Tánc, variáció, koncert az uralkodó forma, a szonáta háttérbe szorul. Groteszk, bizarr, parodizáló hang, barbár ritmus kap lábra. Az eszközökben takarékoság tapasztalható: kizsenekar, szolisztikus hangszerkezelés. Kontrapunktikus írásmód; ebből fakad a dinamikus koncepció is. A balett és a kisopera a kedvelt formák, érezhető a revű (Jonny), a film (Royal Palace) és a szkeccs („Der Zar lässt sich photographieren”) hatása. A nagyopera új formáját Berg „Wozzeck”-jén mutatja be.

The Musical Quarterly (április) *J. G. Prod'homme*: Osztrák-német zenészek Franciaországban. Joh. Jac. Frobergerről, Lully német köréről (Fischer, Kusser, Muffat) hoz életrajzi adatokat és követi a német zenészek franciaországi szereplését, Händeltől, Telemanntól, Quantzon, Hassen, Graunon, a manheimieken, bécsieken, Gluckon, J. Chr. Bachon, Vogleren, Mozarton, Haydnon át Weberig. — *Paul Nettl*: Casanova és a zene. — *Edwin Hall Pierce*: A trilla Beethoven legértetlenebb műveiben. — *André Coeuroy*: Jelenkori zenénk esztétikája. A tonalitás-atonalitás, a negyedhangok és a kolorisztika problémáiról. — *Julien Tiersot*: A zene és a százszentdős romantika. — *Harry Allan Potamkin*: Zene és mozi.

Tijdschrift voor Neederlandsche Muziek-geschiedenis (XIII. 1.). *C. Dorlaer*: Antonius Divitis. Biográfiai részletkutatásokat ad és teljes biográfiát állít össze. — *Bernard Kemper*: Clemens non Papa és a „Santerliedekens” (zsolttároskönyv).

Tempo (április) *Frantisek Bartosch*: Otakar Zich. — *Gracian Cernusak*: Frantisek Neumann. — *Adolfo Salazar*: A modern zene Spanyolországban (folyt.). Az első közlemény a történelmi alapokról szól. Folklore és külföldi hatás a kettős gyökér. Vázolja az idegenek szerepét Scarlattitól Lisztig és Glinkáig. — *Hubert Dolezil*: Otakar Ostrcil (folyt.).

Nemzeti Múzeum ZENEI OSZTÁLYÁNAK KÖZLÉSEI

SZEMELVÉNYEK A ZENEI OSZTÁLY LEVELESTÁRÁBÓL

3. VOLKMANN RÓBERT PULSZKY POLYXÉNÁHOZ.

Pulszky Ferencnek, a Nemzeti Múzeum igazgatójának házában megfordultak az akkori idők művészi, irodalmi, tudományos és politikai életének kiválóságai. Polyxéna leánya a zene iránt is nagyon érdeklődött, maga is zongorázott. Volkmann Róbert is Pulszkyék baráti köréhez tartozott s az itt következő sorokat 1878 ujév napján írta Pulszky Polyxénának egy névjegy hátára. Ez a levél eddig ismeretlen volt; Hans Volkmann: *Briefe von Robert Volkmann* c. művében (Leipzig 1917) nem szerepel.

An Fräulein Polyxena v. Pulszky nebst verehrter Familie meine besten Wünsche zum Antritt des Jahres 1878!

Vorgestern Abend war ich wieder auf dem Wege zu Ihnen, aber das Glatteis, welches mir im vorigen Jahre so verhängnissvoll wurde, nöthigte mich (sic) zur Umkehr.

a₁ c₂ h₁ (egész kótákkal).

An Fräul. Anna einen guten etc.!

Robert Volkmann.

Eredetije: N. Múz. Zen. Oszt. Ep. Mus. 978.

4. VOLKMANN RÓBERT KÁLDY GYULÁHOZ.

Festung Ofen, Paradeplatz 196.

2. Februar 1880.

Sehr geehrter Herr!

Meinen besten Dank für den Cognac; ich bin ungeheuer neugierig auf dieses Gewächs. Schon lange möchte ich Ihnen persönlich meinen Dank sagen für Ihre Bearbeitung und Aufführung meiner 2 Visegrad-Piecen. Vielleicht finde ich Sie übermorgen vor 7 Uhr bei Rózsavölgyi, von wo aus wir vereint nach Pilsen reisen könnten. Ich werde es wenigstens versuchen. Einstweilen Dank und Gruss von Ihrem Ergebenen

Eredetije: N. Múz. Zen. Oszt. Ep. Mus. 976.

Ez a levél sincs meg a fent említett műben.

5. 6. 7. RUGGIERO LEONCAVALLO LEVELEI KÁLDY GYULÁHOZ.

1897-ben Káldy Gyula a Bohémek bemutató előadására meghívta Leoncavallo-t s ő meg is ígérte (5. sz. levél), hogy eljön Budapestre. Itt-tartózkodása alkalmával felmerült a Mediciek előadásának terve is: erre a tervre vonatkozik a 6. és 7. sz. két levél. Ez az opera azonban nem került színre Budapesten.

5.

Milano, 12. novembre (1897)

Illustrissimo S[igno]r Direttore.

Accetto di vivo cuore il suo cortesissimo invito anche da parte Sign. Riccardo Sonzogno nipote dell' editore e ringraziandola vivamente aspettiamo un suo avviso per partire.

Grandisca intanto colla mia piu alta stima gli omaggi del

Suo dev[otissi]mo uet umilissimo

R. Leoncavallo

6.

Pallanga Lac Majeur 27 Décembre 1897.

Cher Directeur et ami,

Permettez moi de vous souhaiter tout ce que votre coeur désire pour la nouvelle année qui va commencer. Rappelez moi au souvenir de mes interprètes en leur faisant bien de souhaits et au revoir à l'année prochaine pour les *Medici!* Croyez à toute mon amitié et à ma reconnaissance

Votre bien dévoué

R. Leoncavallo.

7.

Riccione (presso Rimini) 2. Luglio 1898.

Egregio Signor Direttore,

Ricevo qui la vostra gentilissima lettera dove mi trovo a fare i bagni di mare.

Aspetteremo dunque per riparlare dei *Medici* quando avrete finiti gli altri impegni. Ho insisto solo a parlarvene perche sono consiuto che fara lo stesso interesse della *Boheme* nel vostro bel teatro. In quanto allo strumento mi scrivono da Pallanga che nulla e ancora arrivato. Abbiate la bonta di vedere se hanno fatto bene l'indirizzo per che ci tengo ad adosserarlo in orchestra e questo potra essere di molto vantaggio al fabbricante.

Gradite caro Maestro intanto i miei piu distinti saluti e credetemi sempre

Vostro dev. sempre

R. Leoncavallo.

Eredetije: N. Múz. Zen. Osz. Ep. Mus. 972.

Magyar dalpályázat

Gróf Klebelsberg Kunó m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a „Muzsika“ útján

magyar dalra

pályázatot hirdet. A pályázat határideje 1929 október 1. A pályadíjat a beérkezett pályázati anyagból a két legjobb mű kaphatja meg. De a pályadíj csak abszolút értékű műnek adható ki. A dal szövege tetszés szerinti. Ismert mű a pályázaton részt nem vehet. A dal énekhangra zongorakísérettel nyújtandó be szerjedelme folyóiratunk alakjában maximum két oldalnyi lehet. A pályamunkák jeligével és jeligés levéllel látandók el.

Két pályadíj van. Az első díj: 1000, egyezer pengő, a második 500, ötszáz pengő. A nyertes pályamű tulajdonjoga a kultuszminiszter úré, első megjelentetési joga a „Muzsika“-é. A pályanyertes művek bármilyen formában való további megjelentetési joga a kultuszminiszter úré marad.

Bírálóbizottság:

Dohnányi Ernő, Szabados Béla és a Muzsika négy szerkesztője. A bírálóbizottság a beérkezett anyaghoz képest, de lehetőleg f. évi decemberi számunkban adja közre döntését.

A pályaművek kézírata az eredmény kihirdetése után személyesen átvehető.

FIGYELO

Salzburgban, a nyári ünnepek során bemutató előadásra kerül Peter Corneliusnak, a „Bagdadi borbély“ szerzőjének 1849-ben keletkezett „Stabat mater“-je.

Schütz-ünnepség volt Celleben. Régi meseterek vokális és orgonaművein kívül előadásra került Schütz Máté-passiója és „Feltámadás“-a.

Brahms-ünnepség lesz Jénában. Többek között Hubermann és Gabrilovics működik közre.

Berlioz „Benvenuto Cellini“-jével nyílt meg a wiesbadeni opera májusi ünnepi játékainak sorozata.

Offenbachnak egy elveszett vígoperája, a Kölnben, 1849-ben komponált „Marielle“ kéziratát megtalálták.

Strauss Richard klasszikus formájú szimfónián és „Arabella“ című vígoperáján dolgozik.

Honegger új szimfónikus művét, a „Rugby“-t, Busch fogja bemutatni Drezdában.

Haydnnak egy kiadatlan versenyművét cembalóra, hegedűre és zenekarra, bemutatta a drezdai Mozart-egyesület.

Manuel de Falla „L'Atlantide“ című művén dolgozik.

Ravel zongoraversenyt ír.

Klemperer, a berlini opera kiváló dirigense, „Das Ziel“ című operáját írja.

Reznicek a „Benzin“ címet adta készülő operájának.

Conrad Beck, fiatal svájci zeneszerző, aki a tavalyi baden-badeni ünnepeken tűnt fel, „Ödipus halála“ címen oratóriumot írt, amely legközelebb Párisban kerül előadásra.

Kaminsky „Jürg Jenatsch“ című, C. F. Meyer ismeretes elbeszéléséből készült operáját a drezdai színház mutatta be. A kritika

elismeri a zene értékeit, de nem találja drámainak.

Ernest Bloch díjnyertes „Ameriká”-ját **Fritz Busch** fogja először vezényelni Drezdában.

Braunfels „Weihnachtsmärchen”-szvitje április 30-án került bemutatásra Kölnben. Braunfels most a „Galathea” című operáján dolgozik.

Pizzetti készülő új operájának szövegkönyvét d'Annunzio írja.

„L'Eventail de Jeanne” címet adták a párisi opera balettújdonságának. Tíz zeneszerző állította össze. Ravel „Fanfár”-t írt, Ferroud indulót, Ibert keringőt, Roland-Manuel pavanét, Roussel sarabande-ot, Delannoy bouréet, Milhand polkát, Poulenc pastourelle-t, Auric „Adieu” címmel írta meg a ráeső részt, Florent Schmitt pedig „Kermesse-Valse”-t szerzett.

Ravel és **Honegger** a párisi Théâtre des Champs Elysées jövő évadjának házszerzői. Egy-egy új operájuk kerül ősszel bemutatásra.

Berlioz „Orpheus halála” című elveszett kantatájának kéziratát megtalálták.

A német zeneegyesület idei duisburgi ünnepeinek operaműsorát már közöltük. A zenekari és kamara-hangversenyeken **W. Kempff** (orgonaszónáta), **O. Crusius** (dalok vonósnégyessel), **H. Gebhard**, **E. Pepping** (III. korálszvit), **Ph. Schick** („Der Einsame Gott” kantáta), **J. Schloss** (vonósnégyes), **K. Thomas** (fuvolaszónáta), **W. Jullig** („Az évszakok”: dalok vonósnégyessel), **H. Lang** (fúvóshármas), **K. Schaefer** („Musik über einen Choral”) művei kerülnek előadásra.

A nemzetközi zeneünnepséget 1930-ban Lüttichben, 31-ben Oxfordban, 32-ben Wienben rendezik. A jövő évi ünnepséggel egyidejűleg lesz Lüttichben a nemzetközi zenetudományi kongresszus. Az ünnepség előkészítő zsűrijében **Butting** (német), **Ibert** (francia), **Schulhoff** (cseh), **Pisk** (osztrák) és **Malipiero** (olasz) foglalnak helyet.

A berlini Opera hír szerint többek között **Wolf-Ferrari** „Sly”-jét és **Charles Levadénak** a hetekben Párisban bemutatott, **Balzac** ismeretes regényéből készült „Peau de chagrin”-jét is előadja.

Az **Amar-Hindemith-vonósnégyes** feloszlott.

Mascagni és **Giordano** lettek az „Accademia d'Italia” új tagjai.

A lipcei **Hofmeister-cég** „Hausmusik”-pályázatát kamarazeneműre **Guido Pannain**, a kiváló olasz kritikus és zenei író nyerte meg zongoratriójával.

Nemzetközi pályázatot hirdet az olasz közoktatásügyi minisztérium a palermói

„L'Arte Melodrammatica” című folyóirat útján: 1. operára vagy vígoperára; 2. egyfelvonásos operára vagy operettre; 3. kantátára.

Új zenekart alapít 300.000 dollár alaptőkével a newyorki zenebarátok egyesülete.

„Cercle International de la Jeunesse Artistique” címen a fiatal művésznemzedék támogatására szövetség alakult Párisban; a zenei szekcióban többek között **Widor**, **d'Indy**, **Joaquin Nin**, **Casals**, **Pierné**, **Philipp**, **Gaubert**, **Wolff**, **Thibaut**, **Brailowsky**, **Milhaud**, **Ansermet**, **Rhené-Baton**, **Sharam**, **Dukas** stb. foglalnak helyet. Felvilágosítással szolgál **M. Leo Maslowski**, 24, Place Charles Fillion, Paris 17e.

„Teatro 2000” címmel Rómában új színház alakult a modern művészet ápolására.

Gustav Becking erlangeni professzort hívták meg az utrechti egyetem új zenetudományi tanszékére.

Gurlitt freiburgi professzort akarták megnyerni a breslauer tanszékre, de ő a meghívást nem fogadta el.

A „Liederarchiv” (Freiburg) 160.000 népdalt gyűjtött eddig össze, dr. **J. Meiernek**, a kölni rajnavidéki néprajzi kongresszuson tett bejelentése szerint.

Toscanini hír szerint elvállalja a chicagói „Auditorium” vezetőkarmenteri állását.

Offenbach Pariser Leben c. művét mutatták be legutóbb Frankfurtban, — persze modernizált kiadásban.

Malipiero „Úrvacsora” című oratóriumát április 18-án mutatták be Rochesterben (N.-Y.).

Hugo Becker, a berlini főiskola világhírű csellótanára, nyugalomba vonult. Helyére **Emanuel Feuermann** és **E. Meinardit** hívták meg.

Michael Bohnen három évre Hollywoodba szerződött és zenésfilmekben fog játszani.

Az **Ufa** és a **Klangfilm** r.-t. érdeklődőségi szerződése folytán az európai zenésfilm-produkció egyetlen társaság monopóliuma lett.

A **chicagói Stadion** új orgonája a világ legnagyobb hangszere lesz, nagyobb még a tavaly felszentelt passauai dómorgonánál is. Az új hangszer 6 manuálos, 51 sípsora, 17 különféle ütőhangszere és 6 nagydobból, 6 cintányérból és 12 pergődobból álló battériája lesz. A szélnyomás 15 és 50 hüvelyk között váltakozik, a toronyharangjáték 4 és félkilós kalapácsának megindításához a teljes 50 hüvelykes nyomásra szükség lesz. A fujtatót 100 lóerős motor hajtja, a játékasztalon 828 különböző regiszter és kettős kombinációsor (pistonok és táblácskák) található.

AZ ORSZÁGOS = ZENEPEDAGOGIAI EGYESÜLET KÖZLÉSEI

JEGYZŐKÖNYV

Jegyzőkönyv az Országos Zenepedagógiai Egyesületnek 1929 április 6-án, 16-án és 23-án megtartott Választmányi üléseiről. Ápr. 6-án jelen voltak *Nagy Géza* elnökle mellett: *Fodor Ernő, Harmat Artur, Geszler Ödön, Kemény Rezső, Székely Arnold, Lajtha László, Fűzy Rezső, Kesztler Lőrinc, Kálmán György, Zoltán László, Plán Jenő, Hanák Árpád, Laub István, Popper Irma, Senn Irén, Sprenger Lajos és Bató László* jegyző.

Fodor Ernő, minthogy előjegyzett indítványa egyelőre fontosabb lépést kíván meg, ezért újabb javaslattal áll elő.

Fodor Ernő javasolja, hogy az Egyesület forduljon átiratban a Zeneművészeti Főiskolához azzal a kérelemmel, hogy közöljön az Egyesülettel minden oly ügyet, mely nem az ő intern ügye, de az Egyesület ügykörébe tartozhat.

Elnök ehhez hozzáfűzi már az elmúlt választmányi ülésen elhangzott indítványát, hogy készítsen az Egyesület egy külön memorandumot a Miniszter Úrhoz, melyben az O. Z. E. megalakulásáról, annak a Huby elnöki megnyitójában már kifejtett céljáról, terveiről, kívánásairól számolna be és felkérné a Minisztert, hogy az O. Z. E. vonassék bele az öt érdeklő kérdések fölött való döntésbe. Felkéri a választmány nevében Lajtha titkárt az átirat megfogalmazására.

Az ápr. 16-i ülésen Kálmán György előterjeszti „A zenetanítás reformjáról” című tervezetét. Gyakorlatban a zenetanításnak két egymástól különböző területe alakult ki: az alacsonyabb fokú és a magasabb fokú tanítás. A zenetanításra való képzés mai szervezete azonban nem igazodik ehhez a helyzethez, hanem olyan zenepedagógiai színvonalat teremt, mely az alacsonyabb fokú tanításhoz bizonyos tekintetben kelletlenül magasabb, a magasabb fokú tanításhoz ellenben a kelletlenül alacsonyabb. Teljesen indokolatlan pl. hogy az elemi- és gyakorlóosztályos anyag tanításához, Keszler-, Chopin-, Vieuxtemps- és Paganini-etűdökkel kelljen készülni, — ellenben az akadémiai osztályok tanításához nem elég az a nívó, amit a tanári képesítő-vizsga ma követel. Ennek a kérdésnek a helyes megoldására, a tanításra való képzés időszerű megreformálására elvileg már készen áll Dohnányinak az a megszabású szervezete, melyet annakidején memorandumában ismertetett. A tervezet a következő: Létesítendő egy tanítóképző a tanárképző helyett, a mainál gazdagabb és termékenyebb pedagógiai tantervvel. Ebbe felvételre kerülnek azok, akik az V.-ik előkészítő osztályból megfelelő végbizonysítványt nyertek. Az elemi és három gyakorló osztály után ugyanis öt előkészítő osztály szükséges, a két utolsó kb. a mai első két ak. osztálynak felelhet meg. Akik a tanítóképzőt sikerrel végzik, oklevelet nyernek és az alacsonyabb fokú zenetanításra képesíttetnek. Képesítést a magasabb fokú zenetanításra, vagyis *zenetanári* oklevelet azok nyernek, akik a tanítóképzőn kívül az ak. tanfolyamot is elvégzik. Az akadémiai tanfolyamra külön felvétel útján lehet jutni, a felvételhez a tehetségnek vagy készütségnek a mainál jóval nagyobb mértéke szükséges. Előadó azután hozzáfűzi a részletes tanterv tervezetét.

A választmány Kemény, Meszlényi, Lajtha és Fodor hozzászólásai után elhatározza, hogy az indítványt egyelőre leveszi a napirendről, amíg az illetékes fórumok nem fognak konkrét javaslatot tenni.

Az április 23-i ülésen a következő tagok jogosultságát igazolták: dr. Ács Lászlóné sz. Palásthy Margit, dr. Bagyó Jánosné, László Lili, Bartók Karola, Bató László, Bátor Szidor, dr. Belle Ferenc, Berczel Verona, Berger Lenke, Bihari Teréz, Biró Ilona, Breuer Éva, Burger Erzs, Cecelits Benő, Csala János Géza, Csapó Margit, Csikor Elemér, dr. Czirbesz Lászlóné sz. Altenbach Matild, dr. Darkó Jenőné sz. Simonffy Irén, Devecis del Vecchio Mihályné sz. Schmelhegger Kornélia, dr. Dezsőné Hanák Emma, Duret Cecile, Eisler Mihály, Fábian Ferencné sz. Lusztig Juliska, Feledi Boriska, Felsmann Emilia, Bernfeldi Forster Stefánia, Földessy Gyuláné sz. Hermann Ludmilla, Förstner Magda, Fülep Irma, Gaál Margit, dr. Gárdoss Károlyné sz. Melléky Mária, Geszler Ödön, Gondáné Kardos Olga, Greisinger István, F. Halácsy Margit, Hanák Árpád, Harmat Artúr, Herritz Rezsőné sz. Kégly Mária, perbáli Hodula István, dr. Hoffer Andrásné sz. alsócsernátoni Csernátóny Irén, Hoór Tempis Erzsébet, Horti Gyula, Rónai Horváth Jenőné sz. Novák Erzs, Jámorné Riesz Olga, Jäger Gy. Vilmosné sz. Clauser Margit, Kadosa Pál, Kartner Margit, Kálmán György, Kálmán Mária, Kemény Rezső, Kesztler helyi Ödöné sz. Stössel Irma, dr. Kesztler Lőrinc, Kigyósi Árpád, Klein Ella, Kling Alajos,

Kóczy Aladárné sz. Ormai Malvin, König Péter, Kotányi Nelly, Kürschner Emánuel, Kűszler Ilonka, Laub István, Langer Ignácné sz. Steiner Szeréna, Lederer Rózsa, Ledniczkyne Willer Ottilia, S. Mannaberg Rózsi, Popper Irma, Mészáros Gyuláné sz. Krizmanits Klára, Molnár Antal, Molnár Ödönné sz. Steinitz Elza, Nagy Géza, P. Nagy Zoltán, Noseda Károly, Paresetich Anikó, Pál Ilona, Plán Jenő, Preisz Margit, dr. Ráth-Végh Istvánné sz. Zipernovszky Mária, Reeska Ilona, dr. Rényi Aladár, özv. Rumi Miksáné sz. Österreicher Jolán, Salgó Alice, Sallay Istvánné sz. Zinauer Amália, Schiller Györgyné sz. Jámbor Erzsébet, Schwartz Artúrné sz. Weisz Judit, Schweiger Éva, dr. Sebestyén Sándor, Seiberné Patai Berta, Seidner Ilona, Serédy Sarolta, Siklós Albert, Singer Ibolyka, Sponerné Martin Anna, Stromwasser Leó, Svaticus Eugénia, Szabó Miklósné sz. Hoffmann Ilonka, Szabados Terézia Erzsébet, Szarvas Elza, Szende Klára, Székely Arnold, Szécsy Béla, Szögi Endre, Wehner Géza, Vidéky Ödönné sz. Poray-Kucsevcska Henriette, Wiener Lili, Weillheim Lajos, Woititz Margit, dr. Zempléni Kornélné sz. Csaneke Mária, Zoltán László, Zsolt Nándor; függőben maradt: Mödlinger Ágnes.

A május 7-i szakülésen Plán Jenő a „Zenei játékosiskola“ címen tartott előadást. A zenei játékosiskola sikeresen bevezetheti a zenetanulást, mert a hallás és ritmus fejlesztése körül előkészíti a gyermek izomzatát a hangszertechnika speciális mozgásaira, gondosan megválogatott, a gyermek lelkületéhez közel álló zeneanyag ismertetése által felébreszti a gyermek szunnyadó zeneszeretét. A tanfolyam lehetővé teszi a gyermek egyéni tehetségének felismerését és így a zenei továbbhaladást megkönnyíti. A tanfolyam módszere mindenkor teljesen játékoszerű és már 5–6 éves gyermekeknél is sikerrel alkalmazható.

Rovatvezető: *Keszler Lőrinc.*

PÁLYAZATI HIRDETMÉNY.

A Nagykanizsai Városi Zeneiskolánál f. évi szeptember hó 1-ével felállítandó és az említett nappal betöltendő újabb zongoratanári állásra pályázat hirdettetik.

A pályázaton részt vehetnek mindazon magyar állampolgárok, kik az Orsz. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán a zongoratanazakon tanári vagy művészi oklevelet nyertek.

Javadalmazás: A kezdőfizetés állami rendszerű IX. fizetési osztály 3. fokozata szerint és ennek megfelelő lakbér, melyekhez mindaddig annyi pótlék járul, míg a törzsfizetés, ha előlépés mellett is, a havi 250 pengőt el nem éri.

A meghívás egy évi próbaszolgálatra történik, melynek elteltével a megválasztott tanár, amennyiben a követelményeknek megfelelt, véglegesítették. A véglegesített tanár a próbaszolgálatban eltöltött idő beszámításával a városi nyugdíjalap részesévé válik, a nyugdíjszabályzatban megállapított nyugdíjigénnyel és kötelezettséggel.

Elölépés a városi közigazgatási alkalmazottakra érvényes szabályok szerint.

A kellően felszerelt kérvények f. évi június h. 20-áig a Városi Tanácshoz címezve a Városi Zeneiskola igazgatóságához nyújtandók be. Minthogy a folyamodványok f. évi július hó 1-éig elintéztést nyernek, később érkező kérvények nem vétetnek figyelembe.

Nagykanizsa, 1929. évi május hó 14-én.

Vannay János, igazgató.

PÁLYAZATI HIRDETMÉNY.

F. évi szeptember hó 1-ével a Nagykanizsai Városi Zeneiskolánál felállítandó gondnoksági tanári állására pályázatot hirdettetik.

A pályázaton részt vehetnek mindazon magyar állampolgárok (optáltak), kik a Zeneművészeti Főiskola gondnokságán végzettségnyerték.

Javadalmazás: évi 3000 pengő, melyhez még az állami rendszerű IX. fizetési osztály 3. fokozatának megfelelő lakbér járul.

A meghívás egy évi próbaszolgálatra történik, amelynek letelte után határoz a város a tanszak végleges rendszeresítése tárgyában.

Nagykanizsa r. t. város tanácsához címzett és kellően felszerelt folyamodványok f. évi július hó 1-éig a Nagykanizsai Városi Zeneiskola igazgatóságához nyújtandók be.

Minthogy július hó 10-éig a pályázat eredménye kihirdetést nyer, július hó 1-én túl befutó pályázatok nem vétetnek figyelembe.

Felvilágosítást készséggel ad a Városi Zeneiskola igazgatósága.

Nagykanizsa, 1929. évi május hó 22-én.

Vannay János, igazgató.

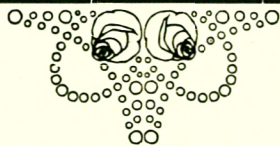
A szerző Párisban 10 kiadást megért, rendkívül nagyszerű
BEETHOVEN
„VIE INTIME“
című könyvének magyar kiadása

HEVESY ANDOR BEETHOVEN

Megrendelhető minden könyvkereskedésben és a kiadónál: STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT RT. könyvosztályánál, Budapest, VI. ker., Rózsa-utca 111. szám

ÁRA 5 PENGŐ

ÁRA 5 PENGŐ

A ZENE MESTEREI

DAPP VIKTOR: ARCKÉPEK A MAGYAR ZENEVLÁGBÓL. A ma élő legnagyobb magyar művészek kimerítő életrajza és művészetük jellemzése P 2.40

DAPP VIKTOR: ARCKÉPEK AZ OPERAHÁZBÓL. Kiváló élelétással megírt portrészorozat a mai Operaház ének-művészeiről P 1.20

DAPP VIKTOR: ARCKÉPEK A KÜLFÖLDI ZENEVLÁGBÓL. A legkiválóbb külföldi mesterek életrajza és jellemzése P 1.20

DAPP VIKTOR: DOHNÁNYI ERNŐ. Hírcsoporthoz és életrajz a mester 30 éves művészi jubileumára. 1897—1927 . . . P 2.—

STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT RT. KÖNYVKIADÓ OSZTÁLYA
BUDAPEST VI, RÓZSA-U. 111

Akar Ön
jól rágni?

Forduljon a legnagyobb bizalommal 35 év óta fennálló rendelémhöz, ahol

FOGAK

fogsorok, aranykoronák, ki nem vehető szájpaddal- nélküli fogpótlások, aranyhidak stb. a legjobb amerikai és angol anyagból 10 évi jótállással készülnek. Fog- és gyökérhúzás, fogtömés, kezelés teljesen fájdalommentes. — Részletfizetési kedvezmény. Szolid árak. Vidékiek soronkívül.

BARNA J.
specialista

fogászati rendelője
VII., Rákóczi-út 56., I.
Telefon: J. 422—57.

FRANCIA
MAGYAR

ILLATSZEREK

FRANCIA
MAGYAR

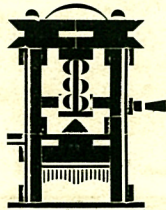
RENDKIVÜL FINOM MINŐSÉGBEN, IGEN OLCSÓ ÁRBAN MEGRENDELHETŐK

ENDREINÉ NAGY MÁRIA CÉGNÉL

BUDAPEST, V. KER., SAS-UTCA 29. SZ.

TELEFON: LIPÓT 984-43

KÉPES ÁRJEGYZÉKKEL KÉSZSÉGGEL SZOLGÁLOK

STÁDIUM
SAJTÓVÁLLALAT RT
BUDAPEST VI,
RÓZSA-U.

111